

SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK 68 – 2003
ČÍSLO 3

Ján Kačala

NESYNTAGMATICKÉ ÚTVARY V SYNTAXI VETY

KAČALA, J.: Nonsyntagmatic Formations in the Syntax of Sentence. *Slovenská reč*, 68, 2003, No. 3, pp. 129 – 136. (Bratislava).

Nonsyntagmatic formations are groupings of two or more synsemantic words eventually of nondesignating parts of speech (pronouns) and of some types of adverbs, that function altogether as a component of syntactically and syntagmatically sequenced sentence or as an independent sentence eventually as clause. Nonsyntagmatic formations comprise units of those parts of speech that cannot interconnect with other – similar or dissimilar – units and they cannot function as clause elements. Nonsyntagmatic formations originate by lining up structural members into formation bearing sing of stabilisation even petrification. They create specific nonsyntagmatic sphere that is contrary to syntagmatic sphere of the syntactic system. They fulfil various lingual functions and they are characteristic for the vivid conversation speech and for artistic texts and a part of journalistic texts.

V syntaxi vychádzajúcej zo syntaktických a syntagmatických vzťahov medzi minimálnymi syntaktickými jednotkami, t. j. vetnými členmi, sa ako prirodzené uznávajú predovšetkým syntaktické a syntagmatické útvary (konštrukcie) rozličného stupňa celostnosti. Do tejto (syntagmatickej) časti syntaxe okrem spomenutých syntaktických jednotiek (jednotlivých aj konštrukčných) ďalej patria najmä syntaktické vzťahy, syntaktické (konštrukčné) pravidlá a syntaktické prostriedky (takýmto súborom prvkov a javov vymedzujeme náplň syntaktického systému jazyka vo svojej práci *Syntaktický systém jazyka* – porov. Kačala, 1998). Syntagmatická časť syntaxe je charakteristická tým, že jednotky utvárajúce konštrukcie na základe syntagmatických vzťahov zvyčajne alebo spravidla svoju syntagmatickú spolupatričnosť signalizujú gramaticky, t. j. na tvare dominovaného čiže syntagmaticky podradeného člena. Preto sa syntagmaticky podradený člen gramaticky, t. j. tvarovo, prispôbuje požiadavkám syntagmaticky nadradeného člena a formálne sa to prejavuje kongruenciou alebo rekciov. Takýto spôsob vyjadrenia syntagmatickej spolupatričnosti je v syntaktickom systéme jazyka široko rozvinutý a pravidelný.

Proti syntagmatickej časti syntaxe však stojí veľká oblasť syntagmaticky neorganizovaných útvarov, ktorých komponenty tvoria lexikálne neplnovýznamové, morfolo-

gicky neohybné a syntakticky neplnohodnotné prvky, ktoré nie sú schopné vystupovať v úlohe vetného člena ako rovnocenného uzlového bodu v sieti syntaktických a syntagmatických vzťahov stojacich v pozadí vety. Tieto útvary sa skladajú z lexikálnych jednotiek, ktoré nemajú plný lexikálny význam, nedajú sa morfológicky ohýbať a nestoja v úlohe vetného člena, a preto ani nie sú schopné vstupovať do syntagmatických vzťahov s inými rovnocennými alebo nerovnocennými prvkami. Nesyntagmatické útvary alebo tvoria súčasť vety vybudovanej na syntaktických a syntagmatických vzťahoch, alebo vystupujú ako samostatné vety, prípadne ako vety utvárajú navzájom aj súvetné celky, správajú sa teda ako súvetia. Tieto útvary pre ich jazykové vlastnosti označujeme ako nesyntagmatické útvary vety alebo syntaxe všeobecne a v našom texte im chceme venovať pozornosť najmä preto, že dosiaľ ostávajú mimo systematickej pozornosti slovenskej syntaxe. (Základnú charakteristiku nesyntagmatických javov v syntaktickom systéme jazyka sme podali v štúdiu z r. 2000 – porov. Kačala, 2000; v nej používame termín asyntagmatické útvary, prípadne javy.)

O útvaroch tu hovoríme preto, že skúmané javy sú najmenej dvojčlenné, tvoria ich teda najmenej dva formálne aj významovo samostatné lexikálne prvky. Lexikálna neplnovýznamovosť, neohybnosť a neschopnosť vystupovať vo funkcii vetného člena však nie sú na ujmu plnohodnotnému fungovaniu nesyntagmatických útvarov vo vete, prípadne ako samostatnej vety alebo aj ako osobitného súvetia. To značí, že v príslušných oblastiach rečovej praxe nesyntagmatické útvary fungujú ako plnohodnotné jazykové útvary s vlastným jazykovým významom a obsahom, ktorým hovoriaci plnohodnotne reaguje na konkrétnu dorozumievaciu situáciu.

Uvedieme niektoré príklady nesyntagmatických útvarov zo slovenského jazyka:

Ved' napokon prečo by aj nie? (úzus; veta ako replika v dialógu vyjadruje súhlas po istom váhaní) – *No ved' preto!* (úzus; ako replika vyjadruje uspokojenie po istej napätej situácii) – *Výberte si, čo chcete, a vyjde vám to isté: organizmus je chorý. A to teda je.* (M. Rúfus; zdôraznené potvrdenie výpovede) – *Asi to bude pravda, lebo tí dvaja sa držali popod pazuchy. Alebo len tak využívali hmlu. Pes to vie. A čo ma po nich.* (K. Jarunková; ustálený výraz /frazologizmus/ vyjadrujúci nezáujem) – „*Celkom možná vec, že ja mám všetko dobre a práve ty zle!*“ *Tak to teda sotva! Ale keby aj, zasa sme obidve na tom rovnako.* (K. Jarunková; samostatná veta vyjadruje silnú pochybnosť o veci, nadväzujúca nová veta s odporovacou spojkou to pripúšťa ako možnosť) – *No aj tak a napriek všetkému: Nemám v úmysle fumigovať všetko to málo, čo sa v Prahe v rámci kompetenčného zákona podarilo pre Slovensko uštipnúť.* (R. Kaliský) – *Že som mu priam na mieste jedno nevsotil!* (D. Chrobák) – „*Radšej mi ho ani nepripomínaj!*“ „*Just ti ho budem pripomínať.*“ (V. Šikula)

Syntagmatická oblasť nepochybne tvorí jadro syntaktického systému jazyka. Ale táto oblasť nejestvuje bez svojho prirodzeného náprotivku – nesyntagmatickej oblasti, ktorá vo vzťahu k syntagmatickej oblasti v syntaktickom systéme tvorí perifériu. Ako

vidno, v syntaktickom systéme možno rozlíšiť dve veľké a navzájom úzko súvisiace oblasti: syntagmatickú oblasť a nesyntagmatickú oblasť. Pritom nesyntagmatická oblasť so svojimi špecifickými syntaktickými útvarmi okrem iného aj potvrdzuje jestvovanie a fungovanie syntagmatickej oblasti a regulárnych útvarov vybudovaných na syntagmatických vzťahoch ako nosných vzťahoch v syntaktickom systéme jazyka. Jestvovanie a fungovanie nesyntagmatickej oblasti syntaxe zároveň potvrdzuje, že na plnenie jazykových funkcií v syntaxi upotrebuje nielen rozličné konfigurácie vetných členov ako syntaktických reflexov plnovýznamových slov, lež aj oblasť stojacu mimo vetných členov a vybudovanú na neplnovýznamových prvkoch slovnej zásoby jazyka.

Základnou jednotkou nesyntagmatickej oblasti syntaktického systému je nesyntagmatický útvar skladajúci sa najmenej z dvoch neplnovýznamových, prípadne v širšom zmysle nepomenúvacích prvkov slovnej zásoby jazyka a fungujúci ako súčasť vety vybudovanej na syntaktických a syntagmatických vzťahoch, prípadne ako samostatná veta alebo ako súvetie. Nesyntagmatický útvar fungujúci ako súčasť vety dodáva tejto vete alebo jej relevantnej časti rozmanité významové odtienky vyplývajúce zo sémantiky použitých neplnovýznamových jednotiek, a to v relácii k daným plnovýznamovým jednotkám. V tomto prípade ide o nevetné nesyntagmatické útvary, ktoré sú svojím zložením (počtom členov) spravidla jednoduchšie. Nesyntagmatické útvary fungujúce ako samostatná veta alebo ako súvetie zvyčajne vyjadrujú rozmanito modifikovaný význam na úrovni súhlasu alebo nesúhlasu, t. j. význam, ktorý sa bežne vyjadruje časticami *áno* – *nie*. Takéto nesyntagmatické útvary označujeme ako vetné, prípadne ako súvetné a z hľadiska svojej výstavby sú spravidla zložitejšie.

Oprávnene sa vynára otázka, čo okrem syntagmatického vzťahu má v syntaxi vety takú organizujúcu pozíciu, že na jeho základe sa môžu utvárať syntaktické útvary fungujúce rovnako ako útvary vybudované na syntaktických a syntagmatických vzťahoch. Nazdávame sa, že základom nesyntagmatických útvarov je princíp (jednoduchého) radenia neplnovýznamových či nepomenúvacích prvkov do istej lineárnej postupnosti. V nesyntagmatických útvaroch sa prvky pre svoju tvarovú neohybnosť navzájom jeden druhému gramaticky (tvarovo) neprispôsobujú ani sa nespájajú na základe sémantickej kompatibility, lež sa iba jednoducho k sebe lineárne v istej postupnosti priradujú. Jednoduché lineárne radenie samostatných slovných prvkov je jediný možný postup, ktorý sa v nesyntagmatickej oblasti syntaktického systému jazyka môže uplatniť pri upotrebovaní takýchto prvkov v reči. Organizujúcim princípom tohto radenia je rytmické usporiadanie slovných – najmä jednoslabičných prvkov.

Podstatu nesyntagmatického útvaru tvorí 1. to, že sa zakladá na neplnovýznamových, prípadne aj nepomenúvacích prvkoch slovnej zásoby jazyka (medzi nepomenúvacími prvkami slovnej zásoby patria predovšetkým zámená rozličného druhu; k nim sa prikláňa aj časť prísloviek s veľmi všeobecným významom), 2. to, že medzi prvkami nesyntagmatického útvaru nejestvujú syntagmatické vzťahy (preto je útvar nesyntag-

matický), pričom regulárne syntagmatické vzťahy tu nejestvujú (hoci v istých prípadoch nie sú vylúčené) ani v mieste kontaktu nevetného nesyntagmatického útvaru so syntakticky a syntagmaticky usporiadanou časťou vety, 3. to, že prvky týchto útvarov sú istým spôsobom zoradené a fungujú v istom systémovom poradí, 4. to, že nevetné nesyntagmatické útvary sú zvyčajne umiestnené na začiatku alebo na konci vety, a napokon 5. to, že nesyntagmatické útvary plnia istú jazykovú funkciu, a to či už ako súčasť vety, alebo ako samostatné vety, či ako samostatné súvetia. V nasledujúcej časti výkladu tieto znaky rozoberieme podrobnejšie.

K hodnoteniu výrazovej základne nesyntagmatických útvarov opätovne môžeme pristúpiť z hľadiska jadra a periférie: jadro nesyntagmatických útvarov nepochybne tvoria častice ako neplnovýznamový slovný druh vyslovujúci rozmanité významové odtienky vetných členov alebo celých viet. Spolu s časticami sa v nesyntagmatických útvaroch združujú ďalšie dva neplnovýznamové slovné druhy – spojky a predložky, najmä jednoslabičné – ako aj nepomenúvací slovný druh, t. j. rozličné druhy zámen, a prípadne niektoré typy prísloviak; tieto slovné druhy predstavujú perifériu nesyntagmatických útvarov a pri nevetných nesyntagmatických útvaroch zároveň značia dôležitý prostriedok na zmiernovanie ostrosti kontaktu nesyntagmatického útvaru so syntakticky a syntagmaticky usporiadanou časťou vety, prípadne vetou umiestnenou či už pred nesyntagmatickým útvarom, alebo – častejšie – za ním. Spomínané zámená a príslovkové prvky môžeme zahrnúť do nesyntagmatických útvarov najmä preto, lebo s ostatnými členmi takéhoto útvaru nevstupujú do syntagmatických vzťahov – v tomto ohľade sa teda správajú rovnako ako ostatné členy nesyntagmatického útvaru.

Niektoré slovné prvky sa súčasťou nesyntagmatického útvaru stávajú na základe svojich rytmických vlastností. To platí najmä o príklonkách (enklitikách), ktoré pre svoju slovnú krátkosť (jednoslabičnosť) sú významným rytmotvorným činiteľom v slovenskej vete. Také sú najmä rozmanité gramatické a slovotvorné formanty, ako je kondicionálna partikula *by*, gramatická alebo slovotvorná partikula *sa*, prázdna morféma *sa* alebo *si*, ďalej formálne slovesné tvary *som*, *si*, *je*, *sme*, *ste*, *sú* fungujúce ako súčasť zložených slovesných tvarov, ako aj krátke, neprízvučné tvary zámen typu *ma*, *ŕa*, *sa*, *mi*, *ti*, *si*, *ich*, *im*. Ako vidno, niektoré z týchto prvkov majú formálne súvislosti so zodpovedajúcimi významovými súčasťami tvarov alebo lexém, iné prvky nesyntagmatických útvarov (napríklad zámená) majú s príslušnými plnovýznamovými časťami vety regulárne syntaktické a syntagmatické vzťahy; obidve skupiny prvkov utvárajúcich nesyntagmatické útvary tak zároveň zmiernujú spomenutú ostrosť kontaktu nevetného nesyntagmatického útvaru s ostatnou, t. j. syntakticky a syntagmaticky usporiadanou časťou vety.

Nejestvovanie syntagmatických vzťahov medzi prvkami nesyntagmatických útvarov je kompenzované jednoduchým radením a ustálenosťou poradia prvkov alebo potrebami rytmického usporiadania nesyntagmatického útvaru. Ako sme už povedali,

pravidlám rytmického usporiadania podliehajú predovšetkým krátke jednoslabičné slová typu gramatických alebo slovtvorných formantov *by, sa, si, som, si, je, sme, ste, sú*, ako aj krátke tvary zámen typu *ma, ťa, sa, mi, ti, si, ich, im*. Ustálenosťou poradia sa vyznačujú najmä viacslovné častice alebo časticové výrazy typu *len-len že* (som nespadol), *len tak-tak že* (sa mi to podarilo) /bližšie o tomto výraze pozri v našej práci – Kačala, 1965/, ako aj viacslovné častice majúce platnosť frazeologických jednotiek, napríklad: *no len aby!* (ako replika v dialógu vyjadruje pochybnosť), *že či!* (ako replika vyjadruje presvedčivý súhlas, istotu kladného postoja), *čo ma po tom!* (vyslovuje nezáujem o niečo, záporný postoj k niečomu), *no čo už?* (vyjadruje rezignáciu), *ale už aj* (chod' do roboty)! (vyjadruje nástoječivú výzvu konať dej). – Frazeologická teória viaceré takéto spojenia zaraďuje medzi frazeologické jednotky a hodnotí ich ako subfrazémy (porov. Mlacek, 2001, s. 62 n., 93 n. a i.). Častice v slovenčine sú komplexne opísané v akademickej Morfológii slovenského jazyka z r. 1966 (autorom príslušnej kapitoly je J. Mistrík, ktorý sa výskumu a opisu častíc v slovenčine venoval najsystematickejšie), ako aj vo výkladových slovníkoch: v šesťdielnom Slovníku slovenského jazyka z r. 1959 – 1968 a v jednozväzkovom Krátkom slovníku slovenského jazyka (1. vyd. z r. 1987, 3. vyd. z r. 1997). Podrobnému opisu slova *len* v slovenčine je venovaná stať J. Mistríka a M. Šalingovej z r. 1959.

Umiestňovanie nevetných nesyntagmatických útvarov na začiatku alebo na konci syntakticky a syntagmaticky usporiadanej časti vety vychodí z obsahového zamerania vety alebo z obsahovej, či sémantickej výstavby vety (t. j. z aktuálneho členenia vety). Ako je známe, obsahové zameranie vety signalizujú aj viaceré častice, a tak nesyntagmatické útvary zoskupené okolo takýchto častíc stoja na čele napríklad želacích viet typu *Len aby sa mu nič nestalo!* – *Už aby sme boli v cieľi.* – *Bodaj by nebolo!* *To by sme jej všetci vinšovali.* (J. G. Tajovský) alebo opytovacích viet typu *Či sa na nej dosť neurobilo?* (V. Šikula) – *Nuž či si ju na to bral, aby si ju o pol roka do očí znevažoval?* (J. G. Tajovský). Aktuálne členenie vety vplýva na umiestňovanie nesyntagmatických útvarov v tom zmysle, že sú zviazané s plnovýznamovými výrazmi, ktoré sú nositeľmi jadra výpovede, prípadne na ktorých stojí vetný dôraz. Pri pokojnom, nepríznakovom podávaní obsahu stojí jadro výpovede na konci vety, kým vo vzrušenej, citovo príznakovej výpovedi je jadro vety často zasa na jej začiatku. Nesyntagmatické útvary, ktoré sú zoskupené okolo zdôrazňovacích častíc, majú tiež za úlohu signalizovať jadro výpovede. Ukazujú to príklady na začiatkovú (a) aj koncovú (b) pozíciu nevetných nesyntagmatických útvarov vo vete:

(a) *Že som mu priam na mieste jedno nevsotil!* (D. Chrobák) – *A už si aj vykračujeme hore Bociankou po hradskej popod horu.* (D. Chrobák) – „*Vraj s otcom... Ako? Ved' ja ju chcem, nie otca,*“ *jeduje sa.* (M. Urban) – *Nuž ale potom ja vám robiť nedám.* (J. G. Tajovský) – *Neponáhľ sa. Čože! Len tak, tak, že nohy prekladá chodníkom pomedzi hustú bučinu.* (M. Urban) – *Hádam aby sa človek*

večerom znova pobral voľakam na násyp /= do samoty/. (K. Jarunková) – *Ešte aj pred armádou som ich zratoval. Tam mohli byť, na fronte!* (V. Šikula) – *No ale aspoň si dnes všimla, že ju pozorujem.* (K. Jarunková)

(b) *Murárov a tesárov len-len že ľudia nenasili na rukách.* (V. Šikula) – *A ako som tak za ňou šiel a toto všetko si uvedomil, zatočila sa mi načisto hlava.* (D. Chrobák) – *Pre mňa, za mňa, môžeš odísť hoci aj hneď, nejako sa bez teba zaobídeme.* (V. Šikula) – *A keď som chybel čo len jeden deň, i toť v lete pri mláťačke, už to pobadali.* (J. G. Tajovský) – *Už len váľaj na mňa. Aspoň nie pred cudzím.* (J. G. Tajovský)

Funkcia nesyntagmatického útvaru závisí predovšetkým od toho, či nesyntagmatický útvár utvára osobitný vetný či súvetný celok, alebo funguje v rámci inej vety so syntaktickým a syntagmatickým usporiadaním. Ako sme už povedali, tzv. vetné častice so svojim okolím, stojace na začiatku vety, vtlačujú pečať celej vete z hľadiska jej obsahového zamerania. Časticové útvary so svojim okolím vzťahujúce sa na istý vetný člen sú v službách aktuálneho vetného členenia a pomáhajú aj lexikálnymi prostriedkami zvýrazňovať obsahové jadro výpovede ako centrálny prvok vetnej informácie. Zvyčajne ide o prípady, keď jadro výpovede stojí na konci vety a najmä na začiatku vety. (Príklady na tieto javy sme uviedli v predchádzajúcej časti výkladu.)

Z hľadiska funkcie nesyntagmatických útvarov osobitnú výpovednú silu majú nesyntagmatické útvary vystupujúce ako samostatné vety, prípadne aj ako súvetia. Vetné nesyntagmatické útvary z hľadiska obsahu môžu mať povahu oznamovacej, žiadacej, opytovacej alebo zvolacej vety. Už tým sa signalizuje ich obsahová plnohodnotnosť a rovnocennosť s vetnými útvarmi vybudovanými na syntaktických a syntagmatických vzťahoch. Obsahovú os nesyntagmatických útvarov predstavujú vyjadrenia súhlasu a nesúhlasu, ktoré sú z rozličných hľadísk (intenzity, citového zaujatia, miery istoty a podobne) modifikované. K týmto obsahovým prvkom sa prirodzene prikláňa vyjadrovanie rozmanitých (modálnych, pravdivostných, citových a podobne) postojov k obsahu vety. Ukazujú to príklady:

„*Chce sa ti ísť domov?*“ *Marta chvíľu uvažovala.* „*Ani veľmi nie.*“ (V. Šikula) – *Majstra až tak podhodilo.* „*Ale ba! Kubko, ty si sa zbláznil!*“ (V. Šikula) – *Tak veru. Práve tak. Práve takáto je história môjho života.* (D. Chrobák) – *Dosť na tom, ako vravím, práve v tom rybníku utopil sa toho večera môj kamarát Jašek.* (D. Chrobák) – *Pamätal sa /na prvé stretnutie/. Ako by nie!* (M. Urban) – „*Keby taká Hanka... To už hej!*“ *podchádza z druhej strany.* (M. Urban) – „*Ej, to už veru raz nie! Držím s tebou, chlapče,*“ *a ťapol som ho z celej sily po pleci.* (D. Chrobák) – *Ako to, vari sa už ani neobzrieš? No veď tak!* „*Čaká ťa?*“ *Nie. No aspoň to.* (K. Jarunková) – „*Ak chceš, skočím sa za Banikom opýtať a prídem ešte raz.*“ *No, ešte čo nie! Už nám naozaj nič iné nechýba, len začať za ním lietať s otázkami. Sadni si a sed!* (K. Jarunková)

Takéto vetné nesyntagmatické útvary, ktoré utvárajú častice alebo ktorých jadrom sú častice a spolu s nimi v nich fungujú aj ďalšie neplnovýznamové, prípadne aj nepomenúvacie slovné druhy, svojou podstatou a zložením predstavujú osobitný vetný typ, ktorý nevzniká ako špecifická konfigurácia relevantných syntaktických prvkov na základe syntaktického a syntagmatického vzťahu, lež jeho prvky sa do príslušného celku – ustáleného nesyntagmatického útvaru – zoskupujú na základe radenia, pričom istú úlohu má aj rytmus. Keďže jadrom vetného nesyntagmatického útvaru sú častice, daný vetný typ hodnotíme ako časticový. O osobitnom vetnom type tu vravíme nielen z hľadiska slovnodruhového východiska (t. j. slovných druhov zastúpených v danej vete), lež aj z hľadiska spôsobu utvorenia takýchto viet a postavenia jednotlivých prvkov v týchto vetách. Ustálenosť prvkov a ich poradia je častým východiskom vzniku frazeologického spojenia vybudovaného na neplnovýznamových druhoch pomenovaní, prípadne aj na nepomenúvacích slovných druhoch.

So zreteľom na spomínanú syntaktickú plnohodnotnosť vetných nesyntagmatických útvarov môžeme pri nich pozorovať aj prípady, keď sa takéto nesyntagmatické útvary spájajú do súvetného celku, prípadne takéto súvetné celky utvárajú s vetami vybudovanými na syntaktických a syntagmatických vzťahoch. Takéto súvetné celky sa spájajú na základe subordinatívneho, ako aj koordinatívneho vzťahu. Pri koordinatívnom spôsobe spájania sa takých súvetných častí najčastejšie ide o bezspojkové priradenie týchto častí. Uvedieme niektoré príklady:

Ako áno, ako nie, Jakub naozaj vyviedol, čo Ondrej nečakal. (V. Šikula) – *Pre mňa, za mňa, môžeš odísť hoci aj hneď, nejako sa bez teba zaobídeme.* (V. Šikula) – *Hej, tak veru, skoro sa v ňom /rybníku/ utopil.* (D. Chrobák) – *Hej veru, musím sa na svoju úlohu, ako sa patrí, pripraviť.* (D. Chrobák) – *„Tak už dost, Jakub! Maj rozum.“* (V. Šikula) – *„Tak čo, ideme?“* opáčil Jašek bez okolkov. (M. Urban) – *To plakalo malé sŕňatko. Akoby aj nie, veď jeho mamka bola uväznená v drôtoch a nemohla sa ani pohnúť.* (Slniečko) – *„Ak prídu /synovia kosiť/, nepustia ma. A čo, ak neprídu...?“* (D. Chrobák) – *„Celkom možná vec, že ja mám všetko dobre a práve ty zle!“ Tak to teda sotva! Ale keby aj, zasa sme obidve na tom rovnako.* (K. Jarunková) – *„Za tie peniaze sa všetci prechováme,“ dumala teta Borka po večeroch. No, len aby. Záhradu tu mať nebudeme, ani vlastnú zeleninu, zemiaky a vajcia.* (K. Jarunková) – *Oženia sa, dobre, oženia sa, ale čo potom?* (V. Šikula)

So zreteľom na úlohu, ktorú nesyntagmatické útvary majú v obsahovej stránke vety, istotne nie je náhoda, že najmä v začiatkovej pozícii sa často vyskytujú v tesnej blízkosti citoslovieč, resp. citoslovcových viet. Ukazujú to aj príklady:

Ale veď som počula, že sa ty točíš i okolo Judky Bielych. Ej, či to tak? Materi nič nezjaviť, meno moje? (J. G. Tajovský) – *Ach, ešte čo, tetka moja. Stačím sa, a kdeže ste to počuli?* (J. G. Tajovský) – *„Ach, reku, gazda, na čo také reči?“* „Á, veď ja nič. Keď nechcete, nemusíte.“ (D. Chrobák)

Do komplexného opisu nesyntagmatických útvarov patrí aj ich výskyt v istých druhoch prejavov, t. j. ich štýlová a štylistická charakteristika. Aj uvedené príklady ukazujú, že nesyntagmatické útvary prispievajú k pestrosti výrazu a k bohatosti a jemnosti významu a rozmanitých významových odtienkov. Pre tieto svoje vlastnosti patria predovšetkým do živých hovorených prejavov a sú tak súčasťou hovorených, umeleckých a časti publicistických textov.

Podrobnejší opis výskytu častíc a ďalších neplnovýznamových slovných druhov, prípadne aj nepomenúvacích slovných druhov a ich kombinácií v nesyntagmatických útvaroch by si vyžadoval oveľa viac miesta. Táto úloha zostáva do budúcnosti.

Napokon zhrnieme špecifické vlastnosti rozoberaných nesyntagmatických útvarov. Nesyntagmatické útvary sa svojimi stavebnými prvkami opierajú o neplnovýznamové slovné druhy, najmä o častice, ktoré na pozíciu jadra nesyntagmatických útvarov oprávňuje najmä ich špecifická sémantika. Súčasťou nesyntagmatických útvarov bývajú aj nepomenúvacie slovné druhy (t. j. rozličné druhy zámen) a niektoré príslovky významovo blízke časticiam a zámenám. Neplnovýznamové slovné druhy nemôžu vystupovať vo funkcii vetných členov ako prvkov gramatickej štruktúry vety a nemôžu sa syntagmaticky (vzťahmi) spájať s inými podobnými prvkami. Výstavba nesyntagmatických útvarov sa zakladá na (prostom) radení prvkov v lineárnej postupnosti vety, prípadne jej časti. Nesyntagmatické útvary sú dvoj- a viacčlenné a ich prvky sú ustálené z hľadiska výberu aj poradia. Nesyntagmatické útvary vystupujú ako súčasti syntakticky a syntagmaticky organizovanej vety (ide o nevetné útvary) alebo ako syntakticky samostatné jednotky – vety alebo súvetia (sú to vetné nesyntagmatické útvary). Nevetné aj vetné útvary sú pri plnení zodpovedajúcich jazykových funkcií plnohodnotnými syntaktickými prostriedkami a prispievajú najmä k živosti jazykového vyjadrovania.

Literatúra

KAČALA, J.: Časticový výraz len tak-tak že. *Slovenská reč*, 30, 1965, s. 314 – 315.

KAČALA, J.: Syntaktický systém jazyka. Pezinok, Formát 1998. 144 s.

KAČALA, J.: Asyntagmatické javy v syntaktickom systéme jazyka. In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov, 16 – 18, 1994 – 1996. Red. D. Dudok et al. Nový Sad, Spolok vojvodinských slovakistov 2000, s. 9 – 16.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. 3., doplnené a prepracované vyd. Bratislava, Veda 1997. 943 s.

MISTRÍK, J. – ŠALINGOVÁ, M.: Gramatická a lexikálna charakteristika slova len v spisovnej slovenčine. *Slovenská reč*, 24, 1959, s. 345 – 356.

MLACEK, J.: Tvary a tváre frazém v slovenčine. Bratislava, Stimul 2001. 170 s.

Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966. 896 s.

Slovník slovenského jazyka. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1959 – 1968. 6 zv.

Iveta Valentová

VERA, ZVERA, VIERA, VERUNG; BORG; VERIŤ, ZVERIŤ; BORGOVAŤ

VALENTOVÁ, I.: Vera, zvera, viera, verung; borg; verit', zverit'; borgovat'. Slovenská reč, 68, 2003, No. 3, pp. 137 – 149. (Bratislava).

The author refers to the oldest Slovak juristic terminology having words with related meaning, which are connected with shopping on credit, loaning and safekeeping of money (dlh, úver, pôžička). Within the field of dialect, not only in the past, but also recently, were, in the meaning of ,dlh, úver, pôžička', used mainly substantives *vera, zvera, viera*, further germanized word *verung* and German word *borg*, although the words *vera, zvera* and *viera* function predominately in another basic meanings. The study includes also fields of related and derived words as well as lexicalized structures and their meanings.

V minulosti predovšetkým chudobní ľudia často kupovali na dlh alebo „na sekeru“, požičiavali si peniaze, prípadne, keď banky ešte neexistovali, dávali peniaze alebo vzácne veci niekomu do úschovy. Pripomenieme si jednu časť staršej právnickej terminológie s okruhom významovo príbuzných slov, ktoré súvisia práve s kúpou na úver, požičiavaním alebo úschovou peňazí a ešte stále fungujú aspoň v nárečiach, aj keď niektorým výrazom a slovným spojeniam dnes len málokto rozumie.

Kupovanie tovaru bez okamžitej platby dnes už nie je taký veľký problém. Existuje veľa rôznych splátkových systémov pre ľudí s pravidelným a dostačujúcim príjmom. Kupujeme zväčša *na pôžičku, na splátky*, z banky si berieme *úver*; pri kúpe áut sa zaužíval anglický výraz *lízing* – *na lízing*. Aj v dedinskej krčme *na sekeru* možno ešte nalejú.

Slovo *úver* sa v starej slovenčine nepoužívalo, aj keď napr. v Kamaldulskom slovníku nájdeme adjektívum *úverný* vo význame ,ten, ktorý ľahko uverí': *persvasorius: snadno uwerny* (KS 1763), a sloveso *úverovať* vo význame ,verit', dôverovať': *satis credo: uwerugem, nepochybugem* (KS 1763). Substantíva *úver, úvera*, prípadne deminutívum *úverok* vo význame ,pôžička, dlh' sa začali používať až v štúrovskom období: *úvera (credit) sa pri krajinských obligáciách skoro každý d'ën premeňa* (Domová pokladnica, 1849); *muožeme mať úverok, keď ňjeto popisu statkov a verejných katastrálnich kníh?* (Slovenskje národňje novini, 1847); *dnes rokovalo sa o úveru 10 milionov* (Pešťbudínske vedomosti, 1864); *predáva sa často na úver* (Orol, 1872).

V minulosti sa kupovalo predovšetkým *na veru, na zveru, na vieru* (aj *na víru*): *wino aneb piwo na wyeru porgowati nema (nikto)* (Považská Bystrica 1506);

Buch wie, cim to oni zaplatia, nebo ge chudoba, neb y ty koze na wiru wzaly (Nové Mesto nad Váhom 1615); *sem byl wzal nektery czas od neho (od Gregora Oravca) nezo malo wlny na mu potrebu yakozto na weru* (Banská Bystrica 16. – 17. stor.); *ja niže podepsani znamost činim, že gsem wzal od Mojžissa Abrahama na Bossanskich dome, na weru zal (!) howadzich koži za štiriczat za try zlate, za petnast grossi* (s. l. 1733); *auctaratus: kdo někomu na zweru něco dáwá aneb prodáwá* (KS 1763); *klobucznik ten chtiel wzit na weru wolakteri funt wlni* (Čachtice 1737); *gestli bi ssenkar nektery naproti tegto determinacigy trunek na wiru dat bi sa opowazel, takowi dwanastim palicami trestani budu* (Považská Bystrica 1785); *žadne wsadeny sa nesmy na weru zapisat* (Kur 18. stor.); *dom svoj opravil a zklad svoj dost skoro zase naplnil, bo vera jeho u veľkomestkých kupcov ani jako mak neutrpela* (Sokol, 1865); *vira – ,úver‘* (F. Kott, 1893). Príslovkový výraz *na veru* sa dodnes zachoval v niektorých nárečiach: *potom zme už prestali dáwad na veru* (Bzince pod Javorinou); *šetko berú u Žida na veru* (Bošáca); *šez_deci zebrał na veru* (Zvončín); *uš mu nesceli dat na veru pit* (Červeník); *na veru ci nedajú, zeber si penáze!* (Siladice).

Pôvod príslovkového spojenia *na veru* možno hľadať v praslovanskom výraze *věra* (po slovensky *viera*, po česky *víra*, po poľsky *wiara*, po ukrajinsky *vjera*, po rusky a po slovinsky *vera*, po srbsky a po chorvátsky *vjera*), ktorý má aj význam ‚pravda, pravdivosť, spoľahlivosť‘. Staročeský výraz *dověřiti komu* má význam ‚vkladať do věry, do niečej spoľahlivosti‘. Praslovanské slovo *věra* je príbuzné s latinským *verus* – ‚skutočný, pravý‘. Tak sa vyvinulo aj adjektívum *verný* vo význame ‚presný, správny‘ a *neverný* (odtiaľ manželská *nevera*), i celoslovanské sloveso *zdôverit sa, zdôverit* znamená ‚zverit niekomu niečo‘, v moravskoslovenskom nárečí *zvěr* je ‚úver‘, *zpronevěřiti se* – ‚prejaviť sa ako neverný‘, z toho *zpronevěřiti* niečo – ‚defraudovať‘ (Machek, 1968). J. Jungmann vo svojom Česko--nemeckom slovníku (1839) vysvetľuje jeden význam slova *wjra* ako ‚*důvěrnost k někomu, že zaplatí (credit)*‘.

Vo význame ‚úver, dlh‘ sa používal aj deminutívny variant *virka* od slova *viera*: *na wirku wibrały do domu p. Pograniho asy za tollar circiter wina* (Skalica 1687); aj v českom jazyku: *wjrka – na wjrku obuw brát chtěl* (Jungmann, 1839), a deminutívum *verka* od slova *vera*: *wina take na ssenki dawati smele nesmime, nebo chudj lide, kdj gest wino na senku, musegi gim bezdek wino brati a to wsieczko na werku* (Moravský Svätý Ján 1611); J. Jungmann (1839) slovo *wěrka* vysvetľuje ako ‚*závdavek*‘, teda ‚záloha‘.

Substantívum *vera* má v slovenských nárečiach aj význam ‚zasnúbenie, zásnu-by‘, teda ‚sľúbenie‘: *moja Aňička mala minulú ňed’elu z Jankom veru* (Hliník nad Hronom); *u_sa vo vere* (Tisovník). K. Kálal (1923) vysvetľuje slovo *vera* takisto ako ‚zasnúbenie‘: *sú vo vere – zasnoubeni*, až na druhom mieste uvádza význam

spojenia *na veru* – *,na úvér'*. Slovo *věra* s obidvoma významami *,zásnuby'* i *,úver'* nájdeme aj v Česko-nemeckom slovníku F. Kotta (1893). V historických textoch sme našli niekoľko dokladov s významom *,zásnuby'*, zväčša len zo štúrovského obdobia: *co se dotýče zámluvy k manželstvy, anebo tak řečené věry, od nynějšýho času budoucně pri obzvláštněj věre nemá vjce osob požádano býti* (Banská Bystrica 1723); *boli teda v čas tejto veri velikje slavnosti v Ostrihome* (Domová pokladnica, 1849); *tedy zameňme prsteny naše, lebo bez very niet vraj svadby; diala sa vera so všetkými zvyčajnými obradmi, a nie len snúbenci, ale i svedkovia zostali tam k obedu* (Sokol, 1863). Zriedkavo sa vyskytlo trpné prídavné slovo *verený* vo význame *,zasnúbený'*: *ona nebude z Hanuzom spati, za ktereho tedi bila giž werena* (Bzenica 1639), aj ako adjektívum vo význame *,sľúbený'*: *fatenskj bila ukradla geden werenj ručnik* (Krupina 1745). F. Kott (1893) ešte uvádza lexikalizované spojenie *žít s niekým na vieru*, čo znamená *,bez sobáša'*. K. Kálal (1923) zase vysvetľuje spojenie *sobáš, sobranie na viru* ako *,divoké manželství'*, ale *sľúbili si vieru* znamená *,zasnoubili se'*.

Ďalší význam slova *vera* je *,viera, presvedčenie, že niekto má pravdu, alebo dôvera, dôveryhodnosť'*: *ňimam veri, ničto mi nechce nič uznac* (Dlhá Lúka); *vidíte, tak hľa odmieňa sa zemänstvo sedliakom za služby najvernejšie. To hľa sľuby, a taká vera jich* (Sokol, 1862). Významy *,zasnúbenie, zásnuby'* a *,dôvera, viera'* majú spoločnú podstatu, keďže pri zásnubách si dievča a mládenec sľubujú manželstvo, teda si dôverujú, veria v dodržanie svojho sľubu. Základným významom slova *viera* zostáva *,pevné presvedčenie o správnosti, pravdivosti niečoho, pravda, istota o jestvovaní niečoho, uverenie, verenie, vierohodnosť alebo dôvera, dôveryhodnosť'*: *kdo každemu wjru mjwa, ten snadničko zklaman bywa* (SiN 1678) *,kto každému všetko uverí alebo dôveruje, často sa sklame'*; *když gineho rozprawany k prawde werime, wira gest* (KoA 17. stor.); *pre lepsu ysztotu a wjeru dawam se szeba tento list a contract* (Urmín 1764) *,vieryhodnosť'*; *gestli starobiljm spisum wjru pridati slussj, podle takowjch lodebnjho plaweňj a kupectwj nassj vlasti se pripisugj* (PT 1796); *gestli Philowy Židowy wira gest, tento ysty bil syn krále amalecitskeho Agag receneho; zgewne gsu to priklady trestani a pomstwi pro zruszeni wiry a slibu* (MK 18. stor.) *,porušenie dôvery a sľubu'*; *rozumie nebože misto takowe, kde se malo lidu nachazelo, anebo (co k wjre podobne gest) misto, na kterem se gesste ewangelium s. nekazalo* (CS 18. stor.) *,čo je pravdepodobné'*; *to sa zdá biť vjere nepodobnuo* (Domová pokladnica, 1847) *,nepravdivé, nepravdepodobné'*; *banku túto potom vláda pod ochranu vzala a silně podporovala, a má takú vjeru, že platnje bankovje cedule vidáva* (Slovenskje národňje novini, 1846) *,dôveru'*. Význam *,dôvera, dôveryhodnosť'* sa už približuje k významu *,úver'*, vo finančnej terminológii *,kredit'*. Slovo *kredit* je latinského pôvodu a používa sa aj v prenesenom zmysle vo význame *,dôvera, dôveryhodnosť, vážnosť'*. Pravdepodobne vzniklo z la-

tinského slova *credo*, čo znamená okrem iného aj ‚dôverovať, veriť‘. K tomu je blízky aj posledný význam slova *viera* – ‚vernosť, ktorá sa zväčša spájala s manželstvom, manželská vernosť‘: *proti sweg manžesleg wiri a prisahi netoliko s tymto Keri Jankom dluhi časz smilnila* (Krupina 1650); *daleg y to napomenuty wezmez ode mne mila mlada newesto, abys sy se vsilowala y w tomto stawe manselskom cistotu, poctiwost y wiru manzelsku zatrimaty* (BAg 1708); *(Zuzana) wždycky swu čistotu s wjru manželowy swému zachowáwagjice, nechťela k hrjchu priwolitj* (MP 1718); *opowrhl gsem wjru, kterauž gsem manželce meg zawazan bil* (PT 1796).

Najfrekventovanejší význam slova *viera* pravdepodobne bol ‚náboženské presvedčenie, náboženstvo, vierovyznanie‘: *kolik gest stranok znessenj aposstolskeho aneb obecnege wiery krestianskege?* (BAg 1585); *ya tess slibugi swu czest a wieru krstensku, ze ho (zápis) drzeti chczu* (Parížovce 1566); *kdež pak tentoze gysty den swateho Paula na wyeru obraczeny prysslo, tomuze panu Girykowy Jesenskemu tegze summy trysto zlatych polozyti sem nemohel* (Horné Jaseno 1588); *medzi dwanact apoštolmi téss se zlost nachádza, wssak preto wira Kristowa k skaze neprichádza* (GV 1775); *keri z cudzích krajín jakkoliv chiťeni jsúce, wiru Muhameda prigaťi nechceli* (BR 1785); *Mathias Zenovicz, slobodny učitel ewangelickege wiry* (Prešov 1784); *Fridegildis okolo roku 396 krest'anskég wire sa poddala* (BPr 1787); *mnohí prechádzajú na pravoslávnu vjeru* (Slovenskje národňje novini, 1847). Tento význam takisto vychádza z druhého významu praslovanského slova *věra* – ‚pevné presvedčenie‘; slovo *vira* sa stalo cirkevným termínom za latinské *fides*, ‚náboženské vyznanie‘, opakom je *nevěra* (z toho *nevěrec*), *pověra* je ‚scestná viera‘ (Machek, 1968).

V historických textoch sme našli jeden doklad slova *viera* s významom ‚malá nádoba na ryby‘: *urceolus: wjra pro ryby* (Klein Fischmaß) (FO 1737).

Mužská viera je liečivá rastlina *kotúč poľný* (*Eryngium campestre*), pričom *viera* v tomto názve znamená ‚láska‘: *eryngii: mužské wjry kořen* (TT 1745); *potom schwaluge mužske wjry zelinu* (HT 1760); *eryngium campestre: muszka wjra, kralowa rit* (LF 1791). Ďalšie ľudové názvy tejto rastliny sú napr. *kotačka, kráľovské zeli, mačka poľná, toito, verník, zrádca*. Ľudia jej pripisovali hlavne magické účinky, napr. ochranu pred diablovým pôsobením, ale používala sa napr. pri kameňových ochoreniach, ako prostriedok ‚čistiaci krv‘, na niektoré kožné ochorenia a podobne. Verilo sa, že keď chorý žuje koreň kotúča poľného, dostane chuť na jedlo. Pomenovanie *mužská viera, mužská láska, chlapská láska* sa skôr používa pre *kotúč ploskolistý*, nazývaný aj *belasý* pre modrastú byľ (*Eryngium planum*), pretože podporuje sexuálnu chuť (Machek, 1954).

Lexikalizované spojenia *pod (svojou) (dobrou) vierou, pod našou dobrou vierou, s pravou vierou, k (svojej) viere, na svoju vieru, (na) moju vierou* majú význam ‚skutočne, v skutku, na svoju česť, miestoprišažne‘, teda utvrdzujú platnosť

výpovede: *že bi sye wam (Bardejovčanom) sskoda stala, Buoh wie, zet mi gest toho s prawu wieru zel* (Plaveč 1455); *naši spolubozeinicz Martin Panko, Matieg Kothrsse, nassi spolususede a wyznali gsu gednostaynu rzeczi k wirzie a k dusse s dobrym rozmyslem takto; a pakliz by byla nuze na gedney pannie, tedy to magi porucztyi dwiema potcztiwyma zenamy na gich wieru a czest aby ony prawu prawdu powiediely; Sstephan Krok wyznal gest vstnie k swe wierze a k swe dussi, tak iakz sie ku Panv Bohu drzi a prawiecz, ze ygest odbyl a zaplatil zvpna* (ŽK 1469, 1473, 1474); *(Bystričania sľúbili) pod dobru wiru, pod czty a cslowecsenstvim swim, ze to (artikuly) chtegi zachowaty* (Považská Bystica 1506); *y znal gest pod swu dobru wieru a przysahu takto* (ŽK 1517); *Yan Halaczi pred kralowskim czlowekem a prede mnu swedectwjm kapitulskjm w sweg vlastnj osobe pod swu wjru sljbil, že zwrchu reczene zemany Laczka a Mikulasse Yarossuw w pokognem wladanj toho wsseho domu a dworu zemanskeho žiti dopustiti, aniž sobe gaku wladu a prawo tamž prypisuge* (Bratislava 1559); *beze wsseho odkladany aneb wymluwek pod dobru wyru nassy zaplatiti gak nayprwe byti musse* (Ondrašová 1571); *item pansku horu tak zhubil, že ani horšie muž byt, nebo do Nitry na svuj dom dal voziti, to smime povedeti na svu viru* (Pečenice 1650 LP); *mogu wjru swedčjm, žebich gsem twjm (otrokom) bil* (PT 1796); *na moju vjeru váš d'edo Fridrich Velki bou krem žartu hodni junák* (Orol tatranski, 1845).

Podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka (1997) sa dnes slovo *namojveru* označuje ako expresívna častica vo význame ‚veru, skutočne, naozaj‘. Ako citoslovce, ktoré vyjadruje rozličné citové hnutia, sa môže písať *namojveru* i *na moj veru*.

Okrem základných a už uvedených významov slov *vera* a *viera** K. Kálal uvádza ako východoslovenský cigánsky význam spojenia *na veru* ‚na verbu‘. V češtine má slovo *víra* aj význam ‚stolný kruh, podklad‘, v ruštine zase ‚peňažná pokuta za zabitie‘, podobne ako gótske *wehrgeld*, čo znamenalo ‚trest za zabitie človeka‘. *Vírnik* (*wjrnjk*) bol u starých Slovanov hrdelný sudca (Jungmann, 1839). Odvodené slovo *vieroňka* F. Kott (1893) vysvetľuje ako ‚personifikovaná viera‘ a ‚slabá, ľahkoverná žena‘.

Ako synonymné k slovu *viera* sa používali substantíva *veritel'nost'*, *veritedlnost'*: *rozkosse hlúpa weritelnost podmanila* (PT 1778); *apoštol mluwj, že Bohu w gednom toliko a neymenšým slowu newěrjti, gest wšecku wěrjtedlnost bozsku potupiti* (PW 1752). Adjektívum *veritedlný* znamenalo ‚uverenia hodný‘: *weritedlné a pochopitedlné neni, abi né celý národ, než aj gedem toliko zdrawing gináč rozume zaopatrený člowek nebo wčil sa nalézal, nebo nekdi bil nalézen, který bi prawdi tég negako aspoň která powedel sem nepodchitil; gestli bi prawda bila, čo*

* *Viera*, po česky *Věra*, po rusky *Vera*, je aj staré slovanské ženské meno, čo je doslovný preklad gréckeho *pistis* (Majtán – Považaj, 1998).

ewangelisté spisali, weritedlné neni, abi tak wznessenich skutkuw nebili aj giný ze Židuw a s pohanuw poznamenali (BN 1789).

Menej sa vo význame ‚úver, dlh, dlžoba‘ používal ponemčený výraz *verung*: *kaupil sem s poruczeny gich milosty panu od sauseda zdejšího, totizto od Waczlawa Zelenky, ponewadz bil werunk klasty a penez nemel, per fl 15 wina 10 urn* (Skalica 1632).

Vo význame ‚dať, dávať na dlh, úver‘ sa používali aj slovesá *veritʹ, verovatʹ*: *o wino, yak my wassa welkomoznost pisse, abich na ssenkj zgednal a werowal wcele, ne aby geden sud werily, ale any gedneg holbj nechťj weritj, prweg se pita-gu, yakowe penize mu dam* (Malženice 1621); *(žena) nechťela weryty wyna, teda sspan Jakwb wzal s prsta swogeho prsten a wrhol na stuol* (Martin 1578). Pretože ľudia dávali a dávajú tovar na úver len spoľahlivému človeku, ktorému dôverujú, najbližší význam slovesa *veritʹ* k významu ‚dať na dlh, úver‘ je ‚dôverovať niekomu, byť presvedčený o spoľahlivosti, dôveryhodnosti niekoho, prípadne niečoho‘: *protoz, dobra družino, wierzime wam, ze gemu tei zrade a falsse pomahati nebudete* (Skalica 1432); *niekgie gehu milosti werily bez peniezi a niekgie nie* (Jabloňové 1624); *Jelena slyssyla od dyewkj Fischeroweg, že preto y ona poweda na swich gazdou, že y ony gu w zlodegstwy postihugu a nach sa hanbya, wed gim, powe-dam, guss nebudu werity* (Krupina 1694); *ne kazdemu werit slussno, ktery tobe miluge* (KC 1719).

Rovnaký význam ako pri substantíve *vera* v nárečovom doklade z Dlhej Lúky, teda ‚byť presvečný o tom, že niekto má pravdu, niečo je pravdivé‘, má aj sloveso *veritʹ*: *(Ján z Ostravy žiada) abi ste Wasse milost gemu (služobníkovi) wierzily, akoz bich ia sam s Wassy milosti mluwil* (Richnava 1447); *a w tom wam werim, ze to raczjte wczynjtj* (Sása 1577); *wer tomu geden kazdy richtar, ze budes birssagowanj* (Michalovce 1627); *wer neb newer, ras musiss umriti* (GŠ 1758); *ale uweriš, dievko moja, že môže iskra pod popolom dlho, dlho tlietʹ* (Sokol, 1864).

Ďalším významom je ‚mať subjektívny pocit pravdepodobnosti, istoty o jestvovaní niekoho alebo niečoho, čo sa nedá objektívne dokázať‘: *werym y w Duchu Sveteho* (BAg 1585); *werym Pana Boha* (Trenčín 1589); *proťi tomu prykážaňý ten take, ktery snům wery* (CC 1655); *božskému zjeweňi weritʹi jest vec všem muham-medánúm swatá* (BR 1785); *celje d'ed'ini u nás werja ešte na kaďeakje strigi* (Slovenskje národňje noviní, 1847). Tento význam slovesa *veritʹ* korešponduje aj s významom ‚mať náboženskú vieru, byť veriaci‘: *(Pán) swým wčedľňykum smutným, truchľým, wssem y Petrowi (kázal), aby werili* (CC 1655); *coz za osoh člowekowi, když po katolicki weri, a po pohanski žige* (GK 1779); *gest wssem, čo weri, nebes brana otewrena* (ET 18. stor.). Dnes sa sloveso *veritʹ* vo význame ‚dať na dlh, na úver‘ nepoužíva, ale existujú ešte iné významy ako ‚dúfať‘ (*pevne verim, že zvíťazíme*), alebo v zápore s neurčitkom má modálny význam ‚nebyť schopný niečoho, ne-

môct' (*neverí sa už dočkať konca*), ktorý sa pokladá už za hovorový (Krátky slovník slovenského jazyka, 1997).

Zvratné sloveso *verit' sa* znamená dodnes ,zaprisahať sa, dovolávať sa viery, božiť sa': *ach, never mu, never; choc ti sa jak vera, dokud nepojdete spolu od oltara* (PV 1798); *páni bratia verili sa, že sa skôr nebo na zem zrúti, nežli oni od svojej vlastnej krve odstúpia* (Lipa, 1860); *(deti) začali sa verit', že im p. rektor povedau* (Orol tatránski, 1845). A. Bernolák (1825 – 1828) sloveso *verit' sa* vysvetľuje ďalšími slovesami: nárečovým *verat' sa* a českým *werowaťi se*.

Ustrnuté slovesné tvary *ver, vera, veru, verabože* fungujú ako častice, ktoré vyjadrujú platnosť výpovede, potvrdenie, dotvrdenie, prisvedčenie alebo zdôraznenie: *divná vecz weru, ze ta moya pany sestra tu weliku zlostc a nenawistc nemuoz w sebe utaitc* (Banská Bystrica 1610); *nepuogdess ho tu (sem), weru tja zabigem* (Horné Jaseno 1669); *murari weru statocne robga* (Radvaň 1707); *nelag Kassay, wer teba Pan Buch zabige!* (Modrý Kameň 1719); *podla mna ver hned puogdeme na wino* (Krupina 1735); *vžal mi ju Pan Boh z teho sveta za treteho teho leta, vera za ňu nebanuju; ej, Valko, ver si ty psisko; verabože je z Budína!* (PV 1798, 1761 – 1781, 17. – 18. stor.); *ver Jaňik aňi tomu na krok ňeustúpi* (Nitra, 1844); *zemjanstvo naše na dve stránki rozd'elenuo, a ver aj dňa 13. na jednej strane sa červenje* (Slovenskje národňje novini, 1847). Tvary *verabože, verubože* sa písali osobitne (*vera bože, veru bože*), dovedna sa začali písať až neskôr podobne ako *na moj veru – namojveru*, pričom môžu byť hodnotené aj ako príslovky alebo citoslovčia (Slovník slovenského jazyka, 1965). Častica *vera* sa hodnotí ako nárečová a v Krátkom slovníku slovenského jazyka (1997) sa uvádzajú len tvary *veru, veruže, verubože* ako expresívne, *ver'* už len ako poetické.

Od slova *verit' sa* prefixom *z-* vytvorilo dokonavé sloveso *zverit'*. Pretože tovar sa dával *na veru* i *na zveru*, sloveso *zverit'* malo takisto význam ,dať na úver, na dlh': *krčmár poddanjemu 2 zl. str. [zlaté strieborné] zverit' sme; abi sa krčmárom zabránilo više 2 z. [zlatých] pálenki zverit'* (Slovenskje národňje novini, 1845, 1846). Základný význam slovesa *zverit'* je ,niekoho alebo niečo dať, odovzdať do úschovy alebo na niekoho starosť'. *Zverovali* sa niekomu peniaze, zväčša vzácne veci, ale aj ľudia: *dwe becky zweryli sme wassemu panu susedu* (Pečenice 1581); *mug bratr my ty penýze zweryl* (Štiavica 1672); *triset zlatých zverugem na Zavka Andraša* (Rajec 1670); *Geziss nesweril sebe sameho gim, protože on znal wssecky* (COB 17. stor.); *s. Pawel na s. Petra zweryl wssecky swe owce* (PP 1734); *ak majetku nemá, nikto mu ani grajcara nesverí* (Besiedky, 1866); *rytieri, celkom sa vám bez strachu sverujem* (Orol, 1875). *Zverit'* znamená aj ,prezradiť niekomu niečo dôverné': *ty mne zverily, že by zamok gyz byl podkopany y s prachy podloženy* (Hrhov 1604); *gemu samemu (paterovi) sem to zveril* (Pukanec 1771); *bár som ňemau vizradzuvat', čo mi zveriu majster* (Nitra, 1846); alebo ,poveriť niekoho úlo-

hou, povinnosťou, niekomu uložiť niečo na vybavenie: *añi pratele, na njchžto otec cwičeñj moge zweril, mñe w zadržowañj tagemstwj cwičiti nazamesskali* (PT 1796); *zemský pán na wolakterého sedláka wissenkowánj by zwěriti chcel* (Kur 18. stor.); *akad. maliarovi nášmu drahiemu rodákovi Bohúňovi svereno maľovanie podobizen Jejich Veličenství* (Sokol, 1866).

Podobne ako sloveso *zverit'* vzniklo pomocou prefixu *z-* aj slovesné podstatné meno *zverenie* vo význame ,odovzdanie niekoho alebo niečoho niekomu do opatery, úschovy, na starosť': *potreba y penezj na strowu vceste k činenj nakladkúw a nebo že list k zwerenj penezj* (KoB 1666) ,potvrdenka o úvere, pôžičke'; *depositum: co se k schowánj dáwá, swěrenj* (WU 1750); *delegatio: na někoho swerenj, poručenj* (KS 1763); *zverenje nápojou sa na celú čelad jeho vsťahuje* (Slovenskje národnje novini, 1845).

Adjektívum *zverenyj* má význam ,ktorý je v opatere, úschove, v niekoho starostlivosti': *za ktery plat bude povinny na nyho zverenu lychvu bedlivu starost maty* (Topoľčianky 1730); *(pastieri) sou zavazani verne sobe zvereny statek pasti a opatriti* (Očová 1789 LP); *dojki nosga na rukach swich sebe zwerene ditki* (SJ 18. stor.); *k viučuvauñ sebe zwerenej mláďeže potrebních kñih v jaziku slovenskom nebolo* (Orol tatránski, 1845); *Johanka odišla so sebe sverenyj vojskom ku mestu Orleansu* (Národní hlásnik, 1868).

Ako sme už spomenuli, peniaze sa požičiavali alebo dávali do úschovy len ľuďom dôveryhodným, spoľahlivým a poctivým, tým, ktorým bolo možné veriť, dôverovať, a preto sa často používali lexikalizované spojenia *dat' k vernej ruke, byť u vernej ruky* alebo v množnom čísle *dat' k verným rukám; dat', položit', schovať do verných rúk; byť pri verných rukách, veriť k rukám: komu ty penieze k wernej rucze daty?; ty penieze, kterez bili v Cziczkana v wernej ruky, kazali sme poloziti* (ŽK 1454); *nektere czasy gest tomu wokolo desyty aneb dewyty lett, dal gest k wierne rucze neboščyk Kašpar Porubsky Kremnyczanom pietset zlatych* (Orava 1541); *polozyl gest przed wrzad fl X penizy syrotka dobre pamati Petra Mlynarze gmenowitie Anny do werne ruky danych* (Žilina 1560); *teda ya ti penyze, kde sami chczete, dam k werneg rvcze* (Sklabiňa 1560); *mam penezj hotowyh v Missa Hwizdača, ktere sem dala do wernich ruku schowat* (Zvolen 1590); *(Madlena) byla sweg matkj k wernym rukam schowaty dala fl 3* (Slovenská Ľupča 1603); *pozustale penjze, ktere byly pri wernych ruku fl 18, d 47, te giste penyze se odali geho manzelcze na zito* (Zvolen 1622); *povinen bude učen rodni list ukazati a do wernich ruku poctivim panum mistrum geden zlati položiti* (CA 1647); *(Bystričanom), ktorim se bude werity k rukam takovy duochod, zeby ty wisse takoweg ssesteg czastky neutraczowali* (Považská Bystrica 1506).

Človek, ktorý požičiaval peniaze alebo dával na úver tovar, zostal dodnes *veriteľ*: *Anna Thebuska kdycz nemala, yak by reczenemu Vrbanowi dosti czinila a spolu*

tez gine weritele, kterym po manzelu swemu Tebusowi dluzna byla, odprawila (Partizánska Ľupča 1568); *oddali sme panu weriteli nassemu fl 59, d 60* (Banská Bystrica 1633); *(úžera) gest ten zisk, ktery weritel žada od sweho dlužnjka nad summu swu, kteru gemu pugčil za tu lasku, že mu pugčil* (LKa 1736); *gestli budu mocy weritelou ginac uspokogity, tehda magu irečke pri nich, pri manželke a ditkach zustawaty* (Pukanec 1736).

Pomenovanie ženy, ktorá požičiava peniaze alebo dáva tovar na úver, sa dnes tvorí prechýlením príponou *-ka* – *veritel'ka*, ale v minulosti sa uprednostňovala prípona *-kyňa* – *veritel'kyňa*: *venditrix wedle obligatoru od sebe daneho p. weritel'kyny sweg pred Welku nocu ma pokladat penize* (Žilina 1699); *sto zlatich rimskich slubugeme a zawazugeme sa od sdolapodepsaneho dne a terminu až do roka buduczeho 1739 a do dne podepsaneho spolu y z interesom paneg weritel'kini nawratiti* (Slovenská Ľupča 1768). Používali sa aj pomenovania *zveritel'*, *zveritel'kyňa*, *požičiavač*, *požičiavačka*: *kdo wisse driečneg sumy užery widyera, ne zweritel, ale užernik* (KoB 1666); *y hle, prissel possčáwač aneb zweritel, aby wzal dvoch synú mych sebe na službu* (KB 1757); *creditrix: possčáwáčka, zweritel'kyňa* (KS 1763).

Ďalším synonymom pre úver, dlžobu bolo nemecké slovo *borg* s hláskovými variantmi *bork*, *bôrg*, *burk*, ktoré malo prevažne administratívny charakter: *restantie vulgo buorghy* (Krupina 1695); *kone tento poddany nass prodal na bork* (Slovenské Pravno 1569); *Žid nerad na borg dawa* (BV 1652); *kdj pan ode mne wino na borgh bral* (Krupina 1671); *u nas na borky negwice se piwo wida* (Selec 1716); *zeberu na buork fl 17; dal sem bočku brinzi slebodnikom na buork* (Spiš 1730).

Od substantíva *borg* sa odvodilo sloveso *borgovat'* (s variantmi *burgovat'*, *porgovat'*), teda predávať na úver: *ktož co burguge, to ma zaplatiti* (ŽK 1473); *wino aneb piwo na wyeru porguwati nema* (Považská Bystrica 1506); *za wino, ktere gim (mestu) bol borgowal* (Slovenská Ľupča 1603); *aby zaden Žid nikomu wesseg tricet gragcare w trunku neborgowal* (Kur 1786). A. Bernolák (1825 – 1827) vysvetľuje slovo *vera* takisto nemeckým slovom *borg* (*das Borgen, die Borgung*), spojenie *na weru brani*, *wzati* vysvetľuje ako *‚borgowaní‘*; *na veru brat' towar* – *‚borgowat'‘*; *na weru dáni* – *‚borgowaní‘* ap. Ako synonymum A. Bernolák uvádza sloveso *zverit'*. Substantívum *borg* (*burk*, *buorg*) sa stále používa v nárečiach na celom Slovensku: *už mi len napíšu na borg, kišasonka!* (Dolná Lehota); *čil už ti málodo dá na borg* (Chocholná); *na burg nedostaňeš* (Sobrance); *buorg* (Mošovce). Spojenia *robet' na borg* (Pukanec), *dat' na borg* (Martin), *brac na burk* (Dlhá Lúka) majú význam *‚pracovať, predávať, nakupovať na dlh‘*. Frazologizmus *bork prid'e pod oblok* (Návojevce) znamená, že *‚dlhu sa človek ťažko zbaví‘*. *Borgoš* je človek, ktorý kupuje na úver, na dlh: *temu borgošovi už ňedaj pa'enku!* (Spišský Štvrtok). Sloveso *borgovat'* má význam *‚kupovať alebo predávať na úver, na dlh‘*: *koruni ňe-*

bolo v dome, aľe on d'ačne nám ťdi borguvau (Dolná Lehota); *ból naučení borguvať, čil mu je ťaško odvikať* (Chocholná); *ta to ťedobre veľa borgovac, bo potom še trudno splaci* (Dlhá Lúka); alebo ‚poťiĥiavať‘: *borguj mi peĥ korún* (Kameňany).

Moťno zhrnúť, ťe v starej slovenĥine sa vo význame kupovať alebo predávať ‚na dlh, na úver‘ pouťivali predovťetkým spojenia *na veru, na zveru* i *na vieru*, ktoré majú pťvovd v praslovanskom slove *vĕra*, z ktorého sa vyvinuli aj d'alsie odvodené substantíva ako napr. *dťvera, nevera, povera*, adjektíva *dťverný, vieryhodný, verený, neverný*, i napr. slovesá *veriť, zveriť, zdťveriť, poveriť, spreneveriť*. Okrem významu ‚úver, dlh, dlťzoba‘ sa substantíva *vera, zvera* a *viera* pouťivali a v náreĥiach sa dodnes pouťivajú (slovo *viera* aj v spisovnom jazyku) aj v iných významoch, ako napr. ‚zásnuby‘, alebo v základnom význame ‚pevné presvedĥenie o správnosti, pravdivosti nieĥoho, pravda, istota o jestvovaní nieĥoho, uverenie, verenie, vierohodnosť alebo dťvera, dťveryhodnosť‘. Od dťvery uť nie je d'aleko k významu ‚vernosť‘. Zväĥša išlo o ‚manťelskú vernosť‘. Frekventovaným významom slova *viera* v minulosti bolo predovťetkým ‚náboťenské presvedĥenie, náboťenstvo, vierovyznanie‘. *Viera* je aj staré slovanské ťenské meno. Lexikalizované spojenie *muťská viera* je pomenovanie pre rastlinu *koťuĥ ploskolistý* pre jej úĥinky v oblasti sexuálnej chuti a odtiaľ sa toto pomenovanie prenieslo aj na *koťuĥ poľný*. S právnickou terminológiou sú zase prepojené lexikalizované spojenia ako *pod (svojou) (dobrou) vierou, pod našou dobrou vierou, s pravou vierou, k (svojej) viere, na svoju vieru, (na) moju vierou*, ktoré majú význam ‚skutoĥne, vskutku, na svoju ĥesť, miestoprišaťne‘, teda utvrdzujú platnosť výpovede. Spojenie *ťit' s niekým na vieru* znamenalo ‚bez sobáša‘, sobáš, *sobranie na vieru* znamenalo zase ‚divoké manželstvo‘. Východoslovenský cigánsky význam spojenia *na veru* je ‚na verbu‘, v ĥeštine má slovo *víra* napríklad aj význam ‚stolný kruh, podklad‘, v ruštine zase znamená ‚peňaťnú pokutu za zabitie‘. Substantívum *vírnik* je staré slovanské slovo s významom ‚hrdelný sudca‘. Odvodené slovo *vieroňka* znamená ‚personifikovaná viera‘ a ‚slabá, ľahkoverná ťena‘. Ako synonymné k slovu *viera* sa pouťivali aj substantíva *veriteľnosť* a *veritedlnosť*. Význam ‚úver, dlh‘ mali aj deminutívne tvary od slov *vera* a *viera* ako *verka* a variant *vírka*. Slovo *věrka* mohlo znamenať aj ‚záloha‘.

Trpné prĥastie *verený* malo význam ‚zasnúbený‘ i ‚sľúbený‘. Adjektívum *zverený* sa pouťivalo vo význame ‚ktorý je v opatere, úschove, v niekoho starostlivosti‘. Adjektívum *veritedlný* znamenalo ‚uverenia hodný‘. Peniaze sa poťiĥiavali alebo dávali do úschovy len ľudom dťveryhodným, spoľahlivým a poĥtívým, tým, ktorým bolo moťné veriť, dťverovať, a preto sa ĥasto pouťivali lexikalizované spojenia *dať k vernej ruke, byť u vernej ruky* alebo v množnom ĥísle *dať k verným rukám; dať, poloťiť, schovať do verných rúk; byť pri verných rukách, verovať k rukám*. Spojenie *otevřel věrnú ruku* znamená ‚vrátil, ĥo mu bolo zverené‘.

Význam ‚dať, dávať na dlh, na úver‘ mali aj slovesá *verit'*, *verovat'*, ktorých ďalšie významy sú ‚dôverovať niekomu, byť presvedčený o spoľahlivosti, dôveryhodnosti niekoho, prípadne niečoho‘, ‚byť presvedčený o tom, že niekto má pravdu, niečo je pravdivé‘, ‚mať subjektívny pocit pravdepodobnosti, istoty o jestvovaní niekoho alebo niečoho, čo sa nedá objektívne dokázať‘, aj ‚mať náboženskú vieru, byť veriaci‘. Dnes sa sloveso *verit'* vo význame ‚dať na dlh, na úver‘ nepoužíva, ale existujú ešte iné významy, ako napríklad ‚dúfať‘, alebo v zápore s neurčitkom má modálny význam ‚nebyť schopný niečoho, nemôcť‘, ktorý sa pokladá už za hovorový. Zvratné sloveso *verit' sa* znamená dodnes ‚zaprisahať sa, dovolávať sa viery, božiť sa‘. Častice *ver*, *vera*, *veru*, *verabože* sú ustrnuté slovesné tvary. Od slova *verit'* sa prefixom *z-* vytvorilo dokonavé sloveso *zverit'* v totožnom význame ‚dať na dlh, na úver‘, ktoré má takisto aj iné významy, a to ‚niekoho alebo niečo dať, odovzdať do úschovy alebo na niekoho starosť‘, ‚prezradiť niekomu niečo dôverné‘ alebo ‚poveriť niekoho úlohou, povinnosťou, uložiť niekomu niečo vybaviť‘. Prefixom *z-* vzniklo aj slovesné podstatné meno *zverenie* vo význame ‚odovzdanie niekoho alebo niečoho niekomu do opatery, úschovy, na starosť‘.

Človek, ktorý peniaze požičiaval, sa dodnes volá *veritel'*, žena je *veritel'ka*, ale v minulosti sa uprednostňoval tvar *veritel'kyňa* aj iné, ako napr. *zveritel'*, *zveritel'kyňa*, *požičiavač*, *požičiavačka*.

Synonymami pre úver, dlh boli aj ponemčený výraz *verung* a nemecké slovo *borg*, s hláskovými variantmi *bork*, *bôrg*, *burk*. Slovo *borg* malo prevažne administratívny charakter. Sloveso *borgovat'* má význam ‚kupovať alebo predávať na úver, na dlh‘ alebo ‚požičiavať‘. Slovesné podstatné meno *borgovanie* znamenalo ‚branie tovaru na dlh‘. Človek, ktorý často kupoval na dlh, sa nazýval *borgoš*.

Literatúra a pramene:

- BERNOLÁK, A.: Slowár Slowenský, Česko-Latínsko-Nemecko-Uherský. Buda, 1825 – 1827.
Historická a nárečová kartotéka Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV
Historický slovník slovenského jazyka. I. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1991. 536 s.
JUNGMANN, J.: Slownjik česko-německý. V. díl. Praha, W kněžecj arcibiskupské knihtiskárně 1839. 990 s.
KÁLAL, K. – KÁLAL, M.: Slovenský slovník z literatury aj nárečí. (Slovensko-český diferenciálny.) Banská Bystrica, vlastným nákladom 1923. 1012 + 104 s.
KOTT, F.: Česko-německý slovník. 7. díl. Praha, Knihotiskárna Františka Šimáčka 1893. 1401 s.
Krátky slovník slovenského jazyka. 3. vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. Bratislava, Veda 1997. 944 s.
KRESÁNEK, J.: Atlas liečivých rastlín a lesných plodov. Martin, Vydavateľstvo Osveta 1982. 768 s.
MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1968. 868 s.

MACHEK, V.: Česká a slovenská jména rostlin. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1954. 366 s.

MAJTÁN, M. – POVAŽAJ, M.: Vyberte si meno pre svoje dieťa. Bratislava, ART AREA 1998. 344 s.

Slovník slovenského jazyka. V. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1965. 848 s.

Slovník slovenských nářečí. I. Red. I. Ripka. Bratislava, Veda 1994. 936 s.

Skratky:

BAG – (Bystrická agenda.) 1585. 137 s. Rkp. v ÚK SAV (LK) v Bratislave, bez sign.

BN – BAJZA, J. I.: Kresťanského katolíckého náboženstva, ktoré lidu swému wikládal a pre vseobecný prospech widal Josep. Ignat. Bajza, farár dolno-dubovský. Trnava, W. Gelinek 1789–1796. I. O Wíre 14, 710 s. II. O nádegi. 4, 178 s. III-ho Lásku obsahugíciho dílu částka I-á. O d'esaterém boském a paterém cirkwe prikázaňú. 6, 524 s. III-ho Lásku obsahugíciho dílu částka II-há. O zlém a dobrém mravném anebž o hrichých, čnostách a dobrích kresťanských skutkách. 6, 770 s. IV. O swátost'ách a w-sech weregních cirkewních poswatoobičagoch (ceremoniách). 8, 797 s.

BPr – BAJZA, J. I.: Práwo o žiwenj faráruw. B. M. t. 1787. 6, 120 s.

BR – BAJZA, J. I.: René mláďenca príhodi a skusenost'í. Bratislava, J. M. Landerer 1785. I. 343, 7 s. II. 288 s.

BV – BENICKÝ, P.: Wersse slowenské. 1652. 263 s. Rkp. v UK v Bratislave, bez sign.

CC – Cantvs catholici. Pýsne katholjcke, latinske y slowenské nowé y starodáwne, z kterymi krestiané w Pannoňgi na wýročné swatky, slawnosti pry službe Božj a v ginem obwzlasntnem času z pobožnosti swé krestianské ožýwagi. Nasledugý po tem pýsne na katechizmus: O swátostech Nowého Zakona. Letañye rozlične na wýchodi cyrkewne aneb processyge a putowaňy. Z mnohú pilnosti ku potesseňy lidu krestianského, znowu zebrané, a wúbec widané. (Levoča) 1655, 8, 320, 8 s.

COB – Cantus et orationes. 17. stor. Rkp. v OSzK v Budapešti, sign. Duodec. Slav. 6.

ET – ERCARDUS: Tagemstwý gezuwituw. 18. stor. 568 s. Rkp. v LAMS v Martine, sign. C 1506.

FO – FISCHER, Ch.: Operis oeconomici. Košice, Univ. tlač. J. H. Frauenheim 1737–43. I. De oeconomia suburbana. 10, 180, 22 s., II. De oeconomia suburbana. 4, 192, 10 s.

GK – GAVLOVIČ, H.: Kameň pomoci... 1779, v knihe Gašparik: Dejiny včelárstva.

GŠ – GAVLOVIČ, H.: Sskola krestanska z werssami zwazana k čytaní a k spíwaňi y k rozgimaňi sporadana. O čtyrech poslednich wecach čloweka tosissto: o smrti, o osude, o pekle a o nebi, k potupeni hrichu a wsseckeg marnosti spusobna. Pruské 1758. 622 s. Rkp. v LAMS v Martine, sign. MJ 331.

GV – GAVLOVIČ, H.: Walaska sskola mrawuw stodola. Pruské 1755. 757 s. Rkp. v LAMS v Martine, sign. B 89.

HT – HEILL, J. G.: Trifolium sanitatis medicum aneb o zdrawj zpráwa lekarska zepsana od Izraelity gednoho hogiti nemocy se snažugicyho. D. Kubín 1760. 161 s. Rkp. v LAMS v Martine, ev. č. 1774.

KB – Swaté biblia slowénské aneb Pjsma swatého částka 1., která w sebe obsahuge Starého testamenta zákon a zákona historiú. 920 s. Částka 2., ktera w sebe obsahuge Prorokú, knihi Machabegské a celý Testament nowy. 600 s. (Lechnica alebo Červený Kláštor.) 1756 – 1759. Rkp. na rím.-kat. farskom úrade v Cíferi.

KoA – KOMENSKÝ, J. A.: Janua linguae latinae reserata aurea. 17. stor. (Slovenský preklad anonym.) Rkp. v knižnici bývaleho Kežmarského lýcea.

KoB – KOMENSKÝ, J. A.: Ianua linguae latinae reserata aurea sive seminarium linguae latinae et sorientiarum omnium. Levoča, L. Brewer 1649. (Slovenský rkp. preklad F. Buľovského z r. 1666 pripojený k jednotlivým stranám tlačou vydaného diela. (503 s.) V LAMS v Martine sign. B 529.

KS – (Kamaldulský slovník.) Syllabus dictionarij latino-slavonicus... cum brevi quoque methodo parvulorum, rite videlicet: scribendi, formandi et pronunciandi nonnullas voces in Orthographo Slavonico Idiome, quod exemplis deducitur. 1763. 948 s. Rkp. v UK v Budapešti, sign. H 64.

Kur – Kurentálne protokoly a kurensy (rukopisné i tlačené).

LF – LUMINTZER, S.: Flora Poseniensis exhibens platans circa Posenivm sponte crescentes secvdm systema sexvale Linneanvm digestas. Lipsko, S. L. Crusius 1791. 8, 557 s.

LKa – LOVCZÁNI, J.: Katechizmus člankuw wjri krestanskeg. 1736. 371 s. Rkp. v SNM v Bratislave, bez sign.

LP – Listy poddaných z rokov 1538 – 1848. Red. P. Horváth. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1955. 375 s.

MK – MOKOŠ, D.: (Kázne.) Exercitia spiritualia. 18. stor. 190 s. – (Tri kázne na sviatok sv. Anny, na XI. nedelu po Turícach a na sviatok Narodenia Pána.) 18. stor. 22 s. Rkp. v súkr. vlastníctve.

PP – PÁZMÁNY, P.: Kv prawde wodyci predchvdce, kterého zepsal a w uherskem gazyku dwa-krát wtilačyti dal. nagprw leta Páne 1613, po druhe 1623 Peter Pazmáňy. Na obecnu slowenčinu obraceni od gedneho kneza z Towarizstwa Gežjssoweho. 1734. 1111 s. Rkp. v UK v Budapešti, sign. A 79.

PT – Francois de SALIGNAC de la MOTTE-FÉNELON: Prybehi Telemacha sina Ulissessa. (Z lat. preložil E. Nozdroviczký.) 1778. 780, 10 s. Rkp. v LAMS v Martine, sign. B 478. – Prjpadnasty Telemacha otce sweho Ulyssessa, po mori a zemi hladagicjho. (Z lat. preložil Š. Kubyňy.) 1796. 648 s. Rkp. v LAMS v Martine, sign. MJ 747.

PV – Piesne a verše pre múdrych i bláznov. Red. J. Minárik. Bratislava, Vydavateľstvo Tatran 1969. 616 s.

PW – Prawda wjry Krystoweg katolickeg aneb wsseobecneg, obsahujci w sobe summu sprawedliwého a spasytedlného včenj krestianského s wyswetleným včenj ninegssyho od spraweliweg wiry odwazegicjho swetle a krátičko obsáhnutá a wssem dussného spasenj hledagicjm potrebná. Košice, Univ. tlač. 1752. 8, 383 s.

SiN – SINAPIUS-HORČIČKA, D.: Neoforum Latino-Slavonicum, Nowy trh latinsko-slowensky, na kteremž se nekeré do gospodarstwý slowenskeho potrebné towary prodayne nachazegj. b. m. t. 1678. 96 s.

SJ – Sermones Jasov. 18. stor. 388 s. Rkp. v LAMS v Martine, bez sign.

s. l. – sine loco, bez udania miesta

TT – TORKOS, J.: Taxa pharmaceutica Poseniensis cum instructionibus pharmacopoeorum, chirurgorum et obstetricum speciali mandato excelsi consilii regii locumtenentialis Hungarici assumta. Bratislava, M. M. Royer 1745. 6, 98 s.

WU – WAGNER, F. P.: Universae phraseologiae latinae corpus. Trnava, Univ. tlač. 1750. 8, 1272, 48 s.

ŽK – (Žilinská kniha.) Protocollum civitatis Zilinensis (Solnensis) ab anno 1403 usque ad 1561. (Slovenské zápisy od r. 1451) 297 s.

DISKUSIE A ROZHĽADY

Ábel Král'

ZVUKOVÁ KULTÚRA SLOVENČINY

Poznámky k poznámkam o štúdiu Intonácia oznamovacej vety

Moja štúdia o intonácii oznamovacej vety, ktorá bola publikovaná v Slovenskej reči (Ábel Král': Intonácia oznamovacej vety, Slovenská reč, 66, 2001, s. 257 – 277) vyvolala dve ozveny: H. Čertíková: Vetná intonácia v Slovenskom rozhlase (Slovenská reč, 67, 2002, s. 74 – 77) a S. Ondrejovič: Intonácia slovenskej vety a médiá (Slovenská reč, 67, 2002, s. 77 – 81). Pokladám za potrebné uviesť k nim niekoľko poznámok najmä preto, lebo poznámky S. Ondrejoviča, podporujúce stanovisko H. Čertíkovej, smerujú k problematike ortoepickej kodifikácie slovenčiny.

Interná pracovníčka rozhlasu H. Čertíková reagovala osobne obranne. Nevidím na to dôvod, lebo v mojej štúdiu sa H. Čertíková nespomína a táto štúdia sa jej práce ani priamo, ani nepriamo nedotýka. Pri koncipovaní štúdie som na ňu vôbec nemyslel. Ak sa v štúdiu hovorí o rozhlasových pracovníkoch, myslí sa výlučne na tých, čo vystupujú pred mikrofónom. V mojej štúdiu sa nepíše ani to, že by bol rozhlas vo svojom celku „...k vznikajúcemu javu chybnnej intonácie redaktorov nevšímavý“. Napísal som však: „K našim upozorneniam sa doteraz, žiaľ, nevšímavo postavilo aj vedenie Slovenského rozhlasu.“ To vtedy nebola nepravda, lebo štúdiu predchádzala istá korešpondencia. Treba však povedať, že na moju vedeckú štúdiu vedenie Slovenského rozhlasu bez meškania – veľmi pozitívne – reagovalo.

Rozhlas a rozhlasoví pracovníci sa v tejto štúdiu spomínajú na 18 miestach, z toho na 13 miestach sa píše o *rozhlase a televízii*, o rozhlasových a televíznych pracovníkoch. (Ostatné zmienky sa týkajú iba technických otázok – že analýzy pochádzajú z nahrávok rozhlasu a pod.) V texte štúdie sa opakujú formulácie ako „niektorí pracovníci rozhlasu a televízie“, „niektorí rozhlasoví a televízni profesionáli“ a pod. Z týchto formulácií však nijako nevyplýva, že práve rozhlas je ten „najhorší“. Moja mienka o úrovni Slovenského rozhlasu v porovnaní s inými vysielacími stanicami zvuku (a obrazu) je dostatočne známa. Preto odmietam sebavedomú konštatáciu H. Čertíkovej o tom, čo v mojej štúdiu „rozhodne neobstojí“. Príslný je aj jej záver, že moje „digitálne zistenie“, je „len“ zistením o negatívne rozhlasového okolia. Slovenský rozhlas nemusí byť autorom (vynálezcom) chyby, na ktorú som v štúdiu upozornil, ale určite, teda „rozhodne“ je (tiež, aj) jej šíriteľom. Dôkaz podáva práve moja štúdia.

Riaditeľ Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV S. Ondrejovič sa zasa domnieva, že v citovanej štúdiu sa nie dostatočne diferencovane a nie clekom presne referuje

o stave zvukovej kultúry v našich médiách (riaditeľ JÚLŠ sa opiera o H. Čertíkovú!). To by bolo treba konkretizovať a dokázať. Určite možno ďalej uvažovať o tom, kde sú objektívne dôkazy o pôvode chybných intonácií oznamovacej vety. Ja som vyslovil domnienku. Nijako však neobstojí tvrdenie S. Ondrejoviča, že „vo vysielaní rozhlasu sa s týmto javom stretávame len výnimočne, možno len ako s istým ‚echom‘ tejto melodickú schému“. Veľmi pochybujem, že by intonácia „rozmanitých sprievodcov a vyvolávačov, sprievodcami v jaskyniach počínajúc“ bola bývala v minulosti alebo že by bola dnes vzorom pre rozhlasových profesionálov. Ak sa však výskyt tejto chybných intonácií v ostatnom čase (v Slovenskom rozhlase) početne znižuje, čo možno konštatovať, treba sa opýtať, čo túto zmenu spôsobilo.

Autor textu Pravidiel slovenskej výslovnosti (PSV) vedel (bolo to pred desiatkami rokov), že intonačné javy sú veľmi variabilné (porov. napr. § 254 PSV). Nedomnieval sa vtedy a nedomnieva sa ani dnes, že tie „vyčlenené“ typy sú „jediné možné“, ako by to mohlo vychádzať z textu S. Ondrejoviča. O tomto probléme sa veľmi zrozumiteľne hovorí napr. aj v § 323 PSV. Na mnohých miestach sú v PSV formulácie „môže byť“, „môže, no nemusí byť“, hovorí sa o rozličných melodických úpravách východiskovej melodémy, hovorí sa o mnohých iných melodických formách istej melodémy atď. Preto sa Pravidlám spisovnej výslovnosti nemôže vyčítať, že by trvali na jednom (t. j. jedinom) vymedzenom type bez ohľadu na funkčnosť, situáciu, kontext atď. Ony podávajú iba ich elementárnu systematiku, podávajú charakteristiku neutrálnych intonačných typov, nie jediných možných realizácií. Autorovi PSV netreba pripomínať, že „kadencie majú svoje varianty“. Stačí si všimnúť napr. nasledujúci text: „V citovo zafarbených otázkach a v otázkach s osobným hodnotiacim postojom hovoriaceho jestvujú mnohé iné melodické formy zisťovacích otázok. Tak vznikajú otázky so súčasným vyjadrením neistoty, pochybnosti, začudovania, prekvapenia, irónie, odmietania, hnevu atď. Ak sú komunikačne funkčné, štýlovo a situačne primerané, pokladáme ich tiež za ortoepicky správne.“ (PSV, § 310, zvýraznil Á. K.). Ešte stále nie je jasné, o čo išlo v PSV?

Autor textu PSV nepokladá za „intonačné odchýlky“ ani rozličné variácie intonácie pozdravu *Dobrý deň, vážení poslucháči*. O tom by mohli vydať svedectvo viacerí rozhlasoví profesionáli. Problém je inde.

Verbálne vyjadrenie, že by sa v opytovacej vete *Včera pršalo?* mohla dať prednosť stúpavo-klesavej forme, je príliš vágne na to, aby sa o ňom mohlo diskutovať, lebo autor nenaznačil, na aký interval stúpania, najmä však klesania myslel a či myslel na typ neutrálnej zisťovacej otázky. (Schéma v § 306 PSV je vlastne tiež stúpavo--klesavá, pravda, iba na poslednej slabike a s naznačením istého intervalu.)

O fonetických (odvodene aj o ortoepických a ortofonických) otázkach sa niekedy ľahko a rýchlo píše, no tí, čo vo vedeckom odbore „fonetika“ usilovnejšie a trochu dlhšie aj výskumne pracovali, vedia, že také písanie je obyčajne povrchné a možno aj veľmi rizikové. Zdá sa, že v Slovenskej republike s tým majú skúsenosť asi iba traja-štyria odborníci a väčšina z nich nepracuje v západnej časti republiky.

Slavomír Ondrejovič

EŠTE K DISKUSII O INTONÁCII SLOVENSKEJ VETY

Á. Král' v replike *Zvuková kultúra slovenčiny* reaguje na poznámky H. Čertíkovej a pisateľa týchto riadkov o vetnej intonácii v Slovenskom rozhlase.

Vyslovuje prekvapenie, že H. Čertíková vôbec reaguje na jeho poznámky o intonácii vety v Slovenskom rozhlase, keďže ju pri kritike intonovania v Slovenskom rozhlase vôbec nespomenul a pri koncipovaní štúdie na ňu ani nepomyslel. Ale Helena Čertíková je predsa hlasovou pedagogičkou v Slovenskom rozhlase, ktorá má na starosti (ak nechcem povedať, že je aj zodpovedná za) tých, čo vystupujú a intonujú pred mikrofónom. Ak by sa štúdia Á. Král'a ani priamo, ani nepriamo nedotýkala práce H. Čertíkovej, ako si vysvetliť, že po vyjdení článku došlo v danom prípade k okamžitej redukcii v jej pracovnom zaradení?

Á. Král' ďalej exaktne uvádza, že rozhlas a rozhlasoví pracovníci sa v jeho článku spomínajú na 18 miestach a z toho na 13 miestach sa píše o rozhlase a televízii, o rozhlasových a televíznych pracovníkoch a pod., z čoho by podľa neho nemal vyplývať záver, že práve rozhlas je ten „najhorší“. Ale veď celá štúdia Á. Král'a sa volá *Vetná intonácia v Slovenskom rozhlase*. Z konverzačnej analýzy je dostatočne známe, že ak sa niečo tematizuje tak výrazne ako v tomto prípade Slovenský rozhlas, aj výrazy ako rozhlas a televízia, rozhlasoví a televízni pracovníci a pod. sa „čítajú“ ako synonymné.

Na moje poznámky, v ktorých som upriamil pozornosť na osobitnú variabilitu intonačných a vôbec prozodických javov v jazyku, Á. Král' odpovedá, že to dávno vie a že to vyplýva z viacerých formulácií v jeho Pravidlách slovenskej výslovnosti. Lenže nejde len o to, že v citovo zafarbených výpovediach sa môžu použiť aj mnohé iné melodické formy, ako nejde len o zisťovacie otázky. Ide skôr o to, že variabilné môžu byť aj neutrálne intonačné typy. Týka sa to napr. už spomenutého príkladu *Včera pršalo?* ktorý nájdeme v Pravidlách slovenskej výslovnosti Á. Král'a (1984) na s. 177, kde príslušná melodéma sa schematicky zaznamenáva takto:

Včera pršalo?
- - - - /▲

Domnievam sa však, že túto výpoveď možno celkom neutrálne „zaintonovať“ v podobe *Včera pršalo?*

- - - -

To isté platí aj o ďalšom príklade z Pravidiel Á. Král'a *Automatická práčka sa už pokazila?*

Á. Král' vo svojej reakcii uvádza, že diskutuje s riaditeľom Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV. Myslím, že v časopise, akým je Slovenská reč, t. j. v časopise pre výskum slovenského jazyka, nie je takáto informácia vôbec relevantná. Osobitne

však udivuje pasáž, kde sa v zátvorke konštatuje, že „riaditeľ JÚLŠ sa opiera o Čertíkovú!“. Toto zvolanie s výkričníkom vlastne presuponuje, že buď sa nemám čo opierať o doc. Helenu Čertíkovú, hlasovú pedagogičku Slovenského rozhlasu a autorku vysokoškolskej ortoepickej príručky (to skutočne neviem prečo), alebo, že keď poznamenávam, že v Kráľovej štúdií sa nie dosť diferencovane a presne referuje o stave zvukovej kultúry v našich médiách, takéto informácie môžem mať len od H. Čertíkovej. Ale ani ja nežijem na nejakom ostrove, ktorý by signál Slovenského rozhlasu a iných médií nepokryl. Znovu opakujem: Slovenský rozhlas sa vcelku javí spomedzi médií na Slovensku ako jazykovo najlepší.

Ak Á. Kráľ odmieta „sebavedomú konštatáciu“ H. Čertíkovej o tom, že v jeho štúdií niečo „rozhodne neobstojí“, ja by som tiež mohol odmietnuť jeho „sebavedomú“ konštatáciu, že neobstojí zasa moje tvrdenie, že by intonácia oných sprievodcov a vylávačov bola vzorom pre rozhlasových profesionálov. Nie je to, pravdaže, presné. Ja som vo svojej replike len konštatoval, že táto intonácia neprišla do nášho mediálneho priestoru zo zahraničia, ale je známa už veľmi dávno. Je to jednoducho spôsob intonovania, ktorý si zaslúži odmietnutie (v tom je medzi všetkými účastníkmi sporu zhoda), ale jestvoval už dávno pred rozhlasovým a televíznym vysielaním.

Je zrejmé, že Á. Kráľ vo svojich poznámkach k poznámkam chcel mnohé vyvrátiť a vysvetliť, možno aj spresniť. Na to sa však sotva hodí zahmlený a náznakovitý spôsob vyjadrovania. O tom, že rozličné variácie intonácie *Dobrý deň, vážení poslucháči* nepokladá za intonačné odchýlky, by podľa neho mohli vydať svedectvo viacerí rozhlasoví profesionáli. Ale nevydali. Problém je inde, dodáva veľavýznamne Á. Kráľ. Len škoda, že nenapíše kde. Môžeme sa len dohadovať, že možno v tom, o čom píše v ďalšom odseku, že totiž „ľahké a rýchle“ písanie autorov, ktorí nepracovali dosť dlho a usilovne vo fonetickom výskume, môže byť povrchné a rizikové. No už E. Pauliny v replike na výklady Á. Kráľa (Otázky slovenskej ortoepie, Slovenská reč, 42, 1977, s. 214 – 219 a Pokračujeme v diskusii o ortoepii, Slovenská reč, 43, 1978, s. 156 – 160) upozornil, že ortoepické javy vôbec sú skôr vecou fonológie než fonetiky. Z tejto mienky vychádza aj Ortoepická komisia JÚLŠ SAV. K tomu treba už len dodať, že výskum intonácie nie je dokonca ani len vecou fonetiky a fonológie, ale, pravdaže, aj syntaxe, textovej lingvistiky a rovnako i – sociolingvistiky.

Vráťme sa však ešte k jednej pasáži z príspevku Á. Kráľa: „V Slovenskej republike majú s tým (ale s čím? – s výskumom intonácie, alebo s ľahkým a rýchlym písaním o intonácii?) skúsenosti asi iba traja-štyria odborníci a väčšina z nich nepracuje v západnej časti republiky“. Mnoho sa naznačuje, nehovorí sa nič.

Hovorím a opakujem: diskusie vo vedeckej komunite sú nielen legitímnou, ale aj veľmi užitočnou, ba priam nevyhnutnou stránkou vedecko-výskumnej komunikácie. Žiaľ, nie všetky diskusie a všetky repliky sú dostatočne produktívne.

SPRÁVY A RECENZIE

Český jazykový atlas. 4. zv. Praha, Academia 2002, 628 s.

V nadväznosti na vydanie troch zväzkov významného dialektologického projektu v oblasti bohemistiky a slavistiky s názvom *Český jazykový atlas* (ďalej ČJA), o ktorom sme informovali v našom časopise (*Slovenská reč*, 59, 1994, s. 367 – 370; *Slovenská reč*, 66, 2000, s. 165 – 168), vyšiel na sklonku minulého roka jeho štvrtý zväzok, v ktorom sa spracúva tvaroslovie. Tak ako v predchádzajúcich troch zväzkoch – a uvádza sa to aj v predhovore posudzovaného štvrtého zväzku (s. 5) – ide aj v tomto zväzku o interpretáciu výsledkov rozsiahleho terénneho výskumu českých a moravských nárečí. Hlavným zámerom projektu je ucelený pohľad na zemepisné členenie národného jazyka, ktoré je doplnené komentárom retrospektívneho charakteru. Štvrtý zväzok posudzovaného atlasu je orientovaný na teritoriálnu diferenciáciu tvarov substantív, adjektív, zámen, čísloviek a sloviess. Úvodná časť (s. 13 – 42) obsahuje základné informácie o charaktere projektu, jeho význame a metodológii spracovania nárečových javov. Pri hodnotení tejto časti sa žiada vyzdvihnúť nielen areálovú komplexnosť spracovania morfológických javov, ale aj syntetizujúcu povahu celého projektu, zahrnujúcu spracovanie hláskoslovnej, tvaroslovnej, lexikálnej a sémantickej roviny českých a moravských nárečí.

Pri interpretácii jednotlivých javov na mapách štvrtého zväzku ČJA jeho autori využili všetky metódy lingvistickej kartografie: nápisy, izoglosy, šrafy a symboly (figurálne i lineárne), ktoré svojou povahou postihujú aj charakter interpretovaných javov (izoglosy ohraničujú areály s tvaroslovnou diferenciáciou, značkami sa zobrazujú javy, ktoré sa nedajú výstižne interpretovať inými grafickými prostriedkami, napr. javy, pri ktorých ide o sústredený, resp. rozptýlený výskyt ekvivalentov, ktoré už na mape svoj areál koncentrácie majú). Každý typ a druh značky je vysvetlený v legende k príslušnej mape. V komentári sa opisuje inventár zistených podôb v historickej retrospektíve, špecifikuje sa areálové vymedzenie, opisuje sa jazykozemepisná situácia, uvádzajú sa doklady zo skúmaných lokalít za hranicami ČR a materiál sa doplňuje odkazmi na inojazyčné atlasy. Kombináciou interpretačných metód sa tak zvyšuje čitateľnosť mapy. Výhoda takejto interpretácie sa prejavuje najmä pri hustej bodovej sieti takého typu, aká sa využíva v ČJA. Tvorí ju 420 vidieckych obcí (223 v Čechách, 197 na Morave a v Sliezske, jej súčasťou je aj 5 obcí nachádzajúcich sa na území Poľska). Jednotlivé javy sa interpretujú na základe *Dotazníka pro výzkum českých nářečí*, ktorý zohľadňuje aj prvky jazyka staršej a mladšej mestskej

generácie. Každá výskumná lokalita je označená trojmiestnym číslom (prvá číslica označuje väčšie areálové celky: 1 = severovýchodočeský, 2 = stredočeský, 3 = západočeský, 4 = juhočeský, 5 = českomoravský, 6 = stredomoravský, 7 = východomoravský, 8 = sliezsky; s. 17). Asi jednu osminu všetkých výskumných bodov tvoria mestá (30 v Čechách, 27 na Morave). Osobitnú pozornosť venovali autori charakteristike terénneho výskumu, ktorý ovplyvňovali viaceré faktory: rešpektovanie rozdielov dedinského a mestského prostredia a povaha nárečových vrstiev. Významnou zložkou kartografického spracovania českého nárečového materiálu je opis základných areálov s tzv. pravidelnými regionálnymi zmenami (s. 32 – 41).

Jadro štvrtého zväzku ČJA tvorí 431 komentovaných máp. Komplexný pohľad cez prizmu čiastkových problémov tvaroslovnej roviny českých nárečí dosahujú autori vyčerpávajúcimi diachronickými aj synchronickými komentármi ku každej mape. V nich sa uvádzajú výsledky zmien v základných tvaroch: nom. sg. mask. typu *chléb – chljéb – chleb – chlib*, resp. po analogickom vyrovnávaní tvar *chleba* (s. 50), podoby 1. os. sg. prítomného času sloviess typu *čtu – četu – čtnu – čnu – čícu – čítám – čtem*, minulého času *četl – čtl – četlu – četu – čtlu – čtu – čitel – čet – četnul – čtnul – čital – čítal – čítál – čísl* (s. 548, mapa 390 na s. 547) s komentárovými odkazmi na rozdiely vo východiskových psl. podobách **čt-/*čit-* (s. 416), resp. aj podoby infinitívu ako výsledky odlišného vývinu v hláskosloví: *kvést – kvest – kvěct – kvjěct – kvěct – kvíct – kvject – květnút – kvitnút* (s. 489, mapa 344). Autorský kolektív interpretuje na jednotlivých mapách a komentuje v ich textovej časti aj dosah relevantných hláskoslovných zmien na tvaroslovie. Do tejto skupiny javov možno zaradiť vývin slabičných sonór a hláskoslovných zmien v nominatíve plurálu typu *slzy – sluzy – suzy – slze – sluze – slouze – suze – slzê* (s. 177, mapa 109), výsledky vývinu slabičnej štruktúry po zániku otvorených slabík a analogické vyrovnávanie tvarov v genitíve plurálu feminín tvarov *slz – slzí – slzích – slzách – slzuv* (s. 214, mapa 142). Kvalifikovaný dialektológ, historik jazyka a odborník v oblasti slavistiky a porovnávacej jazykovedy nachádza v každej mape množstvo hodnotných informácií o vnútornom členení českých a moravských nárečí. Z množstva zaujímavých javov uvedieme aspoň tvary inštrumentálu singuláru pôvodných *a*-kmeňových substantív v súčasnosti patriacich do mužského rodu, ktoré tvarmi *předsedu, předsedem, předsedom* dokazujú nerovnomernú intenzitu pôsobenia medzi-paradigmatickej analógie na vývin tvarových súborov v jednotlivých nárečových areáloch. Túto tendenciu v ďalších tvarových okruhoch ilustrujú mapy, na ktorých je spracovaná distribúcia tvarov inštrumentálu singuláru feminín (pôv. *i*-kmeňov) *krví – krvej – krvou – krvjou* (s. 151, mapa č. 89), nominatívu plurálu pôvodných *u*-kmeňov typu *synové – synove – synovje – syny – syné – syni – syní* (s. 155, mapa 92), kategórie životnosti (pôv. mužskej osoby), v tvaroch nominatívu plurálu typu *ptáčci – ptáčci – ptáčkové – ptáčkové – ptáčkovja* (s. 163, mapa 97). Na časti máp

sa kombinovanou metódou izoglos a symbolov zobrazuje základný areál a ojedinelý výskyt tvarov, napr. genitív plurálu slova *chalupa* (základný areál *chalup* popri zriedkavých podobách *chalupí/chalupé*, resp. ojedinelom výskyte podôb *chalupích, chalupach* (s. 207, mapa 136), akuzatív plurálu substantíva *pes* v podobách *psy/pse – psív, psúch* (s. 249, mapa 165). Svedectvom dosahu hláskoslovných zmien na morfológickú rovinu sú z množstva spracovaných javov napr. tvary inštrumentálu plurálu adjektíva *dobrý*: *dobrymi – dobrymi – dobrými – dobrýma – dobryma – dobríma – dobrima – dobrejma* (s. 313, mapa 208), podoby akuzatívu zámena *ja*: *mně, mje, mne, mňa, mja, ňe, ňa* (s. 345, mapa 230), spomedzi slovíes možno uviesť napr. tvary infinitívu slovesa *kvést*: *kvést – kvest – kvěct – kvject – kvect – kvěct – kvíc – kvejct – květnút – kvitnút* (s. 489, mapa 344). Z množstva javov, ktorými sa dokazuje areálová diferenciácia vývinu časovania slovíes, uvádzame aspoň tvary 1. osoby singuláru indikatívu prézenta slovesa *môct*: *můžu, mužu, možu, mohu, možem*, zriedk. severových. *mogym* (s. 425, mapa 293), 3. osoby plurálu indikatívu prézenta slovíes *nosiť* a *vedieť*: *nosí, nosej, nosijou, nosijá, nosá, nosie* (s. 449, mapa 316), resp. *vědí – ví – věděj – vijou – vju – vědijou* (s. 458, mapa 321), tvary stavového perfekta *máme uvařeno* v podobách *uvařeno – uvařino – uvařené – vařeno* s vylčením areálov *vař-/uvař-* (s. 586 – 587, mapa č. 413), kondicionálové tvary typu *bychom, bysme, bychme, bychmy, bychma* (s. 601, mapa 423; v porovnaní so slovenskými nárečiami ide v tomto prípade o výraznejšie znaky pôvodného aoristu). Ak sme pri poslednom príklade zámerne použili odkaz na stav v slovenských nárečiach, v súvislosti s posudzovaným štvrtým zväzkom ČJA treba dodať, že jeho vydaním sa otvárajú možnosti na porovnanie integračných a diferenciálnych znakov východomoravských a západoslovenských nárečí v tvarosloví, resp. na hľadanie takýchto znakov v širších, nielen západoslovenských súvislostiach.

Pri recenzovaní predchádzajúcich zväzkov ČJA sme konštatovali, že hodnotu a kvalitu dialektologického atlasu môže v skutočnosti doceniť ten, kto dobre pozná problematiku dialektológie, vývinu jazyka, sociolingvistiky, lingvistickej geografie a prípravy jazykového atlasu. Štvrtý zväzok ČJA je pokračovaním citlivého prístupu pri kartografickom spracúvaní a interpretácii českého a moravského nárečového materiálu. Toto dielo sa vyznačuje vyhranenou metodológiou a dlhoročnými skúsenosťami autorov. Za vydanie štvrtého zväzku ČJA im patrí úprimné uznanie, ku ktorému treba pripojiť aj želanie úspešného zavŕšenia významného diela lingvistickej kartografie. Veď ČJA sa vyznačuje vysokou poznávacou hodnotou a stáva sa cenným zdrojom poznatkov v oblasti dialektológie, bohemistiky, porovnávacej jazykovedy a slavistiky.

Pavol Žigo

KRAJČOVIČ, R. – ŽIGO, P.: *Dejiny spisovnej slovenčiny*. Bratislava, Univerzita Komenského 2002. 249 s.

Dejiny spisovnej slovenčiny ako samostatný odbor sú v porovnaní s niektorými inými slovackistickými disciplínami pomerne dobre publikačne pokryté. Odborníci v tejto oblasti a všetci študenti slovenského jazyka poznajú staršie základné syntetizujúce práce E. Paulinyho *Dejiny spisovnej slovenčiny* (v rôznych mutáciách: 1948, 1966, 1971) a *Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť* (1983), *Dejiny spisovnej slovenčiny II* (1974) V. Blanára, E. Jónu a J. Ružičku, ale aj Krajčovičov *Náčrt dejín spisovnej slovenčiny* (1971) a niektoré iné. Odvtedy vyšlo aj viacero čiastkových monografií a závažných štúdií mapujúcich menej preskúmané obdobia vývinu spisovnej slovenčiny. Je len prirodzené, že v najnovšom období znova vznikli prajné podmienky na nové syntézy. R. Krajčovič a J. Kačala vydali roku 2001 nový *Náčrt dejín spisovnej slovenčiny* a autorská dvojica prof. R. Krajčovič a prof. P. Žigo roku 2002 recenzovanú syntetickú prácu vo funkcii vysokoškolskej učebnice *Dejiny spisovnej slovenčiny*. Predchádzali jej vysokoškolské príručky zohraného tandemu v tejto oblasti, nestora J. Krajčoviča a v tomto roku päťdesiatnika P. Žiga, *Dejiny spisovnej slovenčiny. Študijná príručka a texty* (1990, 1994, 1996) a *Príručka k dejinám spisovnej slovenčiny* (1999). Po takejto dôkladnej príprave by nemala udivovať dôsledne premyslená koncepcia a tematická štruktúrovanosť najnovších syntetických *Dejín spisovnej slovenčiny*.

Jej autori pojem *dejiny spisovnej slovenčiny*, resp. *dejiny spisovného jazyka* chápu ako *historickú, komplexnú jazykovednú disciplínu, ktorá skúma vývin spisovného jazyka z hľadiska jeho genézy, konštituovania, zmien v systéme a v kodifikácii so zreteľom na vývin spoločnosti, jej sociálny a kultúrny život*. Takto pochopené dejiny spisovnej slovenčiny predstavujú syntetické dejiny spisovného jazyka, kam patrí aj predkodifikačné obdobie. Špeciálnymi dejinami autori nazývajú obdobie kodifikovanej podoby spisovného jazyka.

Dejiny spisovnej slovenčiny sú v práci rámcovo klasifikované na a) rané obdobie (pred r. 1000), b) predspisovné obdobie (1000 – 1787) a c) spisovné obdobie (od r. 1787). Autori túto tradičnú periodizáciu dejín spisovnej slovenčiny podrobnejšie vnútorne členia. Rané obdobie rozdeľujú na predveľkomoravské (do r. 845), veľkomoravské (845 – 900) a po veľkomoravské (900 – 1000); predspisovné obdobie na staršie obdobie (11. – 15. storočie) a mladšie obdobie (16. – 18. storočie); spisovné obdobie na bernolákovské (1787 – 1843), štúrovské (1843 – 1852), reformné (1852 – 1863), matičné (1863 – 1875), martinské (1875 – 1918), medzivojnové (1918 – 1940) a súčasné obdobie (po r. 1940).

Z takejto periodizácie dejín spisovnej slovenčiny logicky vyplynulo aj členenie knihy na kapitoly. V kapitole *Predspisovné obdobie* v časti *Rané predspisovné ob-*

dobie sa vykladajú podmienky utvorenia integračnej jazykovej bázy, na ktorej sa slovenčina konštituovala ako samostatný slovanský jazyk z praslovanského dialektu v severnej časti karpatskej kotliny – *vtedy ešte na oboch stranách stredného Dunaja*. Vykladá sa raná fáza kultivovania slovenčiny spolu s jazykovou charakteristikou ranej kultúrnej slovenčiny v 9. a 10. storočí, opisuje sa staroslovenčina ako prvý slovanský spisovný jazyk a uvádza sa prehľad staroslovienskeho písomníctva (hlaholika, cyrilika, latinka a grécke písmo) so základnou interpretáciou prameňov (Kyjevské listy, Pražské hlaholské listy, Zografský kódex, Mariánsky kódex, Frizinské pamiatky atď.). Kapitoly uzatvárajú medailóny o osobnostiach v ranom predspisovnom období (Adalrám, Wiching, Konštantín, Metod, Chrabr – zrejme pseudonym Nauma).

V časti *Staršie predspisovné obdobie* spracúva sa obdobie doznievania slovesných prejavov predkresťanského obdobia, staroslovenčina vo veľkomoravskom variante, cirkevná slovančina, latinčina a čeština v staršom predspisovnom období a kultúrna slovenčina v staršom predspisovnom období, resp. formovanie jazykovej štruktúry kultúrnej slovenčiny v 11. až 15. storočí. Aj túto kapitolu uzatvárajú medailóny o osobnostiach staršieho predspisovného obdobia, ako bol Maurus, Ján zo Šariša, Ján Literát a Ladislav Pangrác.

Podobne prehľadne je koncipovaná aj časť *Mladšie predspisovné obdobie*. Po všeobecnejšej kultúrnej a spoločenskej charakteristike analyzujú sa kultúrne jazyky v mladšom predspisovnom období na Slovensku (nemčina, maďarčina, latinčina, cirkevná slovančina, čeština a biblická čeština a typy kultúrnej slovenčiny v mladšom predspisovnom období – kultúrna západoslovenčina, stredoslovenčina a východoslovenčina), pričom sa tu uvádza už podstatne viac jazykových ukážok (ale predsa s citom pre mieru). Toto obdobie reprezentujú kultúrne a jazykové i jazykovedné autority ako Vavrinec Benedikt z Nedožier, Daniel Sinapius Horčička, Matej Bel, Pavel Doležal a Romuald Hadbavý.

V prvej časti monografie, venovanej predspisovnému obdobiu vývinu spisovnej slovenčiny, autor Rudolf Krajčovič vykladá historické jazykové varianty slovenčiny v bežnej i v kultivovanej podobe, opiera sa o teóriu jazykových a kultúrnych kontaktov a svoj výklad vývinu jazyka umocňuje etymologickým výkladom.

Druhá časť je venovaná spisovnému obdobiu. Bernolákovské obdobie spracoval R. Krajčovič a problematiku štúrovského obdobia po súčasnosť Pavol Žigo. Jednotlivé fázy spisovného obdobia (berňolákovské, štúrovské, reformné, matičné, martinské, medzivojnové a súčasné) autori najprv charakterizujú spoločenskými a kultúrnymi znakmi, potom uvádzajú základné charakteristiky kodifikačných prác a podrobne (najmä v kapitolách o štúrovskom a pošťurovskom období) informujú aj o základných vývinových etapách spisovnej slovenčiny. Takto sa do syntetického diela o dejinách spisovnej slovenčiny na mnohých miestach po prvýkrát dostávajú infor-

mácie a preverené údaje z parciálnych výskumov autorov recenzovanej publikácie aj početných citovaných autorov, nielen keď ide o kľúčové postavy a témy spisovnej slovenčiny (A. Bernolák, L. Štúr, M. M. Hodža, M. Hattala, S. Cambel atď.; štúrovská koncepcia spisovnej slovenčiny a „staroslovenská“ koncepcia alebo používanie tzv. bibličtiny a pod.), ale pozornosť sa venuje aj iným autorom, či menej známym kodifikačným pokusom (J. I. Bajza, A. Radlinský, M. Godra a i.). Takýmto spôsobom sa na pomerne malej ploche podarilo zachytiť plasticky a výstižne – často i s použitím priliehavých citácií zo základných kodifikačných prác i z archívnych prameňov – vývin a zápas o spisovnú slovenčinu. Ocenia to najmä študenti slovenského jazyka, lebo predovšetkým im je venovaná táto príručka (s ohľadom na nich bola zvolená aj daná miera informačnej zaťažnosti textu), a verím, že sa im nebude z nej ťažko študovať. Podobne ako túto problematiku s pôžitkom študoval z pera staršieho z autorov pred tridsiatimi rokmi i autor recenzie, ale i sám spoluautor spoločnej monografie P. Žigo. Zaiste však inšpiruje aj mnohých z nemalej odbornej komunity historicky orientovaných bádateľov zamyslieť sa nad týmto dielom a v perspektíve ho ďalej „domýšľať“.

State venované štúrovskému obdobiu vo vývine spisovnej slovenčiny, reformnému, matičnému a martinskému obdobiu nepredstavujú mechanické preberanie charakteristík uvedenej vývinovej etapy, ktoré poznáme z diel E. Paulinyho, E. Jónu a i., ale sú do nich inkorporované i poznatky z parciálnych štúdií (aj autorových). Preto uvedená publikácia neoslovuje iba vysokoškolskú študentskú komunitu, ale názory, ktoré sú tu prezentované, zaujmú aj odborníkov. Podobne aj charakteristika medzivojnového obdobia, kde sú vhodne zakomponované témy, ktoré boli a sú stredobodom vedeckého prehodnocovania tohto obdobia (Prvé Pravidlá slovenského pravopisu, návrh nových Pravidiel slovenského pravopisu, Slovenská reč, jazykový purizmus a pod.). Súčasné obdobie vo vývine spisovnej slovenčiny je zastúpené iba prehľadne, na desiatich stranách.

Aj v druhej časti publikácie sú jednotlivé vývinové etapy spisovnej slovenčiny rámcované kratšími profilmi osobností z pera R. Krajčoviča. Škoda však, že medzi veľikánmi slovenskej jazykovedy nelemuje medzivojnové a súčasné obdobie spisovnej slovenčiny aj meno prof. L. Nováka, čo sa asi stalo nedopatrením, lebo dnes má bezpochyby svoje miesto pri E. Paulinym, Š. Peciarovi alebo J. Ružičkovi. Uvítali by sme ho už aj preto, že v stati *Medzivojnové obdobie*, ktorej autorom je P. Žigo, sa osobitne píše o jeho *Jazykovedných glosách k československej otázke* z roku 1935.

Publikáciu *Dejiny spisovnej slovenčiny* môžeme hodnotiť ako doposiaľ najkomplexnejšiu prácu tohto druhu. Vyzdvihli sme, že je v nej plasticky a vyvážene zobrazený zápas o kodifikáciu spisovnej slovenčiny, na ktorom neparticipovali iba veľké osobnosti slovenskej kultúry, ale aj „druhý ešalón“, bez ktorého by mnohé zábery vyšli zrejme nazmar. V citovanej knihe sa autori zamerali hlavne na kodifi-

kačné práce jazykovedcov. V inom type dejín spisovnej slovenčiny, ktorý by nesledoval v takej miere pedagogickú stopu, zaiste by sa našiel priestor aj na rozbor základných jazykových domén a komunikačných sfér, ktoré etablovali jednotlivé kodifikačné zámery. Citovaná publikácia R. Krajčoviča a P. Žiga *Dejiny spisovnej slovenčiny* predstavuje už teraz významný posun nielen v smere tematického rozširovania a obohacovania, ale aj kontextového interpretovania jazykových faktov relevantných pre vývin spisovnej slovenčiny od najstarších čias po súčasnosť.

Miroslav Dudok

Ďalší zväzok Prameňov k dejinám slovenčiny

(Pramene k dejinám slovenčiny. 2. Zost. T. Laliková – M. Majtán. Bratislava, Veda 2002. 280 s.)

V roku 1991 vyšiel prvý zväzok *Historického slovníka slovenského jazyka*. Potom postupne vychádzali ďalšie zväzky, piaty zväzok vyšiel v roku 2000. Na vydanie sa teraz pripravuje šiesty zväzok, ktorým by sa malo uzavrieť toto veľké dielo kolektívu pracovníkov Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV venujúcich sa výskumu dejín slovenského jazyka.

Rok po vyjdení prvého zväzku *Historického slovníka slovenského jazyka* vyšiel v roku 1992 prvý zväzok *Prameňov k dejinám slovenčiny*, v ktorom bola predstavená časť pramennej základne spomínaného slovníka. Teraz s odstupom desiatich rokov vyšiel aj druhý zväzok, ktorý celkovým svojím zameraním nadväzuje na prvý zväzok a zároveň ho dopĺňa o nové materiály.

Prvý zväzok obsahoval reprezentatívny výber dovtedy nepublikovaných a neprístupných slovenských rukopisných jazykových pamiatok z pramennej základne slovníka. Najväčšiu časť pritom tvoril výber pamiatok administratívno-právneho charakteru a súkromnej korešpondencie, ďalej tu boli ukážky z liečiteľských návodov a receptov, zo zbierok praktických rád pre poľnohospodárov a domácnosť, obsahoval aj ukážky z diel náboženského charakteru a zo slovníkov a časti prekladov diel svetovej literatúry z latinčiny do kultúrnej slovenčiny predspisovného obdobia.

V novom zväzku *Prameňov k dejinám slovenčiny* je sprístupnená ďalšia časť pramennej základne HSSJ. Uverejňuje sa tu predovšetkým výber administratívno-právnych písomností z Trnavy a okolia, teda zo západného Slovenska, ďalej sú tu testamenty a súpis pozostalostí zo Žiliny a je tu aj súpis písomností zo Spiša, napr. z Levoče, zo Spišského Hrhova alebo z Richnavy. Ďalšiu časť publikácie predstavuje výber odpovedí na otázky tereziánskeho 9-bodového dotazníka o urbárskych povinnostiach z roku 1771 zo 16 osád Zvolenskej stolice, nasledujú výbery z dvoch spisov

ľudovej medicíny z 18. stor. a súbor spisov predstavujúci začiatky chémie, či skôr akýsi prechod od alchýmie k chémii. V štvrtej časti nájdeme výber zo spisu Petra Pázmáňa, ostrihomskeho arcibiskupa a kardinála a nakoniec sa tu zverejňuje slovenský preklad celého diela J. A. Komenského *Janua linguae latinae reserata aurea* od Františka Buľovského z roku 1666. Ako vidíme, v druhom zväzku *Prameňov k dejinám slovenčiny* sa uverejňujú v podstate žánrovo rovnaké texty ako v prvom zväzku. V obsahu novej publikácie sa uvádza časť Náboženské spisy, ide však iba o výber z jedného diela. Podobne sa v obsahu uvádza časť Preklady, je tu však tiež iba preklad jedného diela. Publikáciu uzatvárajú poznámky a vysvetlivky, slovník a obrazové prílohy (ukážky textov), ktoré sú odtlačené na kvalitnom kriedovom papieri.

V úvode publikácie je dôležitá zmienka o tom, že predložený súbor sa usiluje ukázať kultúrnu slovenčinu z predpisovného obdobia, vedome kultivovanú podobu slovenskeho národného jazyka zo 16. – 18. storočia so zreteľom na jednotlivé nárečové oblasti, žánre a štýlové vrstvy. Diskusia o kultúrnej slovenčine z predpisovného obdobia u nás stále prebieha, nie je uzavretá, pri ďalších úvahách o podobe tejto kultúrnej slovenčiny bude možné využívať materiály, ktoré sa uverejňujú v prvom a aj v druhom zväzku *Prameňov k dejinám slovenčiny*.

V úvode sa ďalej stručne hovorí o spôsobe prepisu textov. Texty sú transliterované, upravovalo sa iba používanie veľkých písmen a interpunkcia (ktoré zrejme v predložených textoch nie sú jednotné). Uplatnili sa tu ešte niektoré menšie úpravy, aby texty boli zrozumiteľné.

Tento výber doteraz nepublikovaných textov, ako sa o tom hovorí v závere úvodu, chce byť dobrým prameňom pri štúdiu dejín slovenskeho jazyka, historickej gramatiky a historickej lexikológie pre domácich i zahraničných slovakistov a slavistov, môže však byť užitočný širšiemu okruhu bádateľov z radov historikov, etnológov, pedagógov, ako aj záujemcov o staršiu slovenčinu, jej podoby a vôbec o kultúrne dejiny slovenskeho národa. Aj neodborných, bežných čitateľov môžu zaujať napríklad zápisy z vypočúvania obvinených alebo zápisy výpovedí svedkov na súdnych pojednávaniach. Dnes, keď sa v prvom štvrtroku každého roka stáva pravidelne témou číslo jeden podávanie daňového priznania, zaiste zaujme napríklad sťažnosť obyvateľov na svojich spoluobyvateľov, ktorí neplatia dane (zo Spišského Hrhova z r. 1791). Zaujímavá je aj žiadosť obyvateľa obce Lučivná o náhradu škody (z Lučivnej z r. 1792). Nazdávame sa, že takéto a podobné texty by sa mohli vhodne využívať v populárno-vedeckých časopisoch v primeranom prepise do súčasnej spisovnej slovenčiny ako sprievodný text pri článkoch z rozličných oblastí života našich predkov.

Ladislav Dvonč

KRONIKA

Na sedemdesiatku doc. Jarmily Bartákovéj, rod. Pikorovej

Pred sedemdesiatimi rokmi, teda roku 1933, sa narodili piati slovakisti, z nich traja boli istý čas spätí s Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra: Ján Doruľa, nebohý Imrich Kothaj a Jarmila Pikorová, neskôr vydatá Bartáková. Mimo ústavu boli J. Matejčík z Banskej Bystrice a J. Rybák z Prešova.

Jarmila Bartáková prežila väčšiu časť svojej vedeckej kariéry v Brne, teda vlastne vo svojom rodisku. Narodila sa tu 18. mája 1933. Mladosť prežila v Bratislave, kde študovala v rokoch 1954 – 1957 slovenčinu a ruštinu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. R. 1957 prišla do Jazykovedného ústavu, no už na jeseň 1961 odišla so svojím manželom do Brna. Tu pracovala na Katedre češtiny Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity, resp. v Ústave českého jazyka až do svojho odchodu do dôchodku. S kratším prerušením, ktoré strávila so svojím manželom – leteckým konštruktérom v Egypte. R. 1986 získala vedeckú hodnosť kandidátky vied a r. 1990 vedecko-pedagogický titul docentky pre odbor slovanské jazyky

Svoju vedeckú kariéru začala (ako väčšina našich slovakistov) prácou na koncipovaní *Slovníka slovenského jazyka*. Je spoluautorkou 3. dielu, konkrétne autorkou hesiel prešedivený až prha (okolo 30 stĺpcov). Popritom publikovala menšie správy, niekoľko recenzií, dve menšie štúdie: o tvorení slov a o niektorých prvkoch leteckej terminológie (nepochybne v spolupráci so svojím budúcim manželom).

Sústredenejšiu pozornosť počas pôsobenia v Brne venovala slovotvornej problematike, najmä pomenovaniu osôb. Publikovala tu *Mená činiteľského významu v starej češtine*, *Názvy prostriedkov činnosti v slovenčine a češtine a K slovanským činiteľským menám na -tel'*. Skúmaním názvov osôb a porovnávaním českých a slovenských názvov obohatila našu jazykovedu najmä o nové poznatky v oblasti expresívnych pomenovaní. Prispela tak veľmi plodne k budovaniu tejto pomerne zanedbávanej oblasti, akejsi hraničnej onomastiky medzi apelatívami a vlastnými menami.

Výsledok svojich výskumov J. Bartáková zhrnula v monografii *Slovanské personálne expresíva v konfrontácii*, ktorá vyšla v Brne r. 1990. Touto monografiou akoby dôstojne zavŕšila svoju vedeckú kariéru. Nemožno však obísť ani jej pedagogickú činnosť. Dlhoročným vedením lektorátu slovenského jazyka a literatúry získala značný počet priaznivcov slovenčiny medzi študentmi a budúcimi učiteľmi.

Napokon treba ešte pripomenúť arabistické záujmy J. Bartákovej, ku ktorým sa dostala počas spomínaného pobytu v Egypte. Ich výsledkom sú skriptá *Súčasná spisovná arabčina. I – Písmo*, určené poslucháčom fakulty ako úvod do štúdia arabčiny.

V mene starých priateľov a kolegov z Jazykovedného ústavu, ale aj ostatných slovakistov želáme Jarke Bartákovej pokojný život a dobré zdravie na odpočinku.

Ján Horecký

Súpis prác doc. Jarmily Bartákovej za roky 1959 – 1998

Bibliografia J. Bartákovej je usporiadaná chronologicky a ďalej v rámci jednotlivých rokov podľa druhu príspevkov: najprv sa uvádzajú knižné práce a vedecké štúdie v odborných jazykovedných časopisoch a zborníkoch, za nimi (menším typom písma, petitom) články, referáty a recenzie, drobné príspevky a správy.

1959

Fotografická terminológia. Sprac. Komisia pre fotografickú terminológiu pri Ústave slovenského jazyka a Slovenskej akadémie vied. Bratislava 1958. – In: Slovenské odborné názvoslovie, 7, 1959, s. 377 – 378 (ref.).

1960

Zložené slová z prídavných a podstatných mien. – Slovenské odborné názvoslovie, 8, 1960, s. 321 – 326.

Belčikov, J. A.: Internacionálna terminologija v ruskom jazyke. Moskva 1959. – In: Slovenské odborné názvoslovie, 8, 1960, s. 124 – 127 (ref.).

Perličky z Perličky. – Večerník, 8. 4. 1960, s. 3 (o niektorých jazykových nedostatkoch v bufete Perlička v Bratislave).

Konferencia o úlohách a problémoch slovenskej dialektológie. – Jazykovedný časopis, 11, 1960, s. 190 – 200 (správy o dialektologickej konferencii o stave prác na atlase slovenského jazyka, výskume slovnej zásoby slovenských nárečí a o monografickom spracovaní slovenských nárečí, konanej v dňoch 29. 2. – 1. 3. 1960 v Bratislave). – Ďalšia autorkina správa o tejto konferencii publikovaná v tom istom roku: Dialektologická konferencia. – Vestník Slovenskej akadémie vied, 2, 1960, s. 178 – 180.

1962

Na okraj genetickej terminológie. – Československý terminologický časopis, 1, 1962, s. 288 – 294.

1963

Slovník slovenského jazyka. 3. diel. P – R. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1963. 912 s. (spoluautori V. Budovičová, K. Buzássyová, K. Habovštiaková, M. Hayeková, O. Kajanová-Schulzová, F. Kočiš, Š. Michalus, M. Pisárčiková, V. Slivková, E. Smiešková, M. Ivanová-Šalingová, Š. Vragaš).

Mená činiteľského významu v starej češtine. – In: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university. 12. 1963. Řada jazykovědná (A) č. 11. Red. R. Hošek. Brno, Universita J. E. Purkyně 1963, s. 163 – 169.

K štýlu Zbojníckej mladosti Luda Ondrejova. – Zlatý máj, 7, 1963, s. 500 – 501.

1965

Niekoľko pripomienok k leteckým termínom. – Československý terminologický časopis, 4, 1965, s. 42 – 46.

1966

Názvy častí lietadlových systémov. – Československý terminologický časopis, 5, 1966, s. 84 – 97.

1967

Názvy prostriedkov činnosti v starej češtine. – In: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university. 16. 1967. Řada jazykovědná (A) č. 15. Red. D. Jeřábek. Brno, Universita J. E. Purkyně 1967, s. 147 – 152.

Lipa, J.: Cikánština v jazykovém prostredí slovenském a českém. Rozpravy ČSAV, řada SV, seš. 11, 1965. – In: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university. 16. 1967. Řada jazykovědná (A) č. 15. Red. D. Jeřábek. Brno, Univesita J. E. Purkyně 1967, s. 204 – 206 (rec.).

1972

K slovanským činiteľským menám na *-tel'*. – In: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university. 21. 1972. Řada jazykovědná (A), č. 20. Red. J. Burian. Brno, Universita J. E. Purkyně 1972, s. 79 – 96.

1976

Súčasná spisovná arabčina. I – písmo. 1. vyd. Brno, Universita J. E. Purkyně 1976. 210 s.

1978

Cvičenia zo slovenčiny. Pracovný zošit. 1. vyd. Brno, Universita J. E. Purkyně – filosofická fakulta 1978. 110 s. – 2. vyd. (dopl.) 1983.

Kategórie determinácie v typologickom aspekte. – In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. 26 – 27. 1977 – 1978. Řada jazykovědná (A) č. 25 – 26. Red. A. Lamprecht et al. Brno, Univerzita J. E. Purkyně 1978, s. 31 – 41, angl. res. s. 41 – 42.

1983

Podiel konverzie a spätnej derivácie na tvorbe názvov osôb v češtine a slovenčine. – In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. 32. 1983. Řada jazykovědná (A) č. 31. Red. A. Lamprecht et al. Brno, Univerzita J. E. Purkyně 1983, s. 67 – 75, angl. res. s. 75 – 76.

1985

Slovenské sémantické ekvivalenty k českým konvertovaným činiteľským názvom typu *nimra, bara, pipla*. – In: Slavica Pragensia. 25. (Acta Universitatis Carolinae. Philologica. 4 – 5. 1982.) Red. V. Budovičová. Praha, Univerzita Karlova 1985, s. 101 – 112.

Imperatív a expresívne názvy osôb. – In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. 34. 1985. Řada jazykovědná (A) č. 33. Red. A. Lamprecht et al. Brno, Univerzita J. E. Purkyně 1985, s. 125 – 131, rus. res. s. 131 – 132.

Za profesorom Arnoštom Lamprechtom (9. 10. 1919 – 2. 5. 1985). – Slovenská reč, 50, 1985, s. 360 – 361.

1986

O jazykovej úrovni Slovákov žijúcich v českom prostredí. – In: Jazyková politika a jazyková kultúra. Materiály z vedeckej konferencie konanej v Smoleniciach v Domove vedeckých pracovníkov SAV 17. – 19. apríla 1985. Venované XVII. zjazdu KSČ. Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave 1986, s. 134 – 137. – Znovu publikované podstatné časti pod rovnakým názvom: Kultúra slova, 20, 1986, s. 80 – 82.

1987

Slovotvorné postupy vzniku expresívnych názvov osôb v češtine a slovenčine. – In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. 36. Řada jazykovědná (A) č. 35. Red. M. Grepl et al. Brno, Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně v Brně 1987, s. 61 – 69, rus. res. s. 69.

1988

Maskulinálne adherentne expresívne názvy osôb v slovenčine a češtine. – In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. 37. Řada jazykovědná (A)

č. 36. Red. M. Grepl et al. Brno, Univerzita J. E. Purkyně v Brně 1988, s. 111 – 112, rus. res. s. 123.

Netradiční učebnice slovenčiny. [Oravec, J. – Prokop, J.: Slovenčina pre krajanov hovoriacich po anglicky. Martin 1986.] – In: Naše řeč, 71, 1988, s. 92 – 94 (rec.).

1989

K česko-slovenským diferenciacím v oblasti expresívnych názvov osôb. – In: Slavica Pragensia. 30. (Acta Universitatis Carolinae. 1987. Philologica. 4 – 5.) Red. V. Budovičová. Praha, Univerzita Karlova 1989, s. 105 – 113, čes. res. s. 283, rus. res. s. 287, nem. res. s. 292, fr. res. s. 296.

1990

Slovanské personálne expresíva v konfrontácii. 1. vyd. Brno, Filozofická fakulta Masarykovej univerzity 1990. 254 s.

1993

Adjektíva vyjadrujúce zoslabenú mieru vlastnosti v slovenčine a češtine. – In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada jazykovědná. A. 41. Red. I. Pospíšil. Brno, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 1993, s. 99 – 108.

Slovakistika. – In: Slavica na Masarykově univerzitě. Brno 1993, s. 26 – 27.

1994

Adjektíva so zväčšenou mierou vlastnosti v slovenčine a češtine. – In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada jazykovědná. A. 42. Red. I. Pospíšil. Brno, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 1994, s. 75 – 88.

Encyklopédia jazykovedy. Sprac. J. Mistrík s kolektívom autorov. Bratislava 1993. – In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada jazykovědná. A. 42. Red. I. Pospíšil. Brno, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 1994, s. 135 – 136 (rec.).

1995

Kodifikované slovesá s morféomou *-k-* v slovenčine a v češtine. – In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada jazykovědná. A. 43. Red. I. Pospíšil. Brno, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 1995, s. 105 – 111.

K prechýľovaniu expresívnych personálnych pomenovaní v češtine a v slovenčine. – In: Pocta Dušanu Šlosarovi. Boskvice 1995, s. 194 – 199.

Štolc, J.: Slovenská dialektológia. Bratislava 1994. – In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada jazykovědná. A. 43. Red. I. Pospíšil. Brno, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 1995, s. 158 – 159 (rec.).

1997

Derivované ženské personálne expresíva v češtine a slovenčine. – In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. A. 45. Red. I. Pospíšil. Brno, Masarykova univerzita 1997, s. 131 – 135.

1998

Interferenčné tlaky na jazykovú kompetenciu hovoriaceho. – In: Jazyk a kultura vyjadrování. Milanu Jelínkovi k pětasedmdesátinám. Red. P. Karlík – M. Krčmová. Brno, Masarykova univerzita 1998, s. 119 – 125.

K zradnostiam v blízkopribuzných jazykoch. – In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. A. 46. Red. D. Šlosar. Brno, Masarykova univerzita 1998, s. 151 – 159.

Z histórie slovakistiky na Masarykovej univerzite. – In: Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy. Red. I. Pospíšil. Brno, Masarykova univerzita v Brně 1998, s. 12 – 16.

O prekladoch Biblie do slovenčiny a do iných slovanských jazykov. Red. J. Doruľa. Bratislava 1997. – In: Religio – Revue pro religionistiku. Brno, Masarykova univerzita 1998 (rec.).

Spracoval Ladislav Dvonč

Životné jubileum prof. Pavla Žiga

Čas.

Ako „*lineárny a homogénny proces charakteristický pre trvanie všetkých objektov a postupnosť triedania javov*“ sprevádza každého a pripočítava nám deň ku dňu, týždeň k týždňu, mesiac k mesiacu, rok k roku. V živote jazykovedca a učiteľa, pre mnohých kolegu a priateľa prof. PhDr. Pavla Žiga, CSc, sa dopočítal až k číslu predstavujúcemu pekné životné jubileum – päťdesiat rokov.

Pán Čas však sprevádza Pavla Žiga aj celým jeho profesionálnym životom. Životom jazykovedca, ktorý svoj odborný záujem zameriava na premeny jazyka v plynutí času a na zrod, vývin a dospievanie spisovnej slovenčiny na pozadí kultúrnych a spoločenských dejín národa. Životom syntaktika odmeriavajúceho čas v štruktúrach hlavných a vedľajších viet časových súvetí v rôznych obdobiach vývinu kultúrnych

či spisovných foriem slovenčiny. Životom onomastika, ktorý rozumie veku slov pretrvávajúcich v generáciách a ich osudu v čase tečúcom ako voda v potokoch a riekach. Sprevádza všetky zmeny v živote človeka i v živote jazyka a každá zmena, životná i jazyková, sa s ním musí vedieť porátať.

Čas – vraj „objektívny, univerzálny a relatívny“ – pripočítava každému rovnako. A pán profesor ho má zase veľmi dobre prečítaný. Je to akoby spolu spísali zmluvu o porozumení a úcte.

Čas a človek.

Čas pripočítava a človek odmeriava jeho plynutie svojimi dňami, týždňami, mesiacmi a rokmi. A najmä svojimi skutkami. Práve nimi napĺňa svoje curriculum vitae. Čím ho zatiaľ naplnil náš jubilant?

Najmä svojim dvadsaťpäťročným pôsobením na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty UK v Bratislave, kam nastúpil v roku 1977 po ukončení štúdia slovenského a ruského jazyka. Najprv ako asistent, neskôr odborný asistent, od roku 1988 ako docent a od roku 1998 ako profesor odovzdáva študentom svoje vedomosti najmä z historických jazykovedných disciplín – vývinu slovenčiny, dialektológie a dejín spisovnej slovenčiny, ale tiež iných, všeobecne či úzko odborne špecializovaných disciplín. Na svojich prednáškach a seminároch oboznamuje študentov so základnými otázkami štruktúry a fungovania jazyka a s prístupmi a metódami jazykovedy. Odhaľuje pred nimi zákonitosti a súvislosti diachrónej stránky slovenčiny i slovanských jazykov.

Jeho odborný i pedagogický profil určite ovplyvnili také učiteľské a vedecké osobnosti, akými boli profesori Eugen Pauliny, Ján Stanislav, Pavol Ondrus a tiež Rudolf Krajčovič. Dnes je už on jedným z tých, ktorí motivujú, vychovávajú a ovplyvňujú formovanie novej generácie mladých lingvistov a učiteľov slovenčiny.

Rokom 1977 sa začína aj veľmi bohatá odborná publikačná aktivita Pavla Ži-ga. Od počiatku sa vo svojich odborných prácach a štúdiách venuje problému vetnej stavby a účelovým a časovým vedľajším vetám v súčasnej, ale najmä v predspisovnej slovenčine. Podrobnú syntézu svojho bádania v tejto oblasti prezentoval v monografii *Kategória času v slovenskom jazyku*, ktorá vyšla v roku 1997. Podrobne sa venoval i gramatickému vývinu slovenského jazyka, procesom formovania slovesnej a mennej flexie vo vývine slovenčiny. Bol editorom monografie Eugena Paulinyho *Vývin slovenskej deklinácie*, ktorá vyšla v roku 1990. V posledných rokoch sa týmto problémom venuje aj zo všeobecne teoretického hľadiska v rámci projektu zameraného na odhaľovanie princípov stavby, fungovania a vývinu jazyka, a tým aj na rozvíjanie explanačného jazykovedného výskumu u nás.

K rozvoju predmetu, ktorý prednáša na Katedre slovenského jazyka, prispel vydaním vysokoškolských učebníc *Dejiny spisovnej slovenčiny* (2001) a *Príručka k dejinám spisovnej slovenčiny* (1999), ktoré napísal spolu s Rudolfom Krajčo-

vičom. Preložil a na vydanie pripravil štvrtý zväzok Spisov Pavla Jozefa Šafárika *Slovanský národopis* (1995) a edične spracoval aj dielo Juraja Fándlyho *O úhoroch a včelách. Slovenský včelár* (1990).

Svojím odborným záujmom o dialektológiu a vývin jazyka prispieva aj k rozvoju slovanskej historickej jazykovedy a dialektológie. Je spoluautorom medzinárodného projektu *Slovanský jazykový atlas*, na koncipovaní ktorého sa podieľa od roku 1987, a od roku 1989 je členom Medzinárodnej komisie pre Slovanský jazykový atlas pri Medzinárodnom komitáte slavistov. V súčasnosti sa podieľa na príprave IV., V. a VI. zväzku hláskoslovnej sekcie Slovanského jazykového atlasu.

Vedecký profil Pavla Žiga by nebol úplný bez disciplíny, ktorá spája jeho lingvistické zameranie s úprimným vzťahom k rodnému kraju. Práve naň je zameraná veľká časť jeho onomastických štúdií. Z onomastického hľadiska sa venoval aj ostatným regiónom a vo svojich prácach sa sústredil najmä na oblasť ojkonymie, ako aj na všeobecne teoretické otázky onomastiky a jej počítačového spracovania. V roku 1999 vydal ako spoluautor s Milanom Majtánom monografiu *Hydronymia povodia Ipl'a*.

Už počas štúdia na fakulte sa venoval v rámci ročného pobytu na Štátnej univerzite v Tbilisi v Gruzínsku štúdiu gruzínčiny. Neskôr, v roku 1987, tam absolvoval aj študijný a prednáškový pobyt a o jeho záujme o gruzínsky jazyk, resp. kartvetské jazyky, svedčia mnohé konfrontačno-porovnávacie štúdie.

Spomedzi zahraničných aktivít P. Žiga treba spomenúť aj ročný pobyt na Katedre slovanských filológií Filologickej fakulty Štátnej univerzity M. V. Lomonosova v Moskve, kde pôsobil ako lektor slovenského jazyka. Neskôr absolvoval viaceré kratšie prednáškové a študijné pobyty v Budapešti a vo Viedni.

Okrem pedagogickej a vedeckej práce P. Žigo zastával a zastáva rôzne funkcie vo vedení katedry i fakulty, v redakčných radách, vedeckých komisiách a spoločnostiach. Pôsobil ako tajomník Katedry slovenského jazyka FF UK, podpredseda Slovenskej jazykovednej spoločnosti, prodekan Filozofickej fakulty UK. V súčasnosti je, okrem už spomínaných aktivít, tiež predsedom Slovenskej onomastickej komisie a členom gramatickej komisie pri Medzinárodnom komitáte slavistov, členom redakčnej rady Jazykovedného časopisu a predsedom spoločnej odborovej komisie pre doktorandské štúdium vo vednom odbore slavistika – slovanské jazyky, členom spoločnej odborovej komisie pre doktorandské štúdium vo vednom odbore slovenský jazyk a členom spoločnej odborovej komisie pre vedný odbor všeobecná jazykoveda. Okrem toho je podpredsedom výkonného výboru grantovej agentúry VEGA.

Jeho aktivity zasahujú aj oblasť rozvoja slovanskej počítačovej lingvistiky, problematiku odhaľovania princípov stavby, vývinu a fungovania jazyka a oblasť výskumu jazykových kontaktov i gramatických problémov. Čas sa v jeho prípade naozaj nemôže sťažovať.

Porátali sme minulé, ocenili prítomné, no k plynutiu času patrí i budúcnosť. A jubilantom patria predsa želania. Tomu nášmu dnes želáme hlavne pevné zdravie a optimizmus, radosť a úspechy v osobnom i profesionálnom živote, lásku svojich blízkych, úprimnosť pravých priateľov, uznanie kolegov a úctu zverencov. Nech aj svoje ďalšie dni, mesiace a roky môže odmeriavať plodnou prácou a naplňovať splnenými osobnými i profesionálnymi túžbami a predsavzatiami. A nech po jeho boku naďalej ako spojenec stojí Čas. Veď predsa spolu spisali tú zmluvu.

Duverna umluva.

My foyt Fatum y ginssy bozeniczny wiznawame wssem, ktosz toto bude czysty aneb cztucze uslysse, ze prissly gssu pred nas visoczce urozeny Pan gmenem Czas a pan Pavel Zigo z Lovinobany u Lucsencza.

A uczinila sa gest uplna umluva mezi Panem gmenem Czas a tupritomnim mesczeninem Pavlem: a sicze ze gmenovani pan Zigo Pavel pekne i uzitecne wecziny w naukach gazykospitnych bude a sstudentski staw wo wedomost priwadzaty raczi. A urozeny Pan Czas prislubil gest mu za to swogu laskawu pomocz i sluzbu we wseckich weczach czoz ma Pavel czinity we swem ziti. A my zwrchu psany pani za to zlubugeme, ze to ma pewne a twrde drzane bity pokud nasseho rodu gazykospytneho stawa. A gest nam Boh pomohol, ze gesme uczinily umluwu o wzagemneg uczte i porozumjeni mezi wysse gmenowaniami panmi.

Actum et factum dna 25eho mesicze Aprilisa Roku bezicziho.

Scriptor: Gabriela Múcsková

Súpis prác prof. Pavla Žiga za roky 1977 – 2002

Táto bibliografia je usporiadaná chronologicky a ďalej v rámci jednotlivých rokov podľa príspevkov: najprv sa uvádzajú knižné práce a štúdie v odborných jazykovedných a iných časopisoch a zborníkoch, za nimi (menším typom písma, petitom) články, referáty a recenzie, drobné príspevky, správy. Drobné príspevky, ktoré v tom istom roku vyšli v tej istej publikácii alebo v tej istej rubrike v tom istom časopise, sa uvádzajú súhrnne v jednom hesle (hniezdujú sa). V závere sa osobitne uvádza prekladateľská, edičná a redakčná činnosť.

1977

Sigill. Tote. Communit. Oppidi Lovinobanensis 1667. – *Magnezit* (časopis podnikového riaditeľstva Slovenských magnezitových závodov), 21, 1977, č. 3, s. 4 (rozbor starších terénnych názvov z chotára obce Lovinobaňa).

1979

Návšteva. – *Československý vojak*, 28, 1979, č. 12, s. 14 – 15.

1980

Kondrašov, N. A.: Istorija lingvističeskich učenij. Moskva 1979. – In: *Slovenská reč*, 45, 1980, s. 251 – 253 (ref.).

1981

O formálnych znakoch účelových viet v predpisovnej slovenčine. – *Slovenská reč*, 46, 1981, s. 36 – 42.

Koduchov, V. I.: Vvedenije v jazykoznanije. Moskva 1979. – In: *Jazykovedný časopis*, 32, 1981, s. 103 – 104 (ref.).

Ukážkový zväzok Slovníka slovenských nárečí. [Slovník slovenských nárečí. Ukážkový zväzok. Red. I. Ripka. Bratislava 1980.] – In: *Kultúra slova*, 15, 1981, s. 59 – 60 (ref.).

Odras historických skutočností v miestnych názvoch. – *Nedeľná Pravda*, 14, 1981, č. 30, s. 7.

1982

Účelové vedľajšie vety v predpisovnej slovenčine. – *Slovenská reč*, 47, 1982, s. 92 – 96.

Staršie miestne názvy. – *Nedeľná Pravda*, 15, 1982, č. 6, s. 7. – Tamže: Význam slov a dejiny spoločnosti (č. 39, s. 7).

1983

Verzia slovesa v kartvelských jazykoch a intencia slovesného deja. – *Jazykovedný časopis*, 34, 1983, s. 58 – 61.

Formant *-any* v slovenskej ojkonymii. – In: *Onomastika jako společenská věda. Sborník příspěvků z 1. československé onomastické konference* (18. – 20. 5. 1982 v Troja-

novicích). (Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě. 86. Řada D – 19.) Red. R. Šrámek. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1983, s. 267 – 270.

Formant *-ica* v slovenskej ojkonymii. – In: VIII. slovenská onomastická konferencia. Banská Bystrica – Dedinky 2. – 6. júna 1980. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava – Banská Bystrica – Prešov, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Pedagogická fakulta v Banskej Bystrici – Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove 1983, s. 158 – 164.

Výročie Martina Hattalu. – Kultúra slova, 17, 1983, s. 289 – 291.

Jazyková stránka Ipeľ. – Kultúra slova, 17, 1983, s. 185 – 187 (posudok niekoľkých čísel 5. ročníka okresného týždenníka Ipeľ, orgánu OV KSS a rady ONV v Lučenci).

Šlosar, D.: Slovtvorný vývoj českého slovesa. Brno 1981. – In: Slavica Slovaca, 18, 1983, s. 290 – 291 (ref.).

O jazyku relácie Rádiovíkend. – Nedel'ná Pravda, 16, 1983, č. 16, s. 7.

1984

Vyjadrenie časovej následnosti v textoch z predkodifikačného obdobia. – Slovenská reč, 49, 1984, s. 29 – 36.

Miesto onomastiky vo vyučovaní vývinu slovenského jazyka. – In: Sborník přednášek z 1. celostátního semináře Onomastika jako společenská věda ve výuce a školské praxi. 9. – 10. října 1984. Red. B. Dejmek – R. Šrámek. Hradec Králové, Pedagogická fakulta 1984, s. 69 – 71.

Ortsnamen des mittelslowakischen Gebietes im deutsch-slowakischen Sprachkontakt im 13. – 15. Jahrhundert. – In: Resümes der Vorträge und Mitteilungen. XV. Internationaler Kongress für Namenforschung. Red. I. Bily et al. Leipzig, Karl-Marx-Universität 1984, s. 217.

Aronson, H.: Georgian. A Reading Grammar. Chelsea – Michigan 1982. – In: Jazykovedný časopis, 35, 1984, s. 106 – 109 (ref.).

Štúdie o češtine, slovenčine a nemčine z porovnávacieho hľadiska. [Studien zum Tschechischen, Slowakischen und Deutschen aus vergleichender Sicht. Red. G. Jäger – R. Heinisch. Leipzig 1982.] – In: Slovenská reč, 49, 1984, s. 250 – 253 (ref.).

Nové dejiny spisovnej slovenčiny. [Pauliny, E.: Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť. Bratislava 1983.] – In: Kultúra slova, 18, 1984, s. 92 – 96 (ref.).

Findra, J. a kol.: Slovenský jazyk a sloh pre poslucháčov učiteľstva 1. stupňa základnej školy. Bratislava 1983. – In: Slovenská reč, 49, 1984, s. 371 – 376 (rec.).

Pár slov o citoslovciach. – Nedel'ná Pravda, 17, 1984, č. 13, s. 7.

1985

Versija gruzinskogo glagola v sopostavlenii s vozvratnosťju i intenciej slovackogo jazyka. – In: Proceedings of Tbilisi University. 262. Linguistics. 9. Red. I. Kavtaradze. Tbilisi, Tbilisskij gosudarstvennyj universitet 1985, s. 233 – 240.

O vyjadrení bezprostrednej predčasnosti deja vedľajšej časovej vety v predkodifikačnej slovenčine. – Slavica Slovaca, 20, 1985, s. 157 – 164, rus. res. s. 164.

Prepisovanie a skloňovanie substantív v prekladoch z gruzínskej literatúry. – Kultúra slova, 19, 1985, s. 209 – 215.

Porák, J.: Humanistická čeština. Praha 1983. – In: Slavica Slovaca, 20, 1985, s. 203 – 205 (ref.).

Jazykovedné štúdie. 7. Z dejín slovenskej lexiky. Red. Š. Peciar. Bratislava 1982. – In: Jazykovedný časopis, 36, 1985, s. 75 – 77 (ref.).

Jazykovedné štúdie. 18. Z dejín slovenského jazyka. Red. Š. Peciar. Bratislava 1983. – In: Jazykovedný časopis, 36, 1985, s. 191 – 194 (ref.).

O nostratickej makrorodine. – Nedeľná Pravda, 18, 1985, č. 8, s. 7. – Tamže: Staršie prevzaté slová (č. 23, s. 7).

Prvý celoštátny seminár o onomastike vo vyučovaní a školskej praxi. – Slovenská reč, 50, 1985, s. 184 – 186 (správa o seminári o onomastike ako spoločenskej vede vo vyučovaní a školskej praxi, konanom v dňoch 9. – 10. 10. 1984 v Hradci Králové).

1986

Nárečie Českého Brezova. – Slovenský národopis, 34, 1986, s. 275 – 276.

Štylistika zápisov z vyučovania svedkov v predspisovnom období slovenčiny. – In: Studia Academica Slovaca. 15. Prednášky XXII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1986, s. 469 – 479.

Zaradenie deja hlavnej vety časovou vedľajšou vetou v predspisovnej slovenčine. – Slovenská reč, 51, 1986, s. 226 – 233.

Niektoré tendencie v porovnávaní ibersko-kaukazských a slovenských slovies. – Zápisník slovenského jazykovedca, 5, 1986, č. 1, s. 18 – 20 (tézy prednášky konanej dňa 3. 12. 1985 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave).

Časové vedľajšie vety v predspisovnej slovenčine. – Zápisník slovenského jazykovedca, 5, 1986, č. 3, s. 16 – 18 (tézy prednášky konanej dňa 15. 5. 1966 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Banskej Bystrici).

Kniha o Veľkej Morave. [Krajčovič, R.: Veľká Morava v tisícročí slovami prameňov, legend, kroník a krásnej spisby. Bratislava 1985.] – In: Kultúra slova, 20, 1986, s. 252 – 255 (ref.).

Rusínová, Z.: Tvoření staročeských adverbii. Praha 1984. – In: Slavica Slovaca, 21, 1986, s. 88 – 90 (ref.).

Blanár, V. – Matejčík, J.: Živé osobné mená na strednom Slovensku. I. 2, Distribúcia obsahových modelov. (Zborník Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici. Acta Facultatis Paedagogicae Banská Bystrica.) Martin 1983. – In: Slovenská reč, 51, 1986, s. 249 – 251 (ref.).

Lexika starších miestnych názvov. – Nedeľná Pravda, 19, 1986, č. 12, s. 18. – Tamže: Názvy oblastí typu Považie, Orava (č. 29, s. 18).

Potrebný seminár. – Večerník, 8. 10. 1986, s. 5 (informácia o seminári Onomastika a škola, konanom v dňoch 8. – 10. 10. 1986 v Modre-Piesku).

1987

Encyklopédia spisovateľov sveta. Sprac. kolektív autorov. Zost. J. Juríček. 2. vyd. Bratislava, Obzor 1987. 648 s. – 3., preprac. a dopl. vyd. 1987 (člen kolektívu autorov).

Metajazyková funkcia esperanta. – In: Problémy interlingvistiky. Zborník materiálov z interlingvistického seminára (Vysoké Tatry 30. apríla – 2. mája 1987). Red.

S. Košecký. Bratislava, Slovenský esperantský zväz a Český esperantský svaz v spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV 1987, s. 165 – 169, esperantské res. s. 170.

Tranzitívnosť v slovenčine a gruzínčine. – *Slavica Slovaca*, 22, 1987, s. 264 – 271, rus. res. s. 271.

Konštitutívne prvky slovenskej historickej syntaxe. – In: *Studia Academica Slovaca*. 16. Prednášky XXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1987, s. 425 – 440.

Lexika starších terénnych názvov z Novohradu. – In: IX. slovenská onomastická konferencia. Nitra 26. – 28. júna 1985. Zborník referátov. Red. M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1987, s. 155 – 159.

Nárečie Lovinobane. – In: Lovinobaňa. Zost. P. Žigo. Bratislava, Agrokomplex 1987, s. 58 – 62.

Miestne názvy a balneohistória. – *Balneohistoria Slovaca*, 25, 1987, s. 16 – 19.

Vyjadrenie príbuzenských vzťahov v ruštine a slovenčine. – *Ruštínár*, 22 (35), 1987, č. 9, s. 3 – 6; č. 10, s. 3 – 6 (spoluautorka Ľ. Žigová).

Výročie prvej kodifikácie spisovnej slovenčiny. – *Príroda a spoločnosť*, 36, 1987, č. 9, s. 49 – 51.

Verges, D.: Die Standardisierung der slowakischen Literatursprache im 18. bis 20. Jahrhundert. Frankfurt am Main 1984. – In: *Slavica Slovaca*, 22, 1987, s. 89 – 91 (ref.).

Výročie bernolákovskej kodifikácie. – *Nedeľná Pravda*, 20, 1987, č. 2, s. 7. – Tamže: Miestne názvy a balneohistória (č. 5, s. 7). – Vlastné mená a jazyková kultúra (č. 23, s. 7).

Životné jubileum profesora Rudolfa Krajčoviča. – *Slovenská reč*, 52, 1987, s. 312 – 313 (k 60. narodeninám).

Životné jubileum Eugénie Bajzíkovej. – *Kultúra slova*, 21, 1987, s. 24 – 25 (k 50. narodeninám).

1988

Počítačové spracovanie jazyka. – *Jazykovedný časopis*, 39, 1988, s. 153 – 164, rus. res. s. 164.

Využitie počítačov v slovenskom jazykovednom výskume. – In: *Studia Academica Slovaca*. 17. Prednášky XXIV. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Veda 1988, s. 469 – 487.

Úloha absolventov vysokých škôl pri štandardizovaní urbanonymie. – In: *Urbanonymia*. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesok 8. – 10. októbra 1986. Red. P. Žigo. Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave 1988, s. 40 – 42.

Munkácsi, B. – Kálmán, B.: *Wogulisches Wörterbuch*. Budapest 1986. – In: *Jazykovedný časopis*, 39, 1988, s. 112 (ref.).

Ferenčíková, A.: Časové podrad'ovacie súvetie v slovenských nárečiach. Bratislava 1986. – In: *Slovenská reč*, 53, 1988, s. 57 – 59 (ref.).

Majtán, M. – Rymut, K.: *Hydronymia dorzecza Orawy*. Wrocław – Warsazawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1985. – In: *Slavica Slovaca*, 23, 1988, s. 285 – 286 (ref.).

Podľa čoho volíme časti *pol-* a *polo-* v zložených slovách ako *poloos*, *polospánok*? – In: Pisárčiková, M. a kol.: Jazyková poradňa odpovedá. Red. M. Pisárčiková. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988, s. 12. – Tamže: Čo robíme pri *opisovaní* a čo pri *odpisovaní*? (s. 4). – Čím sa odlišuje *nápis* od *nadpisu*? (s. 44). Čo je *pylón* a čo *pilóta*? (s. 66 – 67). – Kto je *spiker* a kto *moderátor*? (s. 71). – Kedy hovoríme o *viditeľnosti* a kedy o *dohľadnosti*? (s. 71). – Je vhodné v oblasti medzinárodnej politiky hovoriť o *nevládných organizáciách*? (s. 72). – Pšenicu, raž, jačmeň, ovos voláme súhrnne *obilniny* alebo *obiloviny*? (s. 150). – Prečo píšeme *diskvalifikácia*, ale *dysfunkcia* (s. 208).

Variety prísloví a porekadiel. – Nedel'ná Pravda, 21, 1988, č. 16, s. 7. – Tamže: *Raketoplán* a *kozmooplán* (č. 48, s. 7).

1989

Encyklopédia literárnych diel. Sprac. kolektív autorov. Zost. L. Knězek. Bratislava, Obzor 1989. 864 s. (člen kolektívu autorov).

Grammatical and Semantic Perspective of the Sentence in Slovak and Georgian. – In: Recueil linguistique de Bratislava. 9. Dynamic Tendencies in the Development of Language. Red. K. Buzássyová. Bratislava, Veda 1989, s. 191 – 196.

Architektonika zápisov z vypočúvania svedkov v predspisovnom období. – In: Textika a štylistika. Zborník príspevkov z celoštátnej štylistickej konferencie. Bratislava 29. – 31. 1. 1989. Red. J. Mistrík. Bratislava, Univerzita Komenského 1989, s. 277 – 279.

Prítomný čas a prítomný dej v súčasnej spisovnej slovenčine. – In: Studia Academica Slovaca. 18. Prednášky XXV. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1989, s. 591 – 609.

Domáce podoby staršej slovenskej ojkonymie. – In: Aktuálne úlohy onomastiky z hľadiska jazykovej politiky a jazykovej kultúry. Zborník príspevkov z 2. československej onomastickej konferencie (6. – 8. mája 1987 v Smoleniciach). Red. M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1989, s. 200 – 210.

Miestny názov *Bojnice* v historickom kontexte. – In: IV. balneohistorická konferencia. Zborník konferenčných prednášok. 2. Red. A. Rebro. Žilina, Inžiniersko-geologický a hydrogeologický prieskum 1989, s. 73 – 83.

Využitie počítačov v jazykovednej praxi. – Zapisník slovenského jazykovedca, 8, 1989, č. 1, s. 13 – 14 (tézy prednášky konanej dňa 17. 11. 1988 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Banskej Bystrici).

Ori demagobrabuli universitetis kontaktebi. [Kontakty dvoch družobných univerzít.] – Tbilisi universitet, 4, 1989, s. 3.

Lamprecht, A. – Šlosar, D. – Bauer, J.: Historická mluvnice češtiny. Praha 1986. – In: Slavica Slovaca, 24, 1989, s. 287 – 289 (rec.).

Vývin slovenského jazyka a dialektológie. [Krajčovič, R.: Vývin slovenského jazyka a dialektológie. Bratislava 1988.] – In: Kultúra slova, 23, 1989, s. 90 – 93 (ref.).

Je to (ešte) problém? – Nedel'ná Pravda, 22, 1989, č. 6, s. 7.

- Seminár o plánových jazykoch. – Jazykovedný časopis, 40, 1989, s. 101 – 103 (správa o seminári o spoločensko-politických a lingvistických aspektoch medzinárodnej jazykovej komunikácie, konanom v dňoch 20. – 23. 5. 1987 v Tatranskej Lomnici).
- O vlastných menách. – Večerník, 13. 9. 1989, s. 4 (správa o 10. slovenskej onomastickej konferencii, konanej v dňoch 13. – 15. 9. 1989 v Bratislave).
- Na šesťdesiatku dr. Jany Dvončovej. – Jazykovedný časopis, 40, 1989, s. 86 – 87.

1990

- Dejiny spisovnej slovenčiny. Študijná príručka a texty. 1. vyd. Bratislava, Univerzita Komenského 1990. 116 s. – Dotlač 1992 (spoluautor R. Krajčovič).
- Kontaktové javy indoeurópskej a kartvelskej jazykovej rodiny. – Jazykovedný časopis, 41, 1990, s. 61 – 69, rus. res. s. 69.
- K syntaktickej typológii slovanských a kartvelských jazykov. – In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica. 38. 1988. Red. J. Dolník et al. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1990, s. 131 – 137, rus. res. s. 137.
- Kategória času ako vedomý prvok vo vývine jazyka. – In: Problémy interlingvistiky. 2. Zborník materiálov z interlingvistického seminára (Bratislava 29. – 31. 3. 1990). Red. S. Košecký. Poprad – Bratislava, Slovenský esperantský zväz – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1990, s. 33 – 39, esperant. res. s. 40.
- K otázke národného a internacionálneho v prísloviach a porekadlách (na materiáli slovenčiny a gruzínčiny). – In: Problémy interlingvistiky. 2. Zborník materiálov z interlingvistického seminára (Bratislava 29. – 31. 3. 1990). Red. S. Košecký. Poprad – Bratislava, Slovenský esperantský zväz – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1990, s. 45 – 51, esperant. res. s. 51 (spoluautorka M. Jankovičová).
- Počítačové tezaury apelatívnej a propriálnej lexiky. – In: Metódy výskumu a opisu lexiky slovanských jazykov. Materiály zo sympózia konaného v rámci 7. zasadnutia Lexikologicko-lexikografickej komisie pri Medzinárodnom komitete slavistov (Nové Vozokany 24. – 26. apríla 1989). Red. V. Blanár et al. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1990, s. 265 – 272.
- Diachronicko-synchronické úvahy o kategórii času v slovenčine. – In: Studia Academica Slovaca. 19. Prednášky XXVI. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1990, s. 379 – 390.
- Vyjadrenie konečnej hranice deja časovou vedľajšou vetou v predpisovnej slovenčine a poľštine. – In: Studia linguistica Polono-Slovaca. 2. Red. M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied 1990, s. 80 – 96, poľ. res. s. 96 – 97.
- Dialóg v diele Juraja Fándlyho. – Slovenská reč, 55, 1990, s. 262 – 268.

- Epištolárny štýl Kolomana Banšella. – In: Božena Slančíková-Timrava. Koloman Banšell. Zborník z vedeckej konferencie o živote a diele Boženy Slančíkovej-Timravy a Kolomana Banšella. 1. a 2. októbra 1987 v Lučenci. Red. M. Kocák. Martin, Matica slovenská 1990, s. 231 – 237.
- Fährich, H.: Kurze Grammatik der georgischen Sprache. Leipzig 1986. – In: Asian and African Studies, 25. Red. V. Krupa. Bratislava, Veda 1990, s. 284 – 286 (rec.).
- Schaekken, J.: Die Kiever Blätter. Amsterdam 1987. – In: Slavica Slovaca, 25, 1990, s. 102 – 103 (ref.).
- Andruščenko, V. M.: Koncepčija i architektura mašinogo fonda russkogo jazyka. Moskva 1989. – In: Jazykovedný časopis, 41, 1990, s. 201 – 203 (ref.).
- Kráľ, Á. – Sabol, J.: Fonetika a fonológia. Bratislava 1989. – In: Slovenská reč, 55, 1990, s. 185 – 188 (rec.).
- Mihalovič, A.: Zemepisné mená Čivu. Jazykovedná štúdia. Budapešt 1987. – In: Slovenská reč, 55, 1990, s. 252 – 253 (ref.).
- Varsik, B.: Slovanské (slovenské) názvy riek na Slovensku a ich prevzatie Maďarmi v 10. – 12. storočí. (Príspevok k etnogenéze Slovákov). Bratislava 1990. – In: Slovenská reč, 55, 1990, s. 317 – 319 (ref.). – Ďalší autorov referát o tej istej publikácii: In: Onomastický zpravodaj ČSAV (Zpravodaj Místopisné komise ČSAV), 31, 1990, s. 179 – 181.
- Zprávy a poznámky. – Onomastický zpravodaj ČSAV, 31, 1990, s. 238 (informácia o štyroch onomastických príspevkoch V. Uhlára, K. Palkoviča a M. Majtána, ktoré boli publikované v r. 1989 – 1990).

1991

- Štruktúrne typy slovenskej ojkonymie. Počítačový tezaurus. – In: X. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 13. – 15. septembra 1989. Zborník referátov. Red. M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1991, s. 236 – 242.
- Vyjadrovanie časového významu v staroslovienskom súvetí. – In: Studia Academica Slovaca. 20. Prednášky XXVII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1991, s. 347 – 369.

- Historický slovník slovenčiny. [Historický slovník slovenského jazyka. 1. A – J. Red. M. Majtán et al. Bratislava 1991.] – Kultúrny život, 25, 1991, č. 19, s. 9 (ref.).
- Nové vydanie Fándlyho Piľného domajšieho a poľného hospodára. [Fándly, J.: Piľní domajší a poľní hospodár. 1. Prvná, druhá, tretá stránka. Bratislava 1990.] – In: Kultúra slova, 25, 1991, s. 247 – 249 (ref.).

1992

- Kategória času u Bernoláka. – In: Pamätnica Antona Bernoláka. Red. J. Chovan v spolupráci s M. Majtánom. Martin, Matica slovenská 1992, s. 171 – 174.
- Z historickej toponymie Dudince. – In: V. balneohistorická konferencia Dudince 7. – 8. októbra 1992. Red. A. Rebro. Žilina, Ingeo 1992, s. 60 – 63.
- Vyjadrenie kvalitatívneho a kvantitatívneho aspektu času v súvetí z predpisovného obdobia slovenčiny. – Zápisník slovenského jazykovedca, 11, 1992, s. 35 – 36 (tézy prednášky konanej dňa 17. 3. 1992 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave).

- Filozofický aspekt gramatickej kategórie času. – Zázpisník slovenského jazykovedca, *11*, 1992, s. 53 – 54 (tézy prednášky konanej dňa 12. 11. 1992 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Banskej Bystrici).
- Slovenský jazykový atlas. – Zázpisník slovenského jazykovedca, *11*, 1992, s. 18 – 19 (tézy prednášky na 5. celoslovenskom stretnutí jazykovedcov 100 rokov areálovej lingvistiky, konanom v dňoch 3. – 4. 9. 1992 v Banskej Bystrici).
- Historický slovník slovenského jazyka. I. A – J. Red. M. Majtán et al. Bratislava 1991. – In: Slovenská reč, *57*, 1992, s. 123 – 126 (ref.).
- Pramene k dejinám slovenčiny. Zost. M. Majtán – J. Skladaná. Bratislava 1992. – In: Slovenská reč, *57*, 1992, s. 377 – 379 (ref.).
- Na nedožitú osemdesiatku Eugena Paulinyho. – Kultúra slova, *26*, 1992, s. 368 – 370.

1993

- Encyklopédia jazykovedy. Sprac. J. Mistrík s kolektívom autorov. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1993. 520 s. (člen kolektívu autorov).
- Ref.: 1. Dvonč, L.: Nedefná Pravda, *2*, 1993, č. 38, s. 6. – 2. Gašinec, E.: Všetko o jazyku a štýle pre slovenčinárov a jazykárov. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, *40*, 1993/94, s. 125 – 127. – 3. Jarošová, A.: Knižná revue, *3*, 1993, č. 17, s. 1. – 4. Ondruš, Š.: Encyklopédia jazykovedy. Dielo vyše šesťdesiatich slovenských a českých lingvistov. – Slovenská Republika, *16*. 10. 1993, s. 10. – 5. Škvareninová, O.: Učiteľské noviny, *43*, 1993, č. 33, s. 12. – 6. Bartáková, J.: In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada jazykovědná. A. *42*. Red. I. Pospíšil. Brno, Masarykova univerzita – Filozofická fakulta 1994, s. 135 – 136. – 7. Dolník, J.: Jazykovedný časopis, *45*, 1994, s. 58 – 60. – 8. Dubníček, J.: Najpodrobnejšie o slovenčine. – Práca, *24*. 2. 1994, s. 5. – 9. Chmelík, A.: Na okraj recenzie Encyklopédie jazykovedy. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, *41*, 1994/95, s. 121 (k J. Dubníčkovi). – 10. Uhlár, V.: Literárny týždenník, *7*, 1994, č. 2, s. 5. – 11. Králik, L.: Slavica Slovaca, *30*, 1995, s. 71 – 73.
- Základné etapy dejín spisovnej slovenčiny. – In: Studia Academica Slovaca. *22*. Prednášky XXIX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1993, s. 231 – 242.
- Časové vedľajšie vety v predspisovnej slovenčine. – In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Venované XI. slavistickému kongresu. Philologica. *41*. Red. P. Žigo et al. Bratislava, Univerzita Komenského 1993, s. 103 – 119, angl. res. s. 119.
- Deväťdesiat rokov od smrti Martina Hattalu. – Kultúra slova, *27*, 1993, s. 327 – 330.
- Slavic Linguistic Atlas. – In: Ethnologia Slovaca et Slavica. *24 – 25*, 1992 – 1993. Red. J. Podolák. Bratislava, Univerzita Komenského 1993, s. 327 – 333, slov. res. s. 333.
- Slawischer onomastischer Atlas. Die Strukturtypen der slawischen Ortsnamen. Probeheft. – Österreichische Namenforschung, *21*, 1993. 30 s.
- Vyraženija vremenogo značenija v staroslovianskom složnom predloženi. – In: XI. medzinárodný zjazd slavistov. Zborník resumé. Red. S. Mislovičová et al. Bratislava, Veda 1993, s. 145 – 146.

- Nové vydanie historicko-etymologického slovníka maďarčiny. [Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen 1 – 2. Budapešť 1992.] – In: Jazykovedný časopis, 44, 1993, s. 76 – 78 (ref.).
- Historický slovník slovenského jazyka. 2. zv. K – N. Red. M. Majtán. Bratislava 1992. – In: Slovenská reč, 58, 1993, s. 59 – 61 (rec.).
- Dva pramene k dejinám predpisovnej slovenčiny. [I. Udvari, I.: A Mária Terézia-fele úrbérrendezés szlovák nyelvű dokumentumai – Slovenské dokumenty urbárskej regulácie Márie Terézie. Nyíregyháza 1992. – 2. Udvari, I. v spolupráci s P. Takácsom: Szlovák nyelvű paraszti vallomások Mária Terézia korából. – Slovenské roľníckej fasie z doby Márie Terézie. Nyíregyháza 1992.] – In: Slovenská reč, 58, 1993, s. 252 – 255 (ref.; spoluautor Š. Švagrovský). – Ďalší ref. autorov o tých istých prácach: Tereziánska urbárska regulácia a predpisovná slovenčina. – Verbum, 4, 1993, s. 119 – 121.
- Pár slov o jari. – Nedeľná Pravda, 2, 1993, č. 13 (26. marca), s. 6.
- Milan Majtán šesťdesiatročný. – Onomastický zpravodaj (Zpravodaj Místopisné komise ČSAV), 24 – 25, 1993 – 1994, s. 185 – 186.

1994

- Obščeslavianskij lingvističeskij atlas. Serija fonetiko-grammatičeskaja. Vypusk 3. Reflexy *ьr; ъl; ъr; ъl*. Red. J. Basara. Warszawa, Instytut Języka Polskiego PAN 1994. 164 s. (spoluautor).
- Die Kategorie der Zeit und der Eigenname. – Österreichische Namenforschung, 22 – 23, 1994 – 95, s. 107 – 111.
- Gramatická kategória času ako vedomý prvok vo vývine poľštiny a slovenčiny. – In: Studia linguistica Polono-Slovaca. 4. Red. I. Ripka. Bratislava, Veda 1994, s. 35 – 41, poľ. res. s. 41.
- Kvalitatívny aspekt gramatickej kategórie času. – Jazykovedný časopis, 45, 1994, s. 103 – 109, angl. res. s. 110.
- Kategória času a vlastné meno. – In: Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien. 11. slovenská onomastická konferencia. Nitra 19. – 20. mája 1994. Zborník referátov. Red. E. Krošláková. Bratislava – Nitra, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Vysoká škola pedagogická 1994, s. 33 – 37.
- O pravopisej koncepcii neschválených Pravidiel slovenského pravopisu z r. 1939. – Slovenská reč, 59, 1994, s. 98 – 103 (spoluautor Š. Švagrovský).
- Hydronymia Slovaca a Hydronymia Europaea. – Slovenská reč, 59, 1994, s. 150 – 155.
- Slovenská hydronymia. – In: Studia Academica Slovaca. 23. Prednášky XXX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1994, s. 276 – 283.
- Jazykové poznatky Ladislava Bartolomeidesa. – Obzor Gemera – Malohontu, 25, 1994, č. 1, s. 20 – 23.
- Český jazykový atlas. Zv. 1. Red. J. Balhar – P. Jančák. Praha 1992. – In: Slovenská reč, 59, 1994, s. 367 – 370 (ref.).

- Pleskalová, J.: Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku. Jinočany 1992. – In: Slovenská reč, 59, 1994, s. 375 – 378 (ref.).
- Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen. Zv. 3. – 4. Budapest 1993. – In: Jazykovedný časopis, 45, 1994, s. 71 (ref.).
- Fügedi, E. – Gregor, F. – Király, P.: Atlas slovenských nářečí v Maďarsku. – Atlas der slowakischen Mundarten in Ungarn. Red. P. Király. Budapest 1993. – In: Jazykovedný časopis, 4, 1994, s. 60 – 62 (rec.).
- Sloveso *kopniel'*. – Nedel'ná Pravda, 3, 1994, č. 9, s. 6. – Tamže: Staršie služobnícke názvy (č. 13, s. 6).
- Životné jubileum Dr. Milana Majtána. – Slavica Slovaca, 29, 1994, s. 66 – 67 (k 60. narodeninám M. Majtána). – Další autorov jubilejný článok pri tej istej príležitosti: Životné jubileum PhDr. Milana Majtána, CSc. – In: Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien. 11. slovenská onomastická konferencia. Nitra 19. – 20. mája 1994. Zborník referátov. Red. E. Krošláková. Bratislava – Nitra, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Vysoká škola pedagogická 1994, s. 257 – 259.

1995

- Dejiny lovinobanského evanjelického cirkevného zboru. 1. vyd. Lovinobaňa, Obecný úrad 1995. 66 s.
- Charakteristika slovenských jazykov v Slovanskom národopise P. J. Šafárika. – In: Studia Academica Slovaca. 24. Prednášky XXXI. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1995, s. 187 – 196.
- Šafárikov Slovanský národopis – prameň jazykovedného poznania. – Slovenská reč, 60, 1995, s. 137 – 148.
- Jazykovedná problematika v diele L. Bartolomeidesa. – Slovenská reč, 60, 1995, s. 80 – 87.
- Hydrogeomorfológia a vlastné mená v turčianskom regióne. – In: VI. balneohistorická konferencia. Zborník konferenčných prednášok. Red. A. Rebro. Žilina. IN-GEO 1995, s. 82 – 88.
- Šafárikov Slovanský národopis – prameň jazykovedného poznania. – Zápisník slovenského jazykovedca, 14, 1995, s. 34 – 35 (tézy prednášky konanej dňa 16. 5. 1995 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave).
- Pribudli ďalšie kroniky. [1. Kronika medicíny. Bratislava 1994. – 2. Kronika 1993. Bratislava 1994.] – In: Kultúra slova, 29, 1995, s. 174 – 179 (posudok jazykovej stránky publikácii).
- Štolc, J. Slovenská dialektológia. Bratislava 1994. – In: Slavica Slovaca, 30, 1995, s. 182 – 183 (ref.).
- Dudášová-Kriššáková, J.: Goralské nárečia. Bratislava 1993. – In: Slavica Slovaca, 30, 1995, s. 76 – 78 (ref.).
- Gregor, F.: A szlovák nyelv magyar elemeiből. Budapest 1993. – In: Slavica Slovaca, 30, 1995, s. 176 – 177 (ref.).
- Ves – dedina – obec. – Nedel'ná Pravda, 4, 1995, č. 21, s. 19.
- Hydronomastická konferencia v Mogilanoch. – Slavica Slovaca, 30, 1995, s. 186 – 187 (správa o konferencii konanej v dňoch 20. – 24. 9. 1994).

1996

- Dejiny spisovnej slovenčiny. Študijná príručka a texty. 3. vyd. Bratislava, Univerzita Komenského 1996. 116 s. (spoluautor R. Krajčovič).
- Facultas Philosophica Universitatis Comenianae Bratislaviensis. 1921 – 1996. 1. vyd. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1996. 42 s.
- Opyt ispolʒovanija EVM v obrabotke materialov OLA. – In: Obščeslavianskij lingvističeskij atlas. Materialy i issledovanija. 1991 – 1993. Sbornik naukovych trudov. Red. S. B. Bernštejn. Moskva, Institut ruskogo jazyka im. V. V. Vinogradova RAN 1996, s. 57 – 63.
- Štruktúra časového vzťahu dvoch dejov v staroslovenčine. – In: Slovenčina v historickom kontexte. Materiály z konferencie konanej v Nitre 16. – 17. mája 1996. Red. Ľ. Kralčák. Nitra, Vysoká škola pedagogická 1996, s. 14 – 27.
- Význam Šafárikovho „Slovanského národopisu“ pre dejiny jazykovedy. – In: Pavol Jozef Šafárik a slavistika. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie a dokumentov z osláv 200. výročia narodenia P. J. Šafárika. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae. Literárnovedný zborník 12/ Jazykovedný zborník 13 / Historický zborník 5 (AFPh UŠ 79) 1996. Red. P. Petrus et al. Prešov – Martin, Filozofická fakulta v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach – Matica slovenská v Martine 1996, s. 203 – 208, angl. res. s. 209.
- Výberový opis ustaľovania substantívnych prípon genitívu singuláru v predpisovnom období. – Slovenská reč, 61, 1996, s. 266 – 270.
- Lexikálne prvky tradičnej metrológie. – In: Studia Academica Slovaca. 25. Prednášky XXXII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1996, s. 255 – 263.
- Motivačné prvky tradičnej metrológie. – Slovenská reč, 61, 1996, s. 207 – 215.
- Die Kategorie der Zeit und der Eigennamen. – In: Österreichische Namenforschung, 22 – 23, 1994 – 95. Red. H.-D. Pohl. Klagenfurt, Institut für Sprachwissenschaft Universität Klagenfurt 1999, s. 107 – 112.
- Hydronymia Ipŕa. – Hydronimia Słowiańska. 2. Materialy z międzynarodowej konferencji hydronimicznej. Mogilany 20 – 24 IX. 1994. Red. K. Rymut. Kraków, Instytut języka Polskiego PAN 1996, s. 51 – 57.
- Motivačné činitele niektorých turčianskych miestnych názvov. – Balneologický spravodajca. Balneological Bulletin. Balneohistorica Slovaca, č. 34, 1996, s. 81 – 87, nem. res. s. 87, angl. res. s. 88.
- Vzťah apelatívum – urbanonymický objekt – urbanonymum a kategória času. – In: Urbanonymy v kontexte histórie a súčasnosti. Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3. – 5. septembra 1996). Red. P. Odaloš – M. Majtán. Banská Bystrica – Bratislava, Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela

– Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav
Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied 1996, s. 20 – 28.

Vzťah apelatívum – urbanonymický objekt – urbanonymum a kategória času. – In:
Informačný spravodaj medzinárodného vedeckého kolokvia Urbanonymá
v kontexte histórie a súčasnosti. Red. P. Odaloš. Banská Bystrica, Pedagogická
fakulta Univerzity Mateja Bela 1996, s. 28.

Krošláková, E. – Habovštiaková, K.: Základy slavistiky a staroslovenčina. Textová príručka. Nitra
1994. – In: Slavica Slovaca, 31, 1996, s. 186 – 188 (ref.).

Historický slovník slovenského jazyka. Zv. 3. O – P (pochytka). Red. M. Majtán. Bratislava 1994. – In:
Slovenská reč, 61, 1996, s. 250 – 253 (rec.).

Historický slovník slovenského jazyka. Zv. 4. P – poihrať sa – P – pytl'ovať. Red. M. Majtán. Bratislava
1995. – In: Slovenská reč, 61, 1996, s. 309 313 (rec.).

Slovník slovenských nářečí. Zv. 1 A – K. Red. I. Ripka. Bratislava 1994. – In: Slovenská reč, 61, 1996,
s. 111 – 118 (ref.).

Ďalšia zo série kroník. [Kronika Zeme. Bratislava 1995.] – In: Kultúra slova, 30, 1996, s. 111 – 115
(rec.).

Tereziánske urbárske priznania (fasie) Spišskej stolice a Zemplínskej stolice. (Na okraj vydania publiká-
cie I. Udvariho: A Mária Terézia korabeli úrbérendezés szlovák nyelvű kéziratos forrásai. Szepes
és Zemplén vármegyék. Vasvári Pál Társaság füzetteil. 15. Nyíregyháza Besenyei Tanárképző
Főiskola 1996. 223 s.) – In: Slovenská reč, 61, 1996, s. 243 – 246 (rec.; spoluautor Š. Švagrov-
ský).

Aj v hovorených prejavoch spisovne. – Nedel'ná Pravda – magazín, 5, 1996, č. 11, s. 19). – Tamže: *Pa-
modaj štastia* (č. 12, s. 19).

Zasadnutie komisie pre Slovanský jazykový atlas pri Medzinárodnom komitáte slavistov. – Slavica
Slovaca, 31, 1996, s. 86 – 86 (správa o zasadnutí konanom 17. – 22. 9. 1996 vo Svätom Štefáne,
Macedónsko; spoluautorka A. Ferenčíková).

Medzinárodné kolokvium o starších a novších rakúsko-slovenských jazykových kontaktoch. – Naša uni-
verzita. Spravodaj Univerzity Komenského, 43, 1996, č. 4, s. 9 (správa o konferencii konanej dňa
24. 10. 1996 v Bratislave).

1997

Kategória času v slovenskom jazyku. 1. vyd. Bratislava, Univerzita Komenského
v Bratislave 1997. 116 s.

Ref.: 1. Dudok, M.: Jazykový čas. Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 49, 1997, č. 5 – 6, s. 34 –
35. – 2. Horecký, J.: Jazykovedný časopis, 49, 1998, s. 100 – 102. – 3. Krošláková, E.: Slovenská
reč, 63, 1998, s. 241 – 244. – 4. Lalíková, A.: Slavica Slovaca, 33, 1998, s. 78 – 79. – 5. Miecz-
kowska, H.: Morfologiczna kategoria czasu i aspektu w ujęciu konfrontatywnym. – Studia slawis-
tyczne. Prace Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. 17. Z okazji XII
Międzynarodowego Kongresu Słowistów w Krakowie. Red. H. Mieczkowska – J. Kornhauser.
Kraków 1998, s. 76. – 6. Kačala, J.: Slavica Slovaca, 34, 1999, s. 78 – 80.

Ustaľovanie genitívu singuláru v spisovnom období slovenčiny. – In: Zborník Filo-
zofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica. 45. Red. P. Žigo et al.
Bratislava, Univerzita Komenského vo Vydavateľstve UK 1997, s. 59 – 64.

Henrich Bartek a vývin slovenskej spisovnej normy v medzivojnovom období. – In: *Studia Academica Slovaca*. 26. Prednášky XXXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1997, s. 180 – 188.

Gramatické typy slovenských ojkoným. (príspevok k Slovanskému onomastickému atlasu.) – *Slovenská reč*, 62, 1997, s. 65 – 71.

Kategória času a staršia slovenská urbanonymia. – *Slovenská reč*, 62, 1997, s. 129 – 139.

Tradičné miery našich predkov. – *Historická revue*, 8, 1997, č. 10, s. 26.

Slovník historika. – *Historická revue*, 8, 1997, č. 10, s. 29 (pomenovania starších mier).

Kvalitatívny aspekt času vo vývine lexiky. – *Jazykovedný zápisník*, 16, 1997, s. 28 (tézy prednášky konanej 18. 11. 1997 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Nitre).

Blanár, V.: Teória vlastného mena. Bratislava 1996. – In: *Slovenská reč*, 62, 1997, s. 239 – 241 (ref.).

Bily, I. [Bilyová I.] Ortsnamenbuch des Mittelelbegebietes. Berlin 1996. – In: *Slavica Slovaca*, 32, 1997, s. 82 (ref.).

Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen. Zv. 5 – 6. Budapest 1995. – In: *Jazykovedný časopis*, 48, 1997, s. 64 – 66 (ref.).

Majtán, M.: Z lexiky slovenskej toponymie. Bratislava 1996. – In: *Slovenská reč*, 62, 1997, s. 179 – 181 (ref.).

Dudok, M.: Vývin slovakistiky. Štúdie z dejín jazykovednej slovakistiky v Juhoslávii – 18. – 19. storočie. Nový Sad (Juhoslávia) 1997. – In: *Slovenská reč*, 62, 1997, s. 359 – 361 (ref.).

Medzinárodné kolokvium o starších a novších rakúsko-slovenských jazykových kontaktoch. – *Slavica Slovaca*, 32, 1997, s. 184 – 185 (správa o kolokviu konanom 24. 10. 1996 v Bratislave).

O historickom kontexte vlastných mien na medzinárodnej úrovni. – *Naša univerzita*. Spravodaj Univerzity Komenského, 45, 1997/98, č. 4, s. 10 (správa o 13. slovenskej onomastickej konferencii konanej v dňoch 2. – 4. 10. 1997 v Modre-Piesku).

Prezentácia knihy Gemer a Malohont. – *Naša univerzita*. Spravodaj Univerzity Komenského, 45, 1997, č. 4, s. 12 (správa o prezentácii knihy L. Garaja Gemer a Malohont, Bratislava 1997 konanej dňa 29. 10. 1997 v Bratislave).

Životné jubileum univerzálneho profesora Rudolfa Krajčoviča. – *Slovenská reč*, 62, 1997, s. 242 – 244 (k 70. narodeninám). – Ďalšie autorove jubilejné články pri tej istej príležitosti: Okrúhle životné jubileum univ. prof. Rudolfa Krajčoviča. – *Jazykovedný časopis*, 48, 1997, s. 67 – 68. – Univerzitnému profesorovi Rudolfovi Krajčovičovi. – In: *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. *Philologica*. 45. Red. P. Žigo et al. Bratislava, Univerzita Komenského vo Vydavateľstve UK 1997, s. 7 – 9. – Jubilujúci univerzitný profesor Rudolf Krajčovič. – *Naša univerzita*. Spravodaj Univerzity Komenského, 43, 1996/97, č. 10, s. 14.

Na nedožitú osemdesiatpäťku Eugena Paulinyho. – In: *Pocta Eugenovi Paulinymu*. Katalóg výstavy. 11. – 23. december 1997. Zost. A. Perďochová. Bratislava, Univerzitná knižnica v Bratislave 1997, s. 1 – 3.

1998

Kvalitatívny aspekt času vo vývine lexiky. – In: XII. medzinárodný zjazd slavistov v Krakove. Príspevky slovenských slavistov. Red. J. Doruľa. Bratislava,

Slovenský komitét slavistov – Slavistický kabinet SAV 1998, s. 151 – 167, angl. res. s. 151.

Prehľadná charakteristika tekovských, zvolenských, hontianskych a novohradských nárečí. – In: *Studia Academica Slovaca*. 27. Prednášky XXXIV. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1998, s. 205 – 213.

Areálové vplyvy na nárečovú lexiku na slovensko-rakúskom pomedzí. – In: *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica*. 49. Red. P. Žigo et al. Bratislava, Univerzita Komenského 1998, s. 51 – 58.

Gramatické typy slovenských ojkoným. – In: *Najnowsze przemiany nazewnicyze*. Red. E. Jakus-Borková – K. Nowiková. Warszawa, Energeia 1998, s. 349 – 353.

Historický aspekt slovenských zložených ojkoným. – In: 13. slovenská onomastická konferencia. Modra-Piesok 2. – 4. októbra 1997. Zborník materiálov. Red. M. Majtán – P. Žigo. Bratislava, Esprima 1998, s. 49 – 54.

Kollárove úvahy nad falzom. – *Historická revue*, 9, 1998, č. 6, s. 26.

Úvod. – In: *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica*. 49. Red. P. Žigo et al. Bratislava, Univerzita Komenského 1998, s. 5 – 6, nem. znenie s. 7 – 9.

A qualitative aspect of time in the development of lexicon. – In: XII. międzynarodowy kongres slawistów Kraków 27 VIII. – 2. IX. 1998. Streszczenia referatów i komunikatów. *Językoznawstwo*. Red. J. Rusek – J. Siatkowski – Z. Rusek. Warszawa, Energeia 1998, s. 244.

Ešte raz o mobiloch na prednáškach. – *Naša univerzita, Spravodaj Univerzity Komenského*, 44, 1997/98, č. 8, s. 13.

Pačaj, I.: Areálnye aspekty parnych slov v ruskom jazyke. *Nyirégyháza* 1995. – In: *Russian Linguistics*, 22, 1998, s. 353 – 356 (rec.).

Sokolovský, L.: *Stručné dejiny Malohontu do roku 1803*. Martin 1997. – In: *Historický časopis*, 46, 1998, s. 321 – 323 (ref.).

Kniha z dejín jazykovednej slovakistiky v Juhoslávii. [Dudok, M.: *Vývin slovakistiky. Štúdie z dejín jazykovednej slovakistiky v Juhoslávii – 18. a 19. storočie. Nový sad (Juhoslávia) 1997.*] – In: *Nový život*, 50, 1998, s. 221 – 222 (rec.).

Knižné vydanie bibliografie FF UK. [Petrovičová, E. – Gondová, D.: *Bibliografia. Publikačná činnosť pracovníkov Filozofickej fakulty Univerzity Komenského za rok 1996*. Bratislava 1997.] – In: *Naša univerzita. Spravodaj Univerzity Komenského*, 44, 1997/98, s. 11 (ref.).

Vedecký pohľad na dejiny mäsiarstva a údenárstva. – *Naša univerzita. Spravodaj Univerzity Komenského*, 44, 1997/98, č. 6, s. 5 (správa o sympóziu o dejinách mäsiarstva a údenárstva konanom v dňoch 3. – 5. 12. 1997 v Rimavskej Sobote).

1999

Príručka k dejinám spisovnej slovenčiny. 1. vyd. Bratislava, Univerzita Komenského 1999. 188 s. (spoluautor R. Krajčovič).

Princípy stavby, vývinu a fungovania slovenčiny. 1. vyd. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského 1999. 166 s. (spoluautori J. Dolník, E. Bajzík, J. Mlacek, E. Tomajková).

- Ref.: Žigová, L.: Naša univerzita. Spravodaj Univerzity Komenského, 46, 1999/2000, č. 6, s. 6.
- Semantisch-syntaktische Struktur der Sätze mit Temporaler Bedeutung. 1. vyd. Bratislava, Esprima 1999. 58 s. (spoluautor R. Reháč).
- Hydronymia povodia Ipľa. 1. vyd. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV a Filozofická fakulta Univerzity Komenského 1999 vo vydavateľstve Karprint 1999. 118 s. (spoluautor M. Majtán).
- Ref.: 1. Krško, J.: Slovenská reč, 65, 2000, s. 96 – 98. – 2. Ondrejovič, S.: Nová monografia o povodí Ipľa a jeho prítokov od popredných vedcov. – Novohradské noviny, 10, 1999, č. 43, s. 1.
- Kronika Slovenska. Časť 2. Slovensko v 20. storočí. 1. vyd. Bratislava, Fortuna Print a Adut Bratislava 1999. 608 s. (spoluautor).
- Vývin slovenskej a chorvátskej lexiky na pozadí kvalitatívnych vlastností času. – In: Slovensko-chorvátske jazykové a literárne vzťahy. Zborník prác z medzinárodnej vedeckej konferencie Slovensko-chorvátske jazykové a literárne vzťahy, ktorá sa uskutočnila 22. – 23. apríla 1999 v Bratislave. Red. E. Horák. Bratislava, T. R. I. Médium pre Združenie slovanskej vzájomnosti v Bratislave 1999, s. 100 – 108.
- Kategorija vremena i jejo otnošenje k poňatiju korelácií. – In: Die grammatische Korrelationen GraLiS 1999. Red. B. Tošovič. Graz, Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz 1999, s. 193 – 201.
- Staršia mäsiarska slovná zásoba. – Slovenská reč, 64, 1999, s. 142 – 149.
- O koncepcii neschválených Pravidiel slovenského pravopisu z roku 1939. – Nový život (Petrovec, Juhoslávia), 51, 1999, s. 107 – 112 (spoluautor Š. Švagrovský).
- Kvalitatívne vlastnosti príčinných a účelových vedľajších viet v slovenských nárečiach. – In: Nárečia a národný jazyk. Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie (Budmerice 24. – 26. septembra 1997). Red. A. Ferenčíková. Bratislava, Veda 1999, s. 53 – 60.
- Rechnergestützte Verarbeitung der Strukturtypen der Slawischen Ortsnamen. – Österreichische Namenforschung, 27, 1999, s. 133 – 136.
- Poznatky z porovnania slovenských a gruzínskych prísloví. – In: Pange lingua. Zborník na počesť Viktora Krupu. Red. J. Genzor – S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 1999, s. 77 – 85, angl. res. s. 86.
- The development of the slovak and slovenian vocabulary and the qualitative aspect of time. – In: Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, literature in kulture. Obdobja 18. Mednarodni simpozij ob 80-letnici. Oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana 9 – 11 december 1999. Povzetki predavanj Ljubljana 1999, s. 88.

- Dobrý prehľad našich národných dejín. [Kronika Slovenska. 1. Od najstarších čias do konca 19. storočia. Bratislava 1998.] – In: Kultúra slova, 33, 1999, s. 103 – 106 (ref., aj poznámky k jazykovej stránke publikácie).
- Šrámek, R.: Úvod do obecné onomastiky. Brno 1999. – In: Slovenská reč, 64, 1999, s. 228 – 231 (ref.).
- Pleskalová, J.: Tvoření nejstarších českých osobních jmen. Brno 1998. – In: Slovenská reč, 64, 1999, s. 34 – 35 (ref.).
- Sičáková, L.: Hydronymia slovenskej časti povodia Slanej. Prešov 1996. – In: Slovenská reč, 64, 1999, s. 35 – 37 (rec.).
- Dve slavistické podujatia k jubileu univerzity. – Naša univerzita. Spravodaj Univerzity Komenského, 45, 1998/99, č. 10, s. 6 (správa o konferencii o slovensko-chorvátskych jazykových a literárnych vzťahoch konanej v dňoch 22. – 23. 4. 1999 v Bratislave a o dni rakúskej slavistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského konanom 23. 4. 1999 v Bratislave).
- Životné jubileum Jany Dvončovej. – Slavica Slovaca, 34, 1999, s. 76 – 77 (k 70. narodeninám J. Dvončovej).

2000

- Na margo analógie v jazyku. – In: Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Na počesť profesora Jána Horeckého. Red. K. Buzássyová. Bratislava, Veda 2000, s. 223 – 230.
- Princíp analógie v slovenskom jazyku. – In: Južnoslovenski filolog. 56. Red. S. Remetić. Beograd, Srpska akademija nauka i umetnosti 2000, s. 421 – 428.
- Hľadanie princípu relatívnosti I. – In: Princípy jazyka a textu. Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 9. – 10. 3. 2000 na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Zost. J. Dolník. Bratislava, Univerzita Komenského 2000, s. 16 – 27, angl. res. s. 28, lit. s. 28 – 29.
- Vývin slovenskej a srbskej lexiky na pozadí kvalitatívnych vlastností času. – Zborník Matice srpske za filologiju i lingvistiku, 43, 2000, s. 205 – 214.
- Podiel mesta na formovaní kultúrnych predpisovných útvarov. – In: Mesto a jeho jazyk. Sociolinguitica Slovaca 5. Red. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 2000, s. 118 – 124.
- Kačestvennyje svojstva pridatočných predloženij príčiny i celi v slovackich dialektach. – In: Obščeslavianskij lingvističeskij atlas. Materialy i issledovanija 1994 – 1996. Sbornik statej. Red. V. V. Ivanov. Moskva, Indrik 2000, s. 185 – 196.
- Nárečie obce. – In: Volkovce 1275 – 2000. Monografia obce. Red. I. Mlynka. Bratislava, Kartprint 2000, s. 146 – 151.
- Štúrova kodifikácia spisovnej slovenčiny vo svetle národnouvedomovacieho procesu. – In: Historické a kultúrne zdroje slovensko-poľských vzťahov. Zborník prác z medzinárodných vedeckých konferencií v Cieszynie a Bratislave organizovaných Slovensko-poľskou komisiou humanitných vied. Red. J. Hvišč. Bratislava, LUTEMA 2000, s. 53 – 66.

- Postoj Jána Smreka ku kodifikácii spisovnej slovenčiny. – In: Zborník Filozofickej fakulty UK. *Philologica*. 41. Red. V. Mikula. Bratislava, Univerzita Komenského 2000, s. 110 – 118.
- Koncepcie Pravidiel slovenského pravopisu v medzivojnovom období. – In: Slovensko-české vzťahy a súvislosti. Zborník referátov a koreferátov z medzinárodnej vedeckej konferencie Slovensko-české vzťahy a súvislosti, ktorá sa uskutočnila 26. – 27. októbra 2000 v Bratislave. Red. J. Hvišč. Bratislava, T. R. I. Médium 2000, s. 203 – 211.
- Das onymische Objekt der Eigennamen und die Kategorie der Zeit. – In: Österreichische Namenforschung. 28. (1994 – 95.) Red. H.-D. Pohl. Klagenfurt, Institut für Sprachwissenschaft Universität Klagenfurt 2000, s. 121 – 126.
- Slovenské zložené ojkonymá v Slovanskom onomastickom atlase. – In: Rozprawy Slawistyczne. 17. Red. S. Warchol. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 2000, s. 179 – 186.
- Mesto a stará slovenčina. – *Historická revue*, 11, 2000, č. 4, s. 8 – 9.
- Vážené dámy, vážení páni, milí hostia! – In: Slovensko-české vzťahy a súvislosti. Zborník referátov a koreferátov z medzinárodnej vedeckej konferencie Slovensko-české vzťahy a súvislosti, ktorá sa uskutočnila 26. – 27. októbra 2000 v Bratislave. Red. J. Hvišč. Bratislava, T. R. I. Médium 2000, s. 10 (úvodný príhovor na konferencii).
- Principles of Analogy in the Development of Slavic Languages. – In :3th International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Abstract Book. Red. S. Warchol. Lublin, Maria Curie-Skłodowska University 2000, s. 17.
- F 1997 *volsvb* Kommentarij. Zasedanije Mednarodne komisije za sestavo Slovanskega lingvističnega atlasa (OLA), Povzetki delovih gradiv. Strunjan 6 – 10 november 2000. Ljubljana, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramoša 2000, s. 29 (komentar k zväzku Slovanskeho jazykového atlasu – metatéza likvid).
- Dva zväzky Českého jazykového atlasu. [1. Český jazykový atlas. Zv. 2. Red. J. Balhar – P. Jančák. Praha 1997. – 2. Zv. 3. Red. J. Balhar. Praha 1999.] – In: Slovenská reč, 65, 2000, s. 165 – 168 (ref.).
- Bibliografia Filozofickej fakulty UK za rok 1999. [Petrovičová, E.: Bibliografia '99. Publikačná činnosť pracovníkov Filozofickej fakulty Univerzity Komenského za rok 1999. Bratislava 2000.] – In: Naša univerzita. Spravodaj Univerzity Komenského, 47, 2000/2001, č. 3, s. 10 (ref.).
- Slavistické dni v Grazi. – *Slavica Slovaca*, 35, 2000, s. 89 – 90 (správa o podujatí konanom v dňoch 4. – 6. 11. 1999).

2001

- Lexikálne prevzatia na slovensko-rakúskom pomedzí. *Slavica Slovaca*, 36, 2001, s. 3 – 12.
- Stopäťdesiat rokov od reformy štúrovej slovenčiny. – In: *Studia Academica Slovaca*, 30. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul 2001, s. 339 – 348.
- Ján Kollár v probléme spisovného jazyka Slovákov a ich liturgického jazyka. – In: *Studia Academica Slovaca*. 31. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul 2002, s. 263 – 279.

- Miesto analógie vo vývine slovenčiny. – In: *Eslavística Complutense*, N°1, 2001. Red. Salustio Alvarado Socastro. Facultad Filología Univesitat Complutense. Madrid 2001, s. 253 – 267.
- Vývinové problémy štúrovskej spisovnej slovenčiny. – In: *Kontinuita romantizmu. Vývin – súvislosti – vzťahy*. Editor J. Hvišč. Bratislava, Slovensko-poľská komisia humanitných vied 2001, s. 9 – 38.
- Princíp relatívnosti vo vývine slovenčiny a slovinčiny. – In: *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica. 53*. Red. M. Pančíková. Bratislava, Univerzita Komenského 2001, s. 143 – 152
- Osemdesiat rokov slovakistiky na Filozofickej fakulte UK. – In: *Studia Academica Slovaca. 30*. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul 2001, s. 479 – 514.
- Nárečia a národný jazyk. Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie (Budmerice 24. – 26. septembra 1997). Ed. A. Ferenčíková. Bratislava, Veda 1999. 332 s. – In: *Jazykovedný časopis, 52*, 2001, s. 144 – 148.
- Životné jubileum docenta Štefana Švagrovského. *Slovenská reč, 66*, 2001, s. 124 – 126.
- Osem desaťročí slovakistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. *Slovenská reč, 66*, 2001, s. 166 – 189.
- Király, P.: A nyelkeveredés. A Magyarországi szláv nyelvjárás tanulságai. *Jazykovedný časopis, 52*, 2001, s. 59 – 61.

2002

- Dejiny spisovnej slovenčiny. Bratislava, Univerzita Komenského 2002. 252 s. (spoluautor R. Krajčovič)
- Analógia a vývin slovenskej substantívnej deklinácie. *Jazykovedný časopis, 53*, 2002, s. 31 – 44.
- Konvergentné a divergentné tendencie vo vývine slovenčiny a češtiny. *Slovenská reč, 67*, 2002, s. 5 – 18.
- Austriazismen in westslowakischen Dialekten. – In: *Falsche Grenzen, wahre Hindernisse. Ein interdisziplinäres Friedensprojekt zum Thema „Interkulturelle Kommunikation“ mit der Slowakei*. Edition Südwind. Wien, Mandelbaum Verlag 2002, s. 131 – 143.
- Der Einfluss des Arealkontaktes auf die niederösterreichischen und slowakischen Dialekte. In: *Klagenfurter Beiträge zur Sprachwissenschaft. Jg. 26 – 27. 2000 – 2001*. Red. H. D. Pohl. Ed. Praesens. Klagenfurt 2002, s. 169 – 180.
- Bratislava – Braslauespurch / Pressburg (Prešporok) / Pozsony*. – In: *Österreichische Namenforschung. Jahrgang 29, (2001)*. Red. Heinz-Dieter Pohl. Klagenfurt, Institut für Sprachwissenschaft Universität Klagenfurt 2002, s. 219 – 223.

Vývin slovenskej a slovinskej lexiky na pozadí kvalitatívnych vlastností času. – In: Historizem v razskrievanju slovenskega jezika, literature in kulture. Obdobja 18. Metode i zvrsti. Red. A. Derganc. Ljubljana, Center za slovenščino kot drugi / tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana 2002, s. 465 – 476.

Otázky princípov, stavby, vývinu a fungovania jazyka. – In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Philosophica XXXIII. Red. E. Farkašová. Bratislava, Univerzita Komenského 2002, s. 83 – 92.

Krško, J.: Terénne názvy Muránskej doliny. Slovenská reč, 67, 2002, s. 102 – 104.

Olivová-Nezbedová, L., Malenínská, J.: Slovník pomístních jmen v Čechách. Úvodní svazek. Praha, Academia 2000. 172 s. Slovenská reč, 67, 2002, s. 248 – 250.

Nedožitý deväťdesiatiny univerzitného profesora Eugena Paulinyho. Jazykovedný časopis 53, 2002, s. 137 – 139.

Jubileum profesora Rudolfa Krajčoviča. Slovenská reč, 67, 2002, s. 305 – 307.

Prekladateľská činnosť

Spisy Pavla Jozefa Šafárika. 4. Slovanský národopis. 1. vyd. Košice, vydavateľstvo Oriens Košice pre Univerzitu Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach 1995. 232 s.

Ref.: Pally, J.: Wiener Slavistisches Jahrbuch, 42, 1996, s. 315.

Edičná činnosť

Fándly, J.: O úhoroch aj včelách. Slovenský včelár. Bratislava, Vydavateľstvo Príroda 1990. 190 s. (editor).

Pauliny, E.: Vývin slovenskej deklinácie. Rukopis upravil a doplnil P. Žigo. Bratislava, Veda 1990. 270 s.

Redakčná činnosť

Ruštínár, 21 (34), 1986 (lektor slovenských textov), 22 (35), 1987 (člen red. rady).

Lovinobaňa. Bratislava, Agrokomplex 1987 (zostavovateľ).

Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8. – 10. októbra 1986. Bratislava, Univerzita Komenského 1988. 184 s. (zodpovedný redaktor a člen red. rady).

- Kultúra slova, 23, 1989 – 27, 1993 (člen red. rady).
- Kronika ľudstva. Bratislava, Fortuna Print 1992. 1248 s. – 2. vyd. 1993. – 3. vyd. 1994. – 4. vyd. 1995, 1242 s. (jazykový redaktor).
- Kronika techniky. Bratislava, Fortuna Print 1993. 656 s. – 2. vyd. 1994 (jazykový redaktor).
- Monumenty. 213 prírodných, historických a technických pamätihodností sveta. Bratislava, Fortuna Print 1993. 456 s. (jazykový redaktor).
- Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica. 41. Venované XI. slavistickému kongresu. Bratislava, Univerzita Komenského 1993. 200 s. (zodpovedný redaktor).
- Facultas Philosophica Universitatis Comenianae Bratislaviensis 1921 – 1996. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1996. 40 s. (hlavný zostavovateľ).
- Naša univerzita. Spravodaj Univerzity Komenského, 43, 1996/97, č. 9 – 10 – 44, 1997/98, č. 1 – 4 (člen red. rady).
- Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica. 45. Bratislava, Univerzita Komenského vo Vydavateľstve UK 1997. 296 s. (zodpovedný redaktor).
13. slovenská onomastická konferencia. Modra-Piesok 2. – 4. októbra 1997. Zborník materiálov. Bratislava, Esprima 1998. 198 s. (redaktor s M. Majtánom).
- Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica. 49. Bratislava, Univerzita Komenského 1998. 84 s. (zodpovedný redaktor).
- Jazykovedný časopis, 51, 2000 (člen red. rady).
- Tvorba Adama Mickiewicza v medziliterárnom kontexte. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 2000 (redaktor, spoluredaktor B. Suchoň-Chmiel).

Zostavil Ladislav Dvonč

ROZLIČNOSTI

Fonický či *fónický*? – Tejto témy sa v našom časopise dotkol už pred pätnástimi rokmi (53, 1988, s. 319 – 320) L. Dvonč. Z obidvoch podôb (*fonický*, *fónický*) odporúča dať v spisovnej slovenčine prednosť forme s dlhým *ó*. S takýmto odporúčaním sa stretne aj vo viacerých kodifikačných príručkách. Adjektívum *fónický* uvádzajú všetky naše nové autoritatívne slovníky cudzích slov. Uvedenú podobu nájdeme napr. v Slovníku cudzích slov preloženom z češtiny (1995, s. 290), ale aj vo Veľkom slovníku cudzích slov S. Šalinga, M. Ivanovej-Šalingovej a Z. Maníkovej (2000, s. 392). Krátky slovník slovenského jazyka heslá *fonický* a *fónický* ani v jednom vydaní neuvádza. V Pravidlách slovenského pravopisu nájdeme len *fón*, ale už nie (ortoepicky i ortograficky) sporné odvodeniny *fonický/fónický*, ktoré tam bude treba rozhodne doplniť. Á. Král v Pravidlách slovenskej výslovnosti (1984, s. 284) za správnu naproti tomu považuje na rozdiel od slovníkov cudzích slov podobu *fonický*, v súvislosti s čím vyslovene upozorňuje, že variant s iniciálovou slabikou *fó-* je nesprávny. Je to vlastne v súlade so starším riešením v Slovníku slovenského jazyka (1. zv., 1959, s. 406), mimochodom, hlavného prameňa pri výbere slov do slovníkovej časti Pravidiel slovenskej výslovnosti. Podľa toho napr. i Synonymický slovník slovenčiny (1995) uvádza *fonický* jednak ako odkazové heslo (s. 129) a jednak ako jedno zo synonym v hesle *zvukový* (s. 989).

Ako vidieť, kodifikačný úzus sa v tejto veci nevyznačuje nijakou jednoznačnou stratégiou. Ani jeden kodifikačný prameň nepripúšťa obidva varianty, vyberá sa iba jeden z nich, s dlhým *ó*, alebo s krátkym *o*, ale, žiaľ, rozdielne. A ako je to v praxi? Dá sa povedať, že nejednoznačné je aj praktické uplatňovanie uvedeného adjektíva. Kým v prácach o zvukovej stránke jazyka, teda predovšetkým v diele (v knihách a štúdiách) Jána Sabola, ale aj jeho žiakov a prívržencov (máme tu na mysli aj práce doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov vrátane ich dizertačných prác) jasne prevažuje podoba *fonický*, v úze akademických lingvistických časopisov (najmä Slovenská reč a Jazykovedný časopis) má prevahu zasa podoba *fónický*. Ak sféru uplatňovania tohto adjektíva rozšírime aj za hranice jazykovedy a pozrieme sa na jeho používanie v elektrotechnike, akustike, folkloristike, hudobnej vede a najnovšie najmä v rádiotechnike, zistíme, že tu vo všeobecnosti prevažuje takisto podoba s dlhým *ó* (*fónický*). Nie však nejako výrazne. Ako dobrá pomôcka na orientáciu nám v tomto prípade môže poslúžiť internet, a to najmä internetový vyhľadávač Google. Ak zadáme heslo *fonický* so všetkými tvarmi tohto adjektíva (*fonické*, *fonická*, *fonického*, *fonickej* a pod.) a takisto aj heslo *fónický* so všetkými tvarmi, ukazuje sa,

že (po vylúčení ich použitia v českom kontexte, kde to, mimochodom, takisto kolíše) vychádza pomer medzi tvarmi *fónický* a *fonický* 62 : 38 v prospech podoby *fónický*.

Aby sme teda mohli rozhodnúť a prikloniť sa k niektorému riešeniu (ak sa nebudeme chcieť uspokojiť s pripustením oboch variantov), musíme si vziať na pomoc analogické prípady. Veľmi blízke k prípadu *fón* – *fonický/fónický* je dvojica *tón* – *tonický/tónický*, kde prax takisto kolíše, a to napriek tomu, že naše príručky sú tu jednoznačné: za správnu považujú iba podobu *tonický*. Aj tu sa však dá vysledovať celkom zreteľná tendencia predlžovania vokálu *o* › *ó* vo dvojici *tonický* – *tónický*. V literárnej vede sa novšie stretávame dokonca s podobou *sylabotónický*. Aj L. Dvonč v citovanom príspevku ukazuje, že pred príponami *-ický* sa kmeňová samohláska neskracuje, ak je kmeň jednoslabičný, napr. *sféra* – *sférický*, *báza* – *bázický*, *mýtus* – *mýtický*, hoci v Pravidlách slovenského pravopisu z r. 1940 sú kodifikované ešte tvary *scenický*, *mytický*, *bazický*. Takisto je *dóza* – *dózický*. Dĺžka najnovšie preniká aj pri prídavných menách utvorených príponou *-ický* od zložených slov typu *atmosféra*, *biosféra*, *stratosféra*, *troposféra* atď., pri ktorých novšie už napr. aj Krátky slovník slovenského jazyka uvádza podoby *atmosférický* (nie *atmosferický*), *biosférický*, *stratosférický* atď. L. Dvonč v tejto súvislosti oprávnene poukazuje aj na lexikografickú históriu slova *semický/sémický*, ktoré sa v Slovníku slovenského jazyka uvádza ešte s krátkym *-e-* (*semický*), kým v dnešných príručkách je *sémický*.

Vzniká pomerne zvláštna situácia. Napriek tomu, že možno zistiť pomerne zreteľné predlžovanie kmeňového vokálu pred príponou *-ický* pri adjektívach utvorených od jednoslabičného kmeňa, napriek tomu, že táto tendencia je evidentná, je zrejmé, že situácia sa v praxi môže stabilizovať len tak, že sa jednak zjednotí kodifikačný úzus (aj v pripravovanom Ortoepickom slovníku slovenského jazyka sa tu ráta s podobou *fónický*), ale zjednotí sa aj komunikačný úzus. To znamená, že aj tá časť používateľov, ktorá dáva prednosť tvaru *fonický*, prijme v súlade s touto tendenciou a s touto praxou zápis a výslovnosť *fónický*. Po konzultáciách s J. Sabolom sa k takémuto konsenzu schyluje. Pripájame sa teda k mienke L. Dvonča, ktorý dáva prednosť tvaru *fónický*, a to napriek tomu, že v adjektívach utvorených príponou *-ický* od viacslabých základov sa kmeňový vokál zväčša skracuje: *telefonický*, *kakofonický*, *symfonický*, *stereofonický* a takisto *historický*, *euforický*. Táto oblasť nie je v slovenskej jazykovede zatiaľ dobre spracovaná, veľmi objavne sa však najnovšie skúma v článku J. Horeckého *Kvantita v prevzatých slovách* (Slovenská reč, 66, 2001, s. 153 – 156), kde sa aspoň v náznakoch zachytávajú kvantitatívne podmienky prevzatých slov (najmä gréckolatinského pôvodu) onomaziologického procesu v slovenčine. K danej téme sa bude treba vrátiť v takomto širokom kontexte.

Slavomír Ondrejovič

časopis pre výskum slovenského jazyka

Z OBSAHU

J. Kačala, Nesyntagmatické útvary v syntaxi vety ■ I. Valentová, Vera, zvera, viera, verung; veriť, zveriť; borgovať

DISKUSIE A ROZHĽADY

Á. Kráľ, Zvuková kultúra slovenčiny ■ S. Ondrejovič, Ešte k diskusii o intonácii slovenskej vety

SPRÁVY A RECENZIE

Český jazykový atlas. 4. zv. P. Žigo ■ KRAJČOVIČ, R. – ŽIGO, P.: Dejiny spisovnej slovenčiny. M. Dudok ■ Další svazok Prameňov k dejinám slovenčiny. L. Dvonč

KRONIKA

Na sedemdesiatku doc. Jarmily Bartákovéj, rod. Pikorovej. J. Horacký ■ Súpis prác doc. Jarmily Bartákovéj za roky 1959 – 1998. L. Dvonč ■ Životné jubileum prof. Pavla Žiga. G. Múcsková ■ Súpis prác prof. Pavla Žiga za roky 1977 – 2002

ROZLIČNOSTI

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o., Bratislava

SLOVENSKÁ REČ

časopis
pre výskum
slovenského jazyka

orgán
Jazykovedného ústavu
Ľudovíta Štúra
Slovenskej akadémie
vied

HLAVNÝ REDAKTOR
Slavomír Ondrejovič

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Katarína Kálmánová

REDAKČNÁ RADA
Ján Bosák, Klára Buzássyová, Juraj Dolník,
Miroslav Dudok, Ladislav Dvonč, Ján Findra,
Eugen Jóna, Katarína Kálmánová, Rudolf Kraj-
čovič, Milan Majtán, Jozef Mlacek, Slavomír On-
drejovič, Matej Považaj, Ivor Ripka, František
Ruščák, Ján Sabol, Daniela Slančová

REDAKČIA
813 64 Bratislava, Panská 26

OBSAH

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- J. Kačala, Nesyntagmatické útvary v syntaxi vety
.....
.....
129
- I. Valentová, Vera, zvera, viera, verung; veriť, zveriť; bor-
govať
.....
.....
137

DISKUSIE A ROZHĽADY

- Á. Kráľ, Zvuková kultúra slovenčiny
.....
.....
150
- S. Ondrejovič, Ešte k diskusii o intonácii slovenskej vety
.....
.....
152

SPRÁVY A RECENZIE

- Český jazykový atlas. 4. zv. P. Žigo
.....
.....
154

KRAJČOVIČ, R. –
ŽIGO, P.: Dejiny
spisovnej sloven-
činy. M. D u -
d o k

.....

157

LALIKOVÁ, T. –
MAJTÁN, M.:
Pramene k deji-
nám slovenčiny.
2. L. D v o n ě

.....

160

KRONIKA

Na sedemdesiatku
doc. Jarmily Bar-
tákovéj, rod. Pi-
korovej. J. H o -
r e c k ý

.....

162

Súpis prác doc. Jar-
mily Bartákovéj
za roky 1959 –
1998.
L. D v o n ě

.....

163

Životné jubileum
prof. Pavla Žiga.
G. M ú c s k o v á

.....

167

Súpis prác prof. Pav-
la Žiga za roky
1977 – 2002.
L. D v o n ě

.....

171

ROZLIČNOSTI

Fonický či *fónický?* S. O n d r e j o v i ě

.....

.....

191

SLOVENSKÁ REČ, časopis pre výskum slovenského jazyka. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied. Ročník 68, 2003. Adresa redakcie: 813 64 Bratislava, Panská 26. Hlavný redaktor: Slavomír Ondrejovič. Výkonná redaktorka: Katarína Kálmánová. Technický redaktor: Vladimír Radik.
Vychádza šesť ráz za rok. Objednávky a predplatné prijíma Slovak Academic Press, spol. s r. o., P. O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava. Registračné číslo 7089.

Distributed by SAP – SLOVAK ACADEMIC PRESS Ltd., P. O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava, Slovakia.

Objednávky do zahraničia prijíma a vybavuje SLOVART G. T. G. Ltd., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia.

Distribution rights held by KUBON and SAGNER, P. O. B. 34 01 08, D-8000 München, Germany.

© Slovak Academic Press, spol. s r. o., 2003

**SLOVEN-
SKÁ** **ROČNÍK**
68 – 2003

REC

časopis pre výskum slovenského jazyka

ORGÁN JAZYKOVEDNÉHO ÚSTAVU
EUDOVÍTA ŠTÚRA
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

SAP
SLOVAK ACADEMIC PRESS

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o. , Bratislava

INFORMÁCIE AUTOROM

Redakcia prijíma príspevky spracované na počítači – textový editor Word pod operačným systémom Windows alebo textový editor Text602 (T602) pod operačným systémom MS DOS. Pri spracúvaní príspevkov prosíme dodržiavať tieto zásady:

1. V celom texte používať jednotné riadkovanie 2.
2. V texte za každým interpunkčným znamienkom urobiť medzeru (napr. s. 312 a pod.).
3. Slová na konci riadka nerozdeľovať a tvrdý koniec riadka používať iba na konci odsekov. Odseky začínať so zarážkou.
4. Pri rozlišovaní typov písma pridržať sa naďalej úzu časopisu, používať kurzívu, riedenie, horný/dolný index. Nič nepodčiarkovať, nepoužívať široký a vysoký typ písma a pod.
5. V textovom editore T602 pomlčky vyznačovať dvoma spojovníkmi s medzerou na začiatku aj na konci (aj pri označovaní stranového a číselného rozsahu, napr. s. 3 -- 12; v r. 1888 -- 1889), v textovom editore Word rozlišovať dlhú čiarku (pomlčku), napr. G. Altmann -- V. Krupa, a krátku čiarku (spojovník), napr. T. Slama-Cazacu; vedecko-metodologický a pod.
6. Znak, ktorý neobsahuje textový editor T602 (poľské písmená, praslovanské a i.), písať kombináciou dvoch znakov tak, aby jednoznačne určili príslušné písmeno, napr. #Z = Ź, #z = ź, &Z = Ż, &z = ż, \$N = Ń, \$n = ń, §L = Ł, §l = ł, #E = Ę, #e = ę, #A = Ą, #a = ą. Zoznam používaných znakov uviesť na začiatku príspevku.
7. Poznámky pod čiaru v texte označiť horným indexom (napr. vzniká tým synergický efekt,¹ ktorý...), poznámky uviesť na konci príspevku v tvare horný index, medzera, obsah poznámky (napr. ¹ Synergia znamená spolupôsobenie...).
8. Grafy a schémy pripojiť na osobitnom liste maximálne vo veľkosti šírky a výšky strany časopisu (podľa požadovanej veľkosti).
9. Do redakcie poslať jeden vytlačený exemplár príspevku spolu s disketou. Príspevok možno poslať aj elektronickou poštou ako prílohu na adresu jazyuls@savba.sk. Po posúdení a redakčnom spracovaní ho redakcia vráti autorovi. Tento exemplár autor pošle späť redakcii spolu so skorigovanou disketou a opraveným vytlačeným príspevkom.
10. Literatúru uvádzať takto:
 - a) knižná publikácia:

FURDÍK, J.: Slovtvorná motivácia a jej jazykové funkcie. Levoča, Modrý Peter 1993. 199 s.

Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. 2. vyd. Bratislava, Veda 2000. 998 s.
 - b) štúdiá v zborníku:

DOLNÍK, J.: Spisovná slovenčina a čeština. In: Studia Academica Slovaca. 28. Red. J. Mlaček. Bratislava, Stimul 1999, s. 39 – 52.
 - c) článok v časopise:

HORECKÝ, J.: Sémantické a derivačné pole slovies *ísť* a *chodiť*. Slovenská reč, 64, 1999, s. 202 – 208.

Súčasťou každej štúdie Slovenskej reči je záväzne abstrakt v anglickom jazyku (vrátane preloženého titulku). Abstrakt by mal mať max. 100 slov a obsahovať tzv. kľúčové slová na identifikáciu príspevku v rámci vedeckovýskumnej oblasti.